

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

Mobbebegrepets plass i barnehagen

En kvalitativ tilnærming av pedagogiske leders forståelse av mobbesituasjoner, og mobbebegrepets plass i barnehagen.

—

Trine Lise Røv

Masteroppgave i pedagogikk, November 2018

PED- 3900

Sammendrag

Mobbing i barnehagen blir innenfor litteraturen sett på som nytt fenomen blant barn i barnehagealder. Ulike forskere har beskrevet hva en mobbesituasjon bør inneholde, for å kvalifisere hendelser for mobbing. Hensikten med forskningsstudiet var å undersøke de pedagogiske lederes forståelse av mobbesituasjoner, og begrepets plass i barnehagen. Det grunnet viktigheten med forståelse av mobbebegrepet, samt manglende forskningslitteratur på området.

Studiet tar utgangspunkt i følgende forskningsspørsmål:

«Hvilke forståelser har pedagogiske ledere i barnehagen av mobbesituasjoner og hvordan forstår de mobbebegrepets plass i barnehagen?»

Forskningen har en kvalitativ tilnærming, der narrativt forskningsintervju ble gjennomført. Forskningsspørsmål og forskningsfokuset i studiet ble innsnevret gjennom et intervju, gjennomført i ulike barnehager. Datamaterialet fra forskningen, som baserte seg på intervju og lydopptak av fire pedagogiske lederes praksisfortellinger fra barnehagen, var utgangspunkt for å besvare masteroppgavens forskningsspørsmål.

Med bakgrunn av mine analyser i forhold til forskningsoppgavens datamateriale, fant jeg hvilken forståelse de pedagogiske lederne har av mobbesituasjoner, samt hvordan de forstår mobbebegrepets plass i barnehagen. Deres forståelse har mye å si for hvordan situasjoner blir håndtert. Mobbesituasjoner blir ofte tolket som en konflikt eller ertesituasjon, og kan derfor ofte bli bagatellisert. På bakgrunn av det, kan det virke som mobbebegrepet forsvinner bak andre begreper, som for eksempel erting og konflikt. Videre har det, etter min tolkning, innvirkninger på hvilken plass mobbebegrepet har i barnehagen, samt hvordan begrepet blir framstilt blant de pedagogiske lederne.

Forord

Nå sitter jeg her med den endelige versjonen av masteroppgaven. Det er en litt rar og god følelse på samme tid. Arbeidet med masteroppgaven har vært utfordrende og slitsomt, men også svært spennende og lærerikt. I tillegg har masteroppgaven gitt verdifull kunnskap tilknyttet mobbing i barnehage, som jeg kommer til å dra stor nytte av i min barnehagepraksis.

I den anledning er det flere jeg ønsker å takke. Først vil jeg takke min veileder Bent-Cato Hustad, for å være en god og viktig støttespiller gjennom hele prosessen. Takk for at du viste stor interesse for temaet og hadde tro på prosjektet mitt. Ønske også og takke veileder for alle konstruktive tilbakemeldinger som hjalp meg under skriveprosessen. Jeg vil også takke de pedagogiske lederne ved undersøkelsesbarnehagene, for å vise interesse for mitt prosjekt og ønsket meg velkommen.

Takk til mine kjære medstudenter som har gjort disse to årene innholdsrik og lærerik. Det er to år som jeg aldri ville vært foruten. Takk til nære og kjære for all støtte og tålmodighet, spesielt under mastertiden. Sist, men ikke minst, en spesiell takk til mine kjære foreldre. Dere har måtte tolerert mange dager med frustrasjon og telefonsamtaler, men dere har alltid vært de som motiverte meg til å fortsette, og det er takket være dere at jeg nå står med en mastergrad i lomma. Jeg er meget takknemlig over deres støtte.

Tromsø, November 2018

Trine Lise Røv

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema	1
1.2 Regjeringens satsning på anti-mobbing	2
1.3 Formål og forskningsspørsmål	3
1.4 Oppgavens oppbygning	3
2 Teoretisk ramme	4
2.1 Definisjoner på mobbing	4
2.2 Hva betegnes som mobbing?	4
2.2.1 Aggresjon	5
2.2.2 Makt	6
2.2.3 Vold.....	7
2.3 Plagere, mobbeoffer og tilskuere	7
2.3.1 Mobberer	8
2.3.2 Mobbeofferet.....	9
2.3.3 Tilskuer	10
2.3.4 Gruppemekanismer	10
2.4 Mobbing versus erting	11
2.5 Krenkelse	11
2.6 Mobbing i barnehagen	12
2.6.1 Tidligere former på mobbing i barnehagen.....	13
2.7 Konflikt	14
2.7.1 Kan konflikt bli mobbing?	14
2.8 Ikke mobbing	15
2.9 Voksenrollen	15
2.10 Sosial kompetanse	16
2.10.1 Fem hovedområder	16
3 Metodens design	18

3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag	18
3.1.1 Bakgrunn for mine valg	18
3.1.2 Undersøkelsens rammeverk	18
3.2 Plan for innsamling av data	21
3.2.1 Narrativt intervju.....	21
3.2.2 Hva undersøkelsen skulle fokuserer på.....	22
3.2.3 Informanter	22
3.2.4 kvalitetssikring av informanter	23
3.2.5 Hvordan undersøkelsen ble gjennomført	24
3.3 Etske betraktninger og tillatelser	25
3.4 Tilnærming av metode	27
3.4.1 Intervju	27
3.4.2 Utforming av intervjuguide.....	28
3.4.3 Intervju med pedagogiske ledere	30
3.4.4 Transkribering.....	30
3.4.5 Reliabilitet.....	31
3.4.6 Validitet.....	32
3.5 Analytisk tilnærming	32
3.5.1 Analysens oppbygging	32
3.5.2 Gjennomføring av analyse	33
3.6 Metodekritikk	34
3.6.1 Informanter	34
3.6.2 Intervju	34
3.6.3 Analyse av intervjuene.....	35
3.6.4 Selvkritikk.....	35
4 Presentasjon av funn	37
4.1 Konflikt og konfliktsituasjoner	37
4.1.1 Ute, inne eller eget rom.....	38
4.1.2 Synet på konflikt og voksenrollen	39
4.1.3 Kommunikasjon	40
4.1.4 To og to konflikter versus gruppekonflikt	41

4.2 Utstenging og plaging	42
4.2.1 Situasjoner.....	42
4.2.2 Utstengere og de utstengte barna.....	45
4.2.3 barn som observatør	46
4.2.4 Ute, inne eller eget rom.....	48
4.2.5 Grensen for uakseptabel oppførsel.....	49
4.2.6 Kommunikasjon.....	51
4.3 Bestemme og styre over.....	53
4.3.1 Observasjon av situasjoner	53
4.3.2 Relasjoner: makt, temperament, forståelse, språk/begreper	55
4.3.3 Handlinger.....	57
4.3.4 Voksenrollen	59
4.4 Erting	60
4.4.1 Situasjoner.....	60
4.4.2 voksenrollen	62
4.5 Bruk av mobbebegrepet	64
5 Analyse av empiri	66
5.1 Konflikt og konfliktsituasjoner	66
5.1.1 Hvor kan konfliktene forekomme mest?.....	67
5.1.2 Pedagogiske lederes syn på konflikt, og voksnes påvirkning.....	67
5.1.3 Kommunikasjon	68
5.1.4 To og to konflikter versus gruppekonflikt	68
5.2 Utstenging og plage situasjoner	69
5.2.1 Utstengere og de utstengte.....	70
5.2.2 Barn som observatør	71
5.2.3 Hvor kan hendelsene forekomme mest?	72
5.2.4 Grensen for uakseptabel oppførsel.....	72
5.2.5 Kommunikasjon og voksenrollen	73
5.3 Bestemme og styre over: observasjoner og situasjoner	73
5.3.1 Relasjoner: makt, temperament, forståelses språk og begreper	74
5.3.2 Handlinger.....	75
5.3.3 Voksenrollen	76

5.4 Erting og ertesituasjoner	76
5.4.1 Voksenrollen	77
5.5 Bruk av mobbebegrepet	77
6 Avsluttende drøfting	79
6.1 Hvordan blir det mobbing?	79
6.2 Hva betegnes som mobbeadferd?	79
6.2.1 Aggresjon.....	80
6.2.2 Makt.....	80
6.2.3 Vold.....	81
6.3 Hvem er mobberen, hvem er mobbeofferet, og hvem er tilskuerne?	82
6.3.1 Mobberen	83
6.3.2 Mobbeofrene	83
6.3.3 Tilskuerne	84
6.4 Hvordan blir erting tolket i barnehagen?	84
6.5 Barn og Krenkelse	85
6.6 Hvordan tolkes konflikthendelser	86
6.7 Synet på mobbing	88
6.7.1 Viktige faktorer.....	88
6.7.2 Hvordan blir mobbesituasjoner forstått?.....	89
7 Avsluttende refleksjon	91
7.1 Veien videre.....	93
8 Referanser	95
9 Vedlegg	98
Vedlegg 1 Forespørsel om deltagelse på intervju	98
Vedlegg 2 E-post forespørsel til barnehageleder	100
Vedlegg 3 E-post forespørsel til pedagogiske ledere.....	101
Vedlegg 4 Intervjuguide til forsker	102
Vedlegg 5 Intervjuguide til informanter	105

Figurliste

Figur 1: Rolands (2014) mobbesituasjonsmodell.....	8
--	---

Tabbeliste

Tabell 1: Analysens kodesystem	34
--------------------------------------	----

1 Innledning

Masteroppgaven har til intensjon å belyse mobbebegrepets plass i barnehagen. Det ble gjennomført et forskningsintervju, som bygde på et narrativt perspektiv. Forskningsstudiet tok utgangspunkt i praksisfortellinger fra pedagogiske ledere i ulike barnehager, hvor lydopptak og semistrukturert intervju ble benyttet.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Gjennom få års jobb i barnehage, har jeg opplevd og erfart ulike situasjoner både blant barn og ansatte. Det er gjennom mange ulike erfaringer, både personlige og i arbeid, jeg ble interessert i mobbing. Sant skal sies, så tenkte jeg ikke over eller trudde at mobbing kunne forekomme blant barnehagebarn. Dette endret seg ganske fort, på bakgrunn av observasjoner jeg gjorde blant barn. Dessverre ble tilfellene ofte sett på som engangstilfeller eller bagateller blant andre ansatte. Samme respons møtte jeg i andre barnehager. Mobbing ble aldri tatt opp som et alternativ. Det ble "børstet" bort som om det ikke eksisterte.

Nedenunder vil en kort praksisfortelling bli illustrert. Praksisfortellingen er bakgrunnen til min endrede tankegang for mobbing, samt den hendelsen som inspirerte meg til å fokusere på temaet mobbing i barnehagen.

"Fire barn leker, de er alle jenter i fire til fem års alderen. De leker prinsesse, og har alle tatt med seg kjole hjemmefra. En annen jente prøver å bli med i leken, men blir avvist. Hun prøver igjen og igjen, men får samme respons. En av jentene sier til slutt at hun ikke får være med fordi hun ikke har kjole på seg. Neste dag kommer jenta tilbake i håp om å bli med i leken, og denne gangen har hun kjole på seg. Hun går forsiktig mot rommet der de fire andre jentene er. De har kjole på seg i dag også. Hun går til dem, og med en skjelven stemme stiller hun samme spørsmålet som hun stilte dagen før. De fire jentene skuler på henne og sier til slutt at hun ikke kan være med fordi kjolen ikke er pen nokk".

I tidligere år har ikke mobbing vært en del av barnehagens virksomhet eller tiltak, og er et tema som er lite tatt opp blant de ansatte. Mobbing har ikke blitt nevnt i rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver, og har heller ikke blitt sett på som et problem i barnehagen. I 2017 kom endelig Kunnskapsdepartementet med en ny rammeplan som setter begrepet mobbing i lys. Den nye rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver fikk et

nytt avsnitt som fokuserte på å fremme arbeidet mot mobbing (Kunnskapsdepartementet 2017). Her står det:

"Personalet i barnehagen skal forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelses og uheldige samspillsmønstre" (Kunnskapsdepartementet 2017: 10).

Det nye avsnittet i rammeplanen legger grunnlaget for hvordan de ansatte skal jobbe med begrepet mobbing i barnehagen. Også regjeringen (2017) trekker frem viktigheten med arbeid mot mobbing i barnehagen og ønsker å tydeliggjøre ansvaret for å forebygge mobbing. De vil sørge for god oppfølging av kommunene og gi støtte til de kommuner med størst utfordringer. Det inkluderer også barnehagene (Kunnskapsdepartementet 2017).

Til tross for at det blir lagt grunnlag for å jobbe med mobbing i barnehagen, opplever jeg at det er lite omtalt blant ansatte. Det er uvisst hvorfor de ansatte unngår å bruke begrepet, og hvordan de ser på ulike samhandlingene mellom barn. Ser de bare uskyldig lek, eller ser de noe mer? Det er de pedagogiske ledernes ansvar å overholde rammeplanen og sørge for at resten av de ansatte jobber etter dette. Pedagogiske lederne er de som ser og kan forstå barns handlinger. Det er også de som skal se forskjell på harmløs og alvorlig situasjoner, samt finne løsninger for hvordan det skal håndteres.

1.2 Regjeringens satsning på anti-mobbing

Mobbing er et begrep som er blitt ganske utbredt i skolesystemet de siste årene, men har i nyligere tider begynt å få fokus i barnehagen også. Det er forhåndsvis lite forskning på området, og forskningene som blir trukket frem har mest innsikt i skolesystemet. Når mobbing blir trukket frem er det mest relatert til skolen, og hvordan de kan arbeide med det. Det har blitt vedtatt nye tiltak for å jobbe med mobbing, men de er lite detaljert når det gjelder barnehagen. Regjeringen (2017) har vedtatt nye tiltak for å bekjempe mobbing i barnehage og skole, og legger vekt på arbeidet om å skape gode og trygge miljøer for barn og unge, og trekker derfor frem at dette må starte i barnehagen. Regjeringen tar frem to hovedområder som er knyttet til de viktigste tiltakene:

- Økt kompetanse i kommunene, i skoler og i barnehager.
- Nye tiltak som vil gi bedre hjelp og støtte til mobbeofrene og deres familier (Kunnskapsdepartementet 2017).

Det vektlegges at barnehagen skal være med på arbeidet for å bekjempe mobbing, og trekker frem at mobbing også forekommer i barnehagen. De vil starte en tidlig innsats for

forebyggende arbeid (Kunnskapsdepartementet 2017). Dette er det eneste som blir trukket frem om mobbing tilknyttet til barnehage. Hvis vi sammenligner dette med alt som er blitt forsket på om mobbing i skolen, er dette bare en liten brøkdel. Det blir henholdsvis sagt en del om hvordan barnehagen skal jobbe med å forebygge mobbing, men lite blir sagt om hvordan begrepet blir sett på blant de ansatte. Hvordan de pedagogiske lederne ser på begrepet har betydning for hvordan de ser på negative handlinger blant barn, og hvordan de håndterer dem.

1.3 Formål og forskningsspørsmål

Med lite forskning på mobbing i barnehage er det begrenset med informasjon som kan hentes frem. Det gjør det vanskeligere å finne mulige metoder for å forebygge og håndtere mobbesituasjoner i barnehagen, samt hvordan en kan se forskjell på uskyldig lek og en mobbehendelse. Hensikten bak dette forskningsstudiet er derfor å belyse mobbebegrepets plass i barnehagen, og se om det er mulig å definere ulike negative hendelser som mobbing. Det blir viktig å høre på erfaringene til de pedagogiske lederne, for å få frem praksisfortellinger på ulike området. På bakgrunn av lite forskning på området, egen nysgjerrighet og rollen begrepet mobbing kan spille inn i ulike hendelser blant barn, er følgende forskningsspørsmål utarbeidet:

«Hvilke forståelser har pedagogiske ledere i barnehagen av mobbesituasjoner, og hvordan forstår de mobbebegrepets plass i barnehagen?»

Forskningen vil sikte på å undersøke pedagogiske lederes forståelse av mobbesituasjoner, og hvilken plass det har i deres profesjon. Masteravhandlingen vil derfor ikke vektlegge forebygging av mobbing, samt håndteringer av mobbehendelser. Derimot vektlegges situasjoner innenfor ulike områder som er kjent i barnehagesammenheng, og som blir sett på som ulike temaer innenfor mobbebegrepet. Det blir gjort i sammenheng med definisjon på mobbing, og begrepets undertemaer.

1.4 Oppgavens oppbygning

I det førstkomende kapitlet beskrives det teoretiske grunnlaget for studiet, før det påfølgende kapitlet redegjør for metodiske valg i henhold til intervjuene. Etter metodekapitlet blir empiri av datamaterialet presentert. Deretter presenteres et analysekapittel tilknyttet datamaterialets empiri, før studiets drøftingskapittel diskuterer interessante trekk fra analysen. Avslutningsvis gir et avsluttende refleksjonskapittel svar på forskningsspørsmålet, samt påpeker forslag til videre forskning. Under flere av hovedkapitlene redegjøres dets struktur og innhold.

2 Teoretisk ramme

Kapitlet redegjør for relevant teori knyttet opp mot temaet mobbing. Først beskrives forskjellige definisjoner på mobbing, og deretter begreper/definisjoner som forklarer hva mobbing er. Videre blir forskjellige temaer innenfor begrepet mobbing utdypet, samt hva som spesifiserer mobbing i barnehagen og sammenhengen mellom mobbing og konflikt.

2.1 Definisjoner på mobbing

Mobbing er et begrep som ikke er fullstendig entydig, da det kan defineres på ulike måter. Roland (2014) og Olweus (1992) har forsket på mobbing og kommet med en definisjon av hva mobbing er og kriteriet for når det kan kalles mobbing. Begge definerer at en person er mobbet når et eller flere individer gjentatte ganger over lengre tid, blir utsatt for negative handlinger fra et individ eller en gruppe individer for å få makt over han eller henne (Roland 2014: 24; Olweus 1992: 17). Olweus (1993) trekker også frem at det er mobbing når en handling skjer gjentatte ganger og over lengre tid mot et individ (Olweus 1993: 13). Han påpeker videre at mobbing ofte er en kombinasjon av verbal og fysisk aggresjon, en aggresjon som er rettet fra mobberen mot et offer (Olweus 1993: 14). Roland (2014) trekker også frem fysiske handlinger, samt sosiale negative handlinger som utføres gjentatte ganger over tid av en eller flere sammen mot en som ikke kan forsvare seg i situasjonen (Roland 2014: 25).

2.2 Hva betegnes som mobbing?

Selve ordet mobbing kommer fra det engelske ordet *mob*, som betyr gruppe eller gjeng. Mob kjennetegnes ved negative handlinger og blir utført av en stor anonym gruppe med menneske mot et annet. Utrykket har også blitt brukt når et individ trakasserer et annet for makt eller frykt (Olweus 1993: 8). Negative handlinger som blir utført av en gruppe er mer ubehagelig og skadelig for offeret. De negative handlinger kan forklares som handlinger hvor noen skader eller prøver å skade et annet individ både fysisk og psykisk. Fysiske handlinger betegnes som slag og spark der offeret blir fysisk skadet, mens psykisk handlinger betegnes med ord og handlinger som fryser ut offeret fra det sosiale (Olweus 1993: 9).

De negative handlingene kan ses på og forklares som en form for vold (Larsson 2002: 17). Det blir definert som vold når et eller flere individer slår, sparker, skyver, dytter eller holder noen fast mot deres vilje. Det er en fysisk måte å skade eller skremme et offer så offeret skal være for redd til å stå imot, men først når slik vold forekommer gjentatte ganger kan det defineres som mobbing (Høiby og Trolle 2012: 22). Mobbing er også en form for undertrykkelse, hvor mobberen utnytter andres sårbarhet for å trekke ned deres selvtillit og

gjøre dem for svake til å forvare seg selv. Undertrykkelse blir ofte forklart som vold, krenkelse og overgrep, og er ofte sett på som den mest voldsomme formen for mobbing (Larsson 2002: 17).

Oudmayer (2014) skiller mellom to ulike former for mobbing: indirekte og direkte mobbing. Førstnevnte kan forklares som utfrysning, baksnakking og falske vennskap mot et mobbeoffer (Oudmayer 2014: 12). Den indirekte mobbingen er også kalt sosial mobbing eller skjult mobbing, og foregår i det sosiale samspillet mellom mennesker (Olweus 1993: 10). Denne formen for mobbing forekommer hovedsakelig blant jenter for å skjule den negative baktanken deres handlinger har for offeret og for de som er rundt (Olweus 1992: 53). Et barn som er utsatt for indirekte mobbing, får ikke være med i den sosiale gjengen og har det vanskelig med å få seg venner blant de jevnaldrende. Barnet får være med fysisk i leken, men på en måte der barnet ikke kjenner følelsen av å være inkludert i gruppa (Olweus 1992: 18). Direkte mobbing inneholder fysiske handlinger, for eksempel slag, trusler og hånlige kommentarer mot offeret (Oudmayer 2014: 12). Denne formen for mobbing skjer hyppigst blant gutter for å skremme og vise makt ovenfor et offer. Ofte vil gutter vise styrke, og benytter derfor fysiske måter å undertrykke et offer (Olweus 1992: 53). Videre poengterer Oudmayer (2013) at selv om det er skiller mellom de ulike formene for mobbing, er mobbing ofte skjult for de autoritære personene som kan gripe inn (Oudmayer 2013: 13).

2.2.1 Aggresjon

Roland (2014) forklarer aggresjon som en adferd hvor hensikten er å forårsake ydmykelse, skade eller smerte (Roland 2014: 55). Det er en negativ følelse som kan påvirke individet til å utføre negative handlinger mot andre for å tilfredsstille sine egne behov og følelser, uavhengig av hvilke smerter og ubehag de påfører andre individer (Roland 2014: 55). Handlingene er vitende og styrt av vilje for å skade eller skape ubehag og kan rettes mot andre personer, objekter, og en selv. De negative handlingene kan rettes mot individet som skapte hindringene eller et tilfeldig individ som er lett å rakke ned på. Aggresjon kan uttrykkes på mange måter og ha ulike styrkegrader, fra ironiske kommentarer, verbal kritikk til fysiske angrep (Roland 2014: 55). Sinnet som medføres av aggresjon kan hemme individets evne til å tenke rasjonelt. Denne måten for aggresjon kalles reaktiv aggresjon (Roland 2014: 57). Det blir kalt proaktiv aggresjon dersom aggresjonen er motivert av utsikten til det materielle eller sosiale belønninger. I proaktiv aggresjon tar individet selv initiativ til den aggressive handlingen. Noen ganger kan aggresjon brukes for å oppnå en bedre posisjon i det sosiale

miljøet, uten å være sint på den eller dem det går utover. (Roland 2014: 57). Ved proaktiv aggresjon er en viktig stimulans makten som individet får over offeret (Roland 2014: 59).

Aggresjon er i mange tilfeller en strategi for å oppnå noe utenfor selve handlingen, en ubevisst eller bevisst måte for å oppnå noe de sterkt ønsker. Det er noe som kommer fra et individs frustrasjon av noe eller mot noen. Det kan være en person som står i veien for deres ønsker eller noe som de ikke får til, men som andre forventer at de skal få til (Roland 2014: 55). I følge Roland (2014) kan frustrasjon over noe påvirke barnets evne til å tenke rasjonelt, noe som kan hindre barnets egenskap til å nå sine mål. Da oppstår det en ubehagelig emosjon som blir kalt sinne eller raseri, som er to måter å forklare aggresjon på (Roland 2014: 55).

2.2.2 Makt

Makt er på mange måter en maktdemonstrasjon sett fra mobberens side, og er en sterk drikraft bak mobbing (Myklebust 2015: 17). Det er et begrep som blir brukt i ulike omstendigheter, både positivt og negativt (Roland 2014: 80). Roland (2014) trekker frem at følelsen av makt er grunnleggende viktig for alle mennesker, men all makt er ikke positivt. Følelsen av makt er grunnelementet for mobbing (Roland 2014: 80). Pedersen (2015) trekker frem at begeret makt brukes ikke bare om fysisk makt, men også psykisk. Blant barn kan både fysisk og psykisk makt bli brukt, men blant barnehagebarn er psykisk makt mer utbredt. De som mobber kan bruke ulike metoder for å utstøte eller undertrykke mobbeofferet. Noen eksempel er utfrysning gjennom lek, bruke lek som en metode for å styre mobbeofferet eller utestenge dem fra den sosiale gruppen (Pedersen 2015: 71). Det blir videre sagt av Pedersen (2015) at utestenging er å fryse ut, utestenge eller utelukke et individ fra gruppen, samtidig kan det bli kalt utestenging når et barn gjentatte ganger prøver å komme inn i lek, men blir holdt utenfor eller avist (Pedersen 2015: 68). Utestenging er dermed en metode barn bruker for å komme i maktposisjon (Pedersen 2015: 72).

Barn som mobbes blir ofte inndratt i leken på mobberens premisser, hvor mobberne bestemmer når mobbeofferet blir akseptert i leken. Noen strategier for å komme i maktposisjon er blant annet baksnakking, utestenging og plutselig endring av lekens spilleregler (Pedersen 2015: 71). Når et barn "merker" et annet barn negativt, er dette en indirekte eller implisitt måte for å få frem at de er bedre enn mobbeofferet (Roland 2014: 80-81). Mobberen får frem sin makt, men det er først når mobbeofferet underkaster seg at mobberens makt blir bekreftet og gjør dem mektigere enn mobbeofferet. Hvis mobberen kan kontrollere mobbeofferet gjennom dens tilhørighet i gruppen har mobberen automatisk makt over han eller henne (Roland 2014: 80-81).

2.2.3 Vold

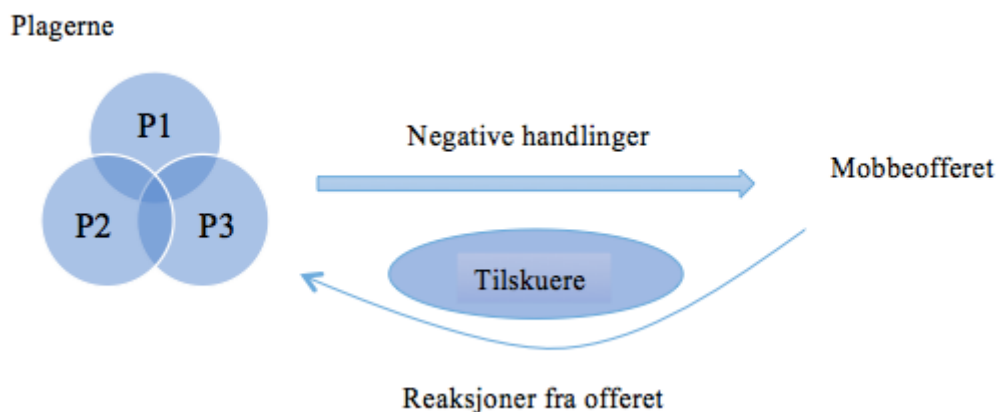
Vold kan beskrives som handlinger hvor det påføres skader, smerter, skremsel eller krenkelse av andre mennesker (Isdal 2003: 15). Det er bruk av fysisk makt hvor målet er å skade et annet individ, for eksempel ved å slå, true, skremme og ydmyke et utvalgt individ. Vold er også enhver handling som innebærer en intensjon om å påføre et annet menneske smerte eller skade. Det kan forstås som en makthandling fra et menneske mot et annet, som påvirker offerets handlingsfrihet (Isdal 2003: 15).

Vold kan deles inn i to hovedgrupper og flere undergrupper, men kun tre av undergruppene er relevant å ta frem her. Den første hovedgruppen er instrumentell vold, og er en type vold hovedsakelig rettet mot å oppnå noe, hvor vold er verktøyet for å oppnå for eksempel makt (Isdal 2003: 16-17). Isdal (2003) forklarer denne typen vold som en villet og strategisk handling, der utøveren vet hva de er ute etter, og hva som må til for å få det de ønsker (Isdal 2003: 16). Den andre hovedgruppen er ekspressiv vold, og kan forklares som en emosjonell reaksjon, altså et utslag av sterke følelser. Volden er en reaksjon som kommer av ut av kontroll, og som i liten grad er styrt av fornuft. Denne typen vold er mer impulsiv og uforutsigbar, og individet har lite kontroll over sine handlinger. Det gjør at de ikke ser konsekvensen av handlingene (Isdal 2003: 16).

Fysisk, psykisk og materiell vold er noen undergrupper innenfor vold. Fysisk vold er bruk av fysisk makt som skader, gir smerter eller skremmer, får noen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre det vedkommende ønsker. Det innebærer et stort spekter av handlinger, for eksempel dytting, slåing, holde nede, biting, koring og sparring (Isdal 2003: 18). Psykisk vold er derimot maktbruk som ikke er direkte fysisk, men som inneholder det virksomme elementet skade, skremme, såre eller krenke. I følge Isdal (2003) er eksempler på psykisk vold direkte trusler, indirekte trusler som truende oppførsel og kroppsspråk, kontrollerende adferd som å styre og bestemme over andre, og det å isolere individet fra omverden altså utestenging (Isdal 2003: 19). Materiell vold omhandler å bruke gjenstander til å skremme eller true et offer. Eksempler på dette kan være å slå hull i en dør for å gjøre offeret redd, kaste, knuse, ødelegge eller slå i stykker gjenstander som får offeret til å frykte personen slik at de gjør det de vil (Isdal 2003: 19).

2.3 Plagere, mobbeoffer og tilskuere

For å forklare sammenhengen mellom plagene (mobberne), mobbeofferet og tilskuerne vil Rolands (2014) modell om mobbing bli framstilt (Roland 2014: 77):

Figur 1: Rolands (2014) mobbesituasjonsmodell

Modellen viser forholdene mellom mobberne, offeret og tilskuerne i mobbesituasjon, og hvordan negative handlingene fra mobberne påvirker mobbeofferet og hvilke reaksjoner tilskuerne får fra de handlingene. Sirklene til venstre representerer antall plager, mens den øverste linjen de negative handlingene de utfører. Til høyre for linjen er mobbeofferet, og linjen som går tilbake til plagerne er de reaksjonene mobberne får fra offeret. Rommet mellom de to linjene er tilskuerne, de som på sidelinjen ser mobbehendelsen (Roland 2014: 77). Når det snakkes om plagerne og det enkelte barnet, mener Roland (2014) mobberne og mobbeofferet (Roland 2014: 95).

2.3.1 Mobberne

Barn som mobber kommer nødvendigvis ikke fra dårlige hjem eller har en dårlig oppvekst. Mobberne være barn som er populære ledertyper og har god sosial status, noe som gjør det vanskeligere å forstå hvorfor barn får behov for å mobbe andre (Oudmayer 2013: 37-38). Roland (2014) trekker frem sine forskningsresultater og forklarer at mobberne er over det han kaller gjennomsnittet på aggressivitet (Roland 2014: 48). Kjennetegnet til en typisk mobber er aggresjon mot andre, både andre barn og voksne. De er impulsive og har en sterk trang til å dominere andre og bestemme deres handlinger. En mobber er også strategis og utspekulert, og sørger for at deres handlinger er skjult for andre som er rundt dem. De har lite empati for det utvalgte offeret, og viser ingen medfølelse for barn de ønsker å skade (Olweus 1993: 34). Hvis barn tidligere har erfart mobbing eller har sett andre bli mobbet, kan de bruke mobbing

som en beskyttelse for å unngå å bli mobbet selv. Barn kan også holde seg inni vennekretsen til de som mobber i frykt for å være neste mann (Oudmayer 2013: 38).

Det kan være vanskelig å finne ut hvem det er som mobber. Mange vil kanskje ikke akseptere at barnets deres mobber en annen, men dessverre er det ikke til å unngå. Selv om det er vanskelig å oppdage mobbing har Oudmayer (2013) satt opp noen tegn som kan tyde på at et barn mobber en annen eller kan gjøre det i fremtiden (Oudmayer 2013: 38-43):

"Barnet er selvhevdende og dominerende, og manipuler andre barn i lek, barnet er ekskluderende når det gjelder hvem det vil være sammen med, har ustabile venneforhold og er aggressiv" (Oudmayer 2013: 43).

2.3.2 Mobbeofferet

Mobbeoffer ble tidligere ofte sett på som forsvarsløse fordi de ikke hadde evnen til å forsvare seg selv, og ofte var det både barn som så og var annerledes (Oudmayer 2013: 16). Olweus (1993) mener et offer er mer nervøs og usikker enn andre barn, samt mer forsiktig i møtet med andre barn. De tar fort til tårer når noe negativt blir sagt eller gjort mot dem, og prøver å rømme fra situasjonen (Olweus 1993: 23). Oudmayer (2013) trekker frem at dagens erfaringer og forskning på mobbing viser at mobbing rammer forholdsvis tilfeldige offer, blant annet de som er misunnelsesverdige pene og flinke, og de som utmerker seg positivt. Fellestrekkene til barn som utsettes for mobbing er sårbarhet (Oudmayer 2013: 17). Barn som er et offer, blir ofte sett alene og har få eller ingen venner. De blir ofte oversett og ignorert av de andre barna. Dårlig konsentrasjon er også typisk, samt dårlig evne til å håndtere negative tilbakemeldinger og kritikk fra voksne (Olweus 1993: 33).

Når noen blir mobbet kan de forsøke å late som alt er bra, og prøver å bortforklare og skjule det som skjer. De kan være eksperter til å skjule sine egne følelser, men det er ikke bra for barnet i lengden. For å lettere kunne oppdage om barnet ikke har det bra og kanskje blir mobbet har Oudmayer (2013) satt opp noen tegn som kan tyde på at et barn ikke har det bra og kanskje blir mobbet:

"Barnet blir ofte utsatte for sårende bemerkninger, eller gjentatte ganger gjort narr av og ydmyket, domineres av andre, blir dyttet, sparket og slått uten å kunne forsvare seg, blir stadig utestengt fra gruppelek og har problemer med å snakke under gruppesamlinger hvor alle barna er til stede" (Oudmayer 2013: 19).

2.3.3 Tilskuer

En tilskuer er den eller de som opplever og observerer mobbehendelsene fra sidelinjen uten å være i stand til å gjøre noe (Isdal 2003: 21). Kowalski, Limber og Agatston (2008) sier tilskuere ikke deltar aktivt i situasjonen, men noen kan sies å være like medskyldig fordi de tillater handlingen som skjer (Kowalski, Limber og Agatston 2008: 33). De er kanskje medskyldige, men det betyr ikke at de ikke bryr seg eller ikke vil gripe inn. I mobbesituasjoner vil det være tilskuere som ikke liker situasjonen, og vil ikke ta del i hendelsen. En tilskuer kan også ha negative følelser for mobbingen og føle sympati for den som blir mobbet, men empati betyr ikke nødvendigvis å bryte inn (Kowalski, Limber og Agatston 2008: 33). Selv om de ikke liker situasjonen og har et sterkt ønske om å stoppe situasjonen, kan de være for redd til å bryte inn (Myklebust 2015: 18). Mobberen kan ha stor makt overfor de som ser på og frykten for å bli et offer selv tar over for handlingene (Kowalski, Limber og Agatston 2008: 33). I tillegg kan tilskuerne i en mobbesituasjon kan oppleve situasjonen på samme måte som mobbeofferet, men i tillegg kan de få en følelse av hjelpeløshet og skyld fordi de ikke brøt inn eller stoppet situasjonen (Isdal 2003: 21). Tilskuerne kan frykte for å bli hånliggjort, bli et mobbeoffer selv og ekskludert fra den sosiale kretsen. Redselen for å bli et offer selv kan føre til at de mislykkes i å hjelpe den som er mobbeofferet (Myklebust 2015: 18).

2.3.4 Gruppemekanismer

Mobbing blir ikke bare utført av et enkelt individ, men også et gruppefenomen hvor flere samler seg i en gruppe mot et offer (Olweus 1992: 42). Olweus (1992) trekker frem ulike mekanismer som kan være med på å påvirke individer til å bli en del av mobbingen. Han trekker frem at i mange undersøkelser er det påvist at både barn og voksne kan få mer aggressiv oppførsel hvis en rollemodell, en de ser opp til, oppfører seg aggressivt (Olweus 1992: 42). Olweus (1992) mener denne oppførselen blir sterkere hvis andre rundt rollemodellen har en positiv holdning til hans eller hennes oppførsel, rollemodellen oppfattes som tøff, uredd og sterk. De som kanskje blir mest påvirket av slike personer er de som er litt usikre og uselvstendige, og som har et ønske om å bli som rollemodellen for å få mer status i for eksempel vennekretsen (Olweus 1992: 42).

En annen mekanisme er svekkelse av hemninger eller sperre mot aggressive tendenser hos individer i gruppen. De ser at deres rollemodell får belønning eller en positiv respons på den aggressive oppførselen, og med det ønske om å bli mer lik rollemodellen, svekkes deres egen grense for å være aggressiv. Selv om de tidligere aldri har vært aggressiv eller ikke hatt ønske

om å være det, vil de ta til seg den aggressive oppførselen fordi deres rollemodell har oppførselen (Olweus 1992: 42-43). En tredje faktor som påvirker individer til å bli en del av en mobbegruppe er den reduserte følelsen av individuelt ansvar. Når de er med i en gruppe er det lettere å skjule de negative påvirkningene et enkelt individ har. Det ansvaret en person vanligvis føler eller har når de utfører en negativ handling, forsvinner når det er flere som er med på den (Olweus 1992: 43).

2.4 Mobbing versus erting

Erting er et fenomen som ofte blir observert blant barn i barnehagealder og førskolealder (Roberts 2006: 13). Roberts (2006) mener erting kan ses på som en form for uttrykkelse barn bruker gjennom både lek og kommunikasjon med hverandre (Roberts 2006: 13). Dessverre i noen situasjoner kan erting bli forvekslet med mobbing og motsatt. Det kan forklares ved likheten mellom handlingene i både mobbing og erting. Erting kan forekomme både fysisk og verbalt, men verbal erting blir mest observert blant små barn som barnehagebarn og de yngste barna på skolen (Roberts 2006: 14-15). Roberts (2006) mener barn i ertehendelser er i stand til å forsvare seg selv mot de som ertes og lærer seg metoder for å motstå og håndtere både de som ertet og hendelsen (Roberts 2006: 15). Erting anses ikke som like skadelig og vanskelig å håndtere som mobbing, og varer ikke over lengre tid. Barn ertes hverandre frem til den ene sier stopp. Etter det kan det ta en stund før de ertes hverandre igjen (Roberts 2006: 16-18).

Erting kan føre til mobbing dersom offeret gjentatt blir utsatt. Det er når hensikten blir ond det går fra erting til mobbing, og det utsatte barnet ikke kan forsvare seg lengere. Selv om det kan betraktes som erting, har de innblandede en annen hensikt (Roberts 2006: 14). De har denne oppførselen før de startet ertingen som eskalerer jo mer de utsetter den andre part for den negative handlingen. Med andre ord har mobberne til hensikt før ertingen startet for å såre det utsatte barnet, men bruker ertingen for å skjule hensikten deres (Roberts 2006: 15-16).

2.5 Krenkelse

Krenkelse omhandler å isolere mennesket, gjøre dem utrygg og sårbar gjennom å fjerne eller true de trygge sosiale, kulturelle og historiske båndene (Espenes 2012: 51). Espenes (2012) trekker frem at krenkelse som fenomen er alle opplevelser av ubehag og ydmykelse, forårsaket av eller via andre mennesker og menneskers system. Krenkelse kan være bevisst og direkte med hensikt til å skade et annet menneske, men det er først når krenkelsen av et individ skjer over tid, og ikke stanses av noen utenfor situasjonen, at krenkelsen får fortsette at det kan bli definert som mobbing (Espenes 2012: 51). Krenkelse handler om å angripe et individ som ikke kan forsvare seg selv, og som er mer sårbare enn andre. Sårbarhet vokser

med økende grad av uforutsigbarhet og utrygghet (Espenes 2012: 88). Individuer kan bli mer sårbare gjennom traumatiske opplevelser. Stress og utfordrende situasjoner kan utvikle slike opplevelser (Espenes 2012: 55). Sårbare individer har økt risiko for krenkelsesopplevelser (Espenes 2012: 54).

NTNU samfunnsforskning (2015) gjennomfører en årlig elevundersøkelse om krenkelse og mobbing i skolen. Selv om elevundersøkelsen omhandler en annen aldersgruppe enn barnehagebarn, er den av interesse også på barnehagens område. I denne undersøkelsen benyttet de ikke begrepet krenkelse, men heller underbegreper som hører sammen med krenkelse. Det fremkommer at det barn hyppigst opplevde var å bli gjort narr av eller ertet til den grad at de ble lei seg. Den krenkelsesformen de opplevde nest hyppigst var å bli holdt utenfor, spredt løgner om og få negative kommentarer om utseende sitt, noe som forekom to til tre ganger i måneden eller mer (Wendelborg 2015: 14).

Krenkelse foregår i både sosiale, kulturelle og historiske kontekster, og det er dermed sentralt å forstå hvordan ulike kontekster kan gi ulik opplevelse og tolkning av hendelsesforløpet (Espenes 2012: 57). Selve hendelsene av krenkelse må forstås med utgangspunkt i opplevelsen, selv om den ikke alltid er forståelig ut fra konteksten den er i. Det er opplevelsen og følelsen av å bli krenket som skal være i fokus, og ikke handlingene som blir utført (Espenes 2012: 55). I en type kontekst kan ord oppleves som krenkende og sårende, mens i en annen kontekst kan de samme ordene bli oversett og ikke ses krenkende. Situasjonen som individet er i vil være grunnlaget for hvordan han eller henne tolererer krenkelsen. Alle individer er sårbare på noen arenaer og trygge på andre, og det er på de sårbare arenaene at individene har minst sjanse for å overse krenkelsen (Espenes 2012: 57).

2.6 Mobbing i barnehagen

Mobbing i barnehagen fremstår ikke som et utbredt fenomen, men det er kanskje en tematikk pedagoger i barnehagen burde være oppmerksomme på (Pedersen 2015: 63). Pedersen (2015) er derimot undrende om barn i barnehagealder har til hensikt å skade et annet barn.

Barnehagebarn har begrenset evne til å se konsekvensen av det de gjør, samt ser de ikke like lett andres perspektiv eller har evnen til å sette seg inn i andres situasjon. De klarer derfor ikke å se konsekvensen av å utestenge å plage ett annet barn slik som ungdom eller en voksen (Pedersen 2015: 64).

For å finne ut om det forekommer mobbing i barnehagen, gjorde Pettersen (1997) en undersøkelse hvor både førskolelærernes og barns svar ble betraktet. Førskolelærerne hadde

observert aggressiv adferd blant barna, der den hyppigste formen var fysisk aggresjon. Indirekte aggresjon som utelukking, ignorering og gjemme gjenstander for hverandre ble også observert. De fleste av førskolelærerne hadde observert adferd som kunne betegnes som mobbing. Det var oftest et barn som ble utsatt, hvor en gruppe med barn sto for mobbingen (Pettersen 1997: 30-32). Undersøkelsen viste at rundt 10 prosent av barn kunne være mobbeoffer og 16,8 prosent kunne være mobbere. Det var kun basert på fysisk aggresjon og kunne derfor ikke svare for indirekte og verbal aggresjon. Ut fra undersøkelsen kunne Pettersen (1997) se at det var mulig å oppleve mobbing i barnehagen, på grunnlag av de aggressive hendelsene som ble observert blant barn i barnehagen (Pettersen 1997: 32-33).

Pettersen (1997) trekker frem lik tematikk som Pedersen (2015), også er de usikker på om små barn i barnehagen kan mobbe. Han sier derimot på bakgrunn på definisjonene av mobbing så trenger ikke barn å være ondskapsfulle for at voksne kan kalle det mobbing. Barn forstår ofte ikke hva mobbing er, men de kan ha lært at det lønner seg å handle på den måten for å få viljen sin over bestemte barn. For at barns handlinger kan bli kalt mobbing er det vesentlig at det foregår over tid og at deres handlinger fortsetter å lønne seg for dem (Pettersen 1997: 28-29).

2.6.1 Tidligere former på mobbing i barnehagen

Pettersen (1997) påpeker mobbing i seg selv kan forekomme på ulike måter og grader, og noen tilfeller kan være mer alvorlig enn andre. Med tanke på hvordan mobbing kan forekomme i barnehagen er formene ganske likt som i skolen (Pettersen 1997: 35). I følge Pettersen (1997) er det vanlig å kategorisere dem inn i fysisk former for mobbing, verbal mobbing, direkte mobbing og indirekte mobbing. Den fysiske formen betegnes som slag og kloring, mens verbal form betegnes som terging, ydmykelse og sårende ord. Fysisk mobbing i barnehagen kan for eksempel forekomme når barn utagerer mot et annet gjentatte ganger (Pettersen 1997: 35). Verbal mobbing kan for eksempel også forekomme gjennom utagering, hvor barn i sinne kan si sårende ting til offeret. Samtidig kan det også skje utenom lek og aktiviteter. Barn kan terge et annet barn og si sårende ord både i lek og utenom, og barn kan ydmyke et annet gjennom å påpeke hva offeret er dårlig til å gjøre, for eksempel at de ikke forstår leken gjemsel (Pettersen 1997: 35).

Direkte mobbing er når barn viser klar aggresjon mot ting eller mot et utvalgt offer. Det er handlinger som ødelegger for offeret, for eksempel at viktige ting blir gjemt eller tatt vekk fra offeret. Den siste formen som er indirekte mobbing blir offeret utestengt og avvist av barn som mobber (Pettersen 1997: 35). Det kan blant annet forekomme gjennom lek og aktiviteter

hvor mobberne utestenger offeret fra den pågående aktiviteten. Offeret prøver å komme inn i den sosiale gruppen, men blir gjentatte ganger avvist og oversett av mobberne (Pettersen 1997: 35).

2.7 Konflikt

Ordet konflikt kommer fra det latinske ordet *confligere*, og betyr strid eller sammenstøt/støte sammen (Nordby 2017: 37). Konflikter er noe alle møter både i hjemmet, arbeidsplassen, skolen og barnehagen. Det er også noe som møtes i alle aldre, og starter allerede i barnehagen der for eksempel et barn kan komme i konflikt over leker eller roller (Brodal 2012: 11). Ekeland (2014) definerer konflikt som forskjeller mellom mennesker hvor egne behov og interesser trues. Slike situasjoner skaper spenning, hvor en av partene opplever at den andre part benytter makt for å få frem sin mening (Ekeland 2014: 86). Når et individ føler at noe ikke går deres vei eller noen står i veien for det de ønsker å gjøre, kan det utløse en konfliktsituasjon med han eller henne som står i veien (Brodal 2012: 13). Alle mennesker har opplevd eller vil oppleve konflikt. Det er ikke til å unngå. Ethvert individ har egne meninger, tanker og ideer de vil få frem. Når tankene, ideene og meningene møter andres vil det kunne være konfliktskapende (Brodal 2012: 12).

Skivik (2016) forteller at konflikt kan ha mange sosiale funksjoner. Konflikt er ofte relatert til noe negativt, men som allerede nevnt kan konflikt noen ganger ses på som noe positivt. Det kalles destruktiv og produktiv konflikt (Skivik 2016: 24). Nordby (2017) forklarer destruktiv konflikt som all konflikt med negative konsekvenser. Det kan føre til spenning mellom to parter eller barn. Produktive konflikter er konflikter der partene lærer noe av hendelsen. Det kan føre til at to parter får luftet ut sine frustrasjoner og gjøre dem bedre forberedt til å løse fremtidige konflikter (Nordby 2017: 39). En konflikt vil alltid gi de innblandede en mulighet til å lære, men det er opp til individet selv å lære (Brodal 2012: 13).

2.7.1 Kan konflikt bli mobbing?

Mennesker prøver å unngå konflikter fordi det skaper mye uro og sinne, men det er ikke alltid like lett å unngå. Barn kommer kanskje lettere i konflikt med hverandre enn voksne, men det Espenes (2012) derimot stiller spørsmål er om konflikt kan gå over til å bli mobbing (Espenes 2012: 41). Når barn ender i konflikt, vil ofte de andre barna som er rundt strømme til for å se hva som foregår. Da kan det være vanskelig å se på avstand om det er en mobbesituasjon eller en krangel (Roland 1983: 14).

For å kunne finne ut om det er en konflikt eller en mobbesituasjon som foregår, sier Roland (1983) som en tommelfinger-regel at hvis en situasjon forsetter når en voksen nærmer seg er det ikke snakk om mobbing (Roland 1983: 14). Derimot hvis situasjonen løser seg og tilskuerne trekker seg unna, kan det være et tegn på at det er mobbing på gang. Gjennom erfaring med å løse egne konflikter øves problemløsningsferdigheter. Når Roland (1983) snakker om å se på barns reaksjoner når voksne kommer, så er det for å skille mobbing fra konflikter (Roland 1983: 14). Barn kan i denne situasjonen prøve å overbevise og forsikre den voksne om at det bare var en lek, eller at de bare var uenige om noe. I slike situasjonen kan offeret være for redd til å si hva som skjer og prøver også å overbevise den voksne om at han eller hun var med på hendelsen (Roland 1983: 14). En måte å finne ut når konflikthendelser blir til mobbing er hvor ofte det skjer, om det er de samme barna som er involvert og hvor mange som er involvert. Hvis hendelsen skjer over en lengre periode og et barn blir stående alene mot flere barn, kan det være et tegn på at dette ikke bare er en enkel konflikt. Det å ta til betraktning hvor lang en konflikt bør få utarte seg før noen griper inn, er viktig for å hindre at det utvikler seg (Espenes 2012: 41; Roland 1983: 14).

2.8 Ikke mobbing

For å tydeliggjøre hva mobbing er, kan det være viktig å trekke frem hva som ikke betegnes som mobbing. Ved å vite hva som ikke går under begrepet mobbing er det lettere å skille hva som burde tas på alvor og hva som er lek. For det første er ikke mobbing et begrep som blir omtalt når gutter lekeslåss eller hvis jenter blir uenige men hverandre. Det er heller ikke mobbing når jenter krangler om klær eller leker, eller når de kommer mer spontane kommentarer til hverandre (Larsson 2002: 17). Larsson (2002) mener at det som avgjør om en situasjon er mobbing eller ikke er nødvendigvis ikke maktbalanse, status eller posisjonen til de innblandede partene (Larsson 2002: 17). Erting, enkelttilfeller av slåssing og utestengning er ikke mobbing, og mobbing blir heller ikke nevnt når barn plutselig blir sinte og rasende over noe eller når de tar leker fra hverandre. Det kan ikke anses som mobbing når de minste barna i barnehagen lugger, klyper, biter, ødelegger eller tar leker fra hverandre. Barn i denne alderen vet ikke ennå konsekvensene av det de gjør, og utfører handlingene impulsivt (Pedersen 2015: 63).

2.9 Voksenrollen

For å sikre gode erfaringer og mestring av sosiale samhandlinger, trenger barn gode modeller eller forbilder. Det er de voksnes rolle å skape trygge og voldfrie omgivelser, gripe inn og ordne opp slik at barn føler trygghet etter negative opplevelser (Andreassen og Thilesen 2003:

53). Voksne skal alltid sette barns behov framfor egne, noe som både gjelder pedagoger og foresatte. Voksenrollen representerer trygghet og autoritet, og voksne er ansvarlig for barns læring og mestring. Det er derfor viktig at de er forutsigbare og møter barn med likegyldig respekt slik at barna vet hva som forventes av dem og hva barn forventer av der voksne (Andreassen og Thilesen 2003: 54).

2.10 Sosial kompetanse

Begrepet sosial kompetanse handler om å mestre samspill med andre mennesker, og lykkes i å omgås andre alle aldre (Lamer 2013: 8). Sosial kompetanse gjør barn i stand til å håndtere ulike utfordringer, samt hva som er akseptabel holdning og handlinger. Det gjør blant annet barn i stand til å ta initiativ og engasjere seg i samspill med andre barn og voksne på sosialt aksepterte måter. Samtidig blir barn stimulert til videre utvikling gjennom anerkjennelse og mestringsglede, og den sosiale kompetansen bidrar til å gi barn en positiv selvoppfatning (Lamer 2013: 9).

Barn har ikke medfødt god sosiale kompetanse og den kommer ikke av seg selv. Den fremkommer ikke som et naturlig biprodukt av sosialt samspill, modning eller tilfeldig læring (Lamer 2013: 10). Når barn viser høy sosial kompetanse har de evne til å beherske en rekke sosiale ferdigheter som er hensiktsmessig å ha i ulike situasjoner (Lamer 2013: 9). Mangler i sosial kompetanse kan medføre dårlige samhandling med andre barn og voksne. Hvis barn gjentatte ganger opplever negative erfaringer, kan deres sosiale selvoppfatning og mestringsfølelse svekkes. Det kan resultere med at de går glipp av mange positive erfaringer og læringsprosesser (Lamer 2013: 10).

2.10.1 Fem hovedområder

Begrepet sosial kompetanse har fem ulike hovedområder som danner plattformen for arbeidet med sosial kompetanse. Disse hovedområdene er de grunnleggende ferdighetene barn må ha for å utføre godt samspill med andre barn og voksne (Lamer 2013: 23).

Empati og rolletaking er den første av de fem hovedområdene og defineres som innlevelse i andre menneskers følelser og evner til å akseptere andres synspunkter, intensjoner, ønsker og motiver. Det dreier seg om å ha evne til å gjenkjenne andres følelser, kunne forstå dem ut fra andres situasjon og sette seg inn i en annens rolle eller perspektiv (Lamer 1997: 168).

Prososial atferd defineres som positive holdninger og handlinger overfor andre barn eller voksne. Eksempler på prososial atferd er å hjelpe, dele, støtte, anerkjenne, oppmuntre,

inkludere og vise omsorg. Slik atferd er frivillige handlinger og har til hensikt å være til nytte for andre (Lamer 1997: 168).

Selvkontroll defineres som å kunne utsette egne behov og ønsker i situasjoner som krever turtaking, kompromisser, felles avgjørelser og å håndtere mellommenneskelige konflikter. I tillegg handler selvkontroll om å planlegge og vurdere egen atferd, samt lære å forutse konsekvensene av egne handlinger (Lamer 1997: 168).

Selvhevdelse defineres som å ta initiativ i forhold til andre, i for eksempel deltakelse i samtaler, lek og felles aktiviteter. Det handler også om å hevde sine egne meninger, ønsker og behov og å kunne stå imot press i fra andre barn. Selvhevdelse dreier også om å vise en positiv selvoppfatning gjennom en generell optimisme til de handlingene man tar initiativ til (Lamer 1997: 168).

Lek, glede og humor er den siste av de fem hovedområdene i sosiale kompetanse, og defineres som å føle glede og kunne slappe av, spøke og ha det moro. Det er også sentralt å kunne tre inn og ut av lekerammen, forstå lekesignalene, følge lekens skjulte regler om enighet og gjensidighet, turtaking og å involvere seg fullt og helt i lek (Lamer 1997: 168).

3 Metodens design

Kapitlet vil først redegjøre for metodisk overblikk og metodisk utvalg. Videre presenteres studiens kvalitet, samt ulike forskningsetiske betraktninger studiet tok hensyn til. Deretter beskrives hvordan innhenting og analyseringen av datamaterialet foregikk, samt en presentasjon av metodekritikk.

3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag

Jeg skal her redegjøre for hvordan denne studien plasserer seg innen vitenskapsteorien. Jeg kommer til å redegjøre for hvordan masterstudien plasserer seg i epistemologisk, og hvilket teoretisk perspektiv som ligger til grunn for studien. Videre skal jeg her redegjøre for metodologisk design, og valg av metode.

3.1.1 Bakgrunn for mine valg

Vitenskapsteori er kunnskap om hvordan vi som mennesker forstår og lærer kunnskap på. Hvert enkelt individ må etablere en struktur før en kan ta fatt i en forskers verden. Crotty (2010) presenterer et rammeverk som skal bidra til forståelse og sammenheng mellom det epistemologiske grunnlaget, valgte teoretiske perspektiv, metodologiske valg og valg av metode for forskning (Crotty 2010: 1-3). Denne masteroppgaven har tatt mål om å generere kunnskap om hvordan mobbing forstås av pedagogiske ledere, og hvordan de forstår mobbebegrepets plass i barnehagen.

I anledning min masteroppgave ønsket jeg å forske på mobbing i barnehage, og ble derfor temaet for forskningen. Ut fra forskningsoppgavens tema, formulerte jeg forskningsspørsmål om barnehagestyreres forståelse av mobbing som fenomen i barnehagen.

Forskningsspørsmålet ligger til grunn for valg av metode, og tilhørende vitenskapsteoretisk ståsted. For å finne svar på forskningsspørsmålet var det imidlertid nødvendig å få mye informasjon fra få enheter, altså de pedagogiske lederne som skulle studeres. På bakgrunn av disse refleksjonene, ble det konkludert at intervju av pedagogiske ledere var den beste måten til å få åpne og gode praksisfortellinger, som trengtes for å svare på forskningsspørsmålet.

3.1.2 Undersøkelsens rammeverk

Denne studien plasserer seg innen en konstruktivistisk epistemologi. *Epistemologi*, også kjent som erkjennelsesteori, handler om hvordan menneske ser og oppfatter verden. Det involverer kunnskapens natur, og gyldigheten av den kunnskapen som blir innhentet (Crotty 2010: 8). Det handler om hvordan jeg skal innhente den kunnskapen som trengs for å svare på forskningsspørsmålet mitt, hvordan den blir oppfattet av andre og hvor gyldig den er for samfunnet. Konstruktivismen handler om at virkeligheten ikke bare er som den er, men at den

må forstås som skapt eller formet, altså at den er konstruert av kulturen, historier og samfunnet (Kjørup 2008: 162-163). For min forskningsoppgave handler det om å innhente informasjon fra samfunnet, som kan være med på å forbedre hvordan samfunnet og kulturen ser på det aktuelle temaet. Det jeg ville fokusere på var hvordan mobbing blir forstått i barnehagesammenheng, og hvordan det praktiseres i det miljøet.

Teoretisk perspektiv handler om den vitenskapsteoretiske delen av metoden, som forteller noe om hvordan en skal forstå kunnskapen som blir innhentet. Et eksempel på dette er blant annet hermeneutikk (Crotty 2010: 7). Hvordan jeg forstår og tolker den informasjonen jeg innhenter, er avgjørende for hvordan det vil bli framstilt. I forhold til hvordan jeg skulle forstå og tolke informasjonen jeg innhentet, har jeg valgt hermeneutisk og fenomenologisk perspektiv for denne masteroppgaven. De teoretiske perspektivene er viktig, for å få frem den informasjon som søkes i forskningsspørsmålet. Studien har til formål å gi en forståelse av den dypere mening av informantenes erfaringer (Crotty 2010: 12). I dette tilfellet utgjør det erfaringene, og observasjonen til de utvalgte informantene som sku studeres. Jeg som forsker ville forsøke å skaffe en forståelse av fenomenene ut fra deres perspektiv, og beskrive omverdenen rundt fenomenet slik de opplever den (Crotty 2010: 12). Mine refleksjoner over egne erfaringer, er med på å danne et utgangspunkt for undersøkelsen. Hvordan jeg ser på fenomenene, og hvordan jeg forstår dem er grunnlaget for hva jeg ønsker å få svar på. Forskningsstudiet søker å få barnehageansattes erfaringer med mobbing som fenomen. Det er her viktig at mine refleksjoner ikke kommer i veien for hva de utvalgte informantene forteller. I stedet står mine refleksjoner som et grunnlag for hvordan jeg skal tolke informasjonen informantene gir rundt fenomenet.

Hermeneutikk i seg selv dreier seg ikke om å etablere en sikker erkjennelse, og heller ikke å erkjenne en sannhet (Gadamer 2007: 1). Gjennom informasjonen som ble innhentet skjedde det en fortolkning av tekstene underveis, og i etterkant. I analysen ble datamaterialet tolket slik det forelå etter at intervjuene var gjennomført, og transkribert. Det er umulig som forsker og være helt nøytral. En forsker kan derfor være bevisst på egne holdninger og verdier, samt hvordan de subjektive og objektive meningene vill farge måten vi analyserer kunnskapen på (Crotty 2010: 15). Det kan være utfordrende å legge sin egen forforståelse tilstrekkelig til side, og det er heller ikke nødvendig. Når jeg selv er klar over min egen forståelse og at andre kan ha en annen forståelse av samme tema, er det lettere å være mottakelig for ny informasjon og synvinkler. På denne måten kan jeg bedre ta de pedagogiske ledernes forståelseshorisont i betraktning i tolkningen. Ved å være åpen for de pedagogiske ledernes forståelse av situasjon,

har det også påvirke min forståelseshorisont. Dette kalles for den hermeneutiske sirkel (Gilje og Grimen 1993: 153). Det er viktig at jeg som forsker er åpen for at andres synspunkter, tanker og handlingsmetoder kan være like gunstige, og virke vel så godt enn de jeg selv står for. For meg er det viktig å være klar over at jeg ikke sitter med noe fasit, men bare har et av mange syn på hvordan noe kan løses. En må derfor lete etter dypere meningshold enn det en ser med en gang, og finne mening bak hva menneskelig kunnskap er (Crotty 2010: 2).

For å finne svar på forskningsspørsmålet valgte jeg å bruke intervju som metode for forskningsoppgaven. Valget av metode hadde mye å si for hvordan jeg kunne få den informasjonen som trengtes, for å svare på forskningsspørsmålet. Videre valgte jeg å bruke narrativt intervju, hvor narrativer inneholder informantenes meninger. Narrativt intervju blir nærmere definert senere i kapitlet. I følge Crotty (2010) handler *metodologi* om de ulike måtene en kan oppnå kunnskap på (Crotty 2010: 7). En måte er gjennom narrativer, eller fortellinger. Det er gjennom menneskets forståelse at kunnskap kan innhentes, og forskning strever etter å få frem perspektivet til de som deltar i forskningen (Crotty 2010: 7). Jeg valgte å fokusere på de pedagogiske lederne i barnehagen. De ble mitt grunnlag for å oppnå den kunnskapen jeg trengte for å svare på oppgavens forskningsspørsmål. I følge Bruner (2004) kan narrativer ses på som etterligning av livet, fordi livet etterligner fortellinger. Livet er sammenlignet med konstruksjon av menneskelig fantasi (Bruner 2004: 692). De fortellingene som innhentes kommer fra menneskets oppfatninger og observasjoner, i dette tilfelle pedagogiske ledere. Det er deres fortellinger og erfaringer som skal settes i lys. Når de pedagogiske lederne forteller sine meninger, og jeg får de fortellingene som trengs er det en narrativ prestasjon. Narrativer er konstruert av mennesket gjennom aktiv argumentasjon, og representerer i dette tilfellet de pedagogiske ledernes meninger om mobbing i barnehage (Bruner 2004: 692). Meningen ligger i helheten av fortellingen.

Fremgangsmåter eller *methods* handler om den metoden som er valgt for å innhente kunnskap, og hva som definerer den metoden (Crotty 2010: 6). Med bakgrunn i forskningsspørsmålet og den type kunnskap som jeg søker, har jeg valgt semistrukturert intervju som metode. Når jeg skal bruke intervju som fremgangsmåte må jeg tenke på hvilke teknikker jeg vil bruke for å få de svarene jeg trenger, og hvor jeg vil gjennomføre intervjuene (Crotty 2010: 6). Der jeg gjennomfører intervjuet må kunne gi informantene den tryggheten, og den friheten de trenger for å være ærlige i sine besvarelser. I anledning til forskningsoppgaven har jeg valgt å fokusere på de pedagogiske lederne i barnehagen. Bakgrunnen for valget mitt er at pedagogiske ledere er de som har ansvaret for det

pedagogiske arbeidet på avledningen, og som skal ha kunnskapen til å se når en handling ikke lenger er akseptabel.

3.2 Plan for innsamling av data

Tidlig i prosessen måtte jeg velge et design på oppgaven. Designet ble valgt på bakgrunn av forskningsspørsmålets formulering, og var grunnlaget for hvilken metode som burde brukes. Jeg måtte derfor ta stilling til hva som ville være en godt egnet forskningsmetode.

Forskningsmetoden er grunnlaget for å se på hvordan situasjoner i barnehagen kan betegnes som mobbing eller ikke, og ansattes oppfatning av mobbing (Thagaard 2013: 58). Det var viktig å få frem de pedagogiske ledernes erfaringer og forståelse av mobbing. Som profesjonelle i sitt arbeid har de førstehåndserfaring med barns sosiale samspill, og rammer for hvordan situasjoner skal håndteres.

Etter en prosess med refleksjoner, både med meg selv og veileder, litteratursøk, ble et foreløpig forskningsspørsmål satt som grunnlag for valg av metode. Valget falt derfor på *intervjuundersøkelse* fra kvalitativ metode. Metoden bygger på samtaler, og er en profesjonell samtale. Den konstrueres i samspill, og i interaksjoner mellom intervjueren og den intervjuede (Thagaard 2013: 58). Et annet spørsmål som måtte vurderes, var valg av informantgruppe. Med bakgrunn i forskningsspørsmålet, ble de pedagogiske lederne fra storbarnsavdeling valgt som informantgruppe. De pedagogiske lederne som jobber med barn fra storbarnsavdelinger opplever, og observerer sosiale samhandlingene mellom barn daglig. Det er deres hovedansvar å jobbe med barns sosiale adferd i barnehagen. *Intervjuundersøkelse* er en egnet metode for å få svarene som forskningsspørsmålet ser etter. Intervju gir rom og muligheten til å få brede og mer personlige svar. Gjennom intervju kan jeg som forsker få tilgang på de profesjonelles kunnskaper og erfaringer, fra observasjoner de har gjort gjennom deres arbeidstid.

3.2.1 Narrativt intervju

I denne undersøkelsen falt beslutningen på å bruke narrativt intervju, for å belyse de pedagogiske ledernes syn og observasjoner på mobbing i barnehagen. Pedagogiske ledere må daglig jobbe med barns sosiale adferd og handlinger, hvor det må finnes løsninger på hvordan de skal håndteres og løses. De har kunnskap og erfaringer fra ulike observasjoner de har gjort gjennom årene om ledere, og har derfor opplevd mange ulike situasjoner av ulike samhandlingskonflikter mellom barn. På bakgrunn av det har jeg valgt å bruke narrative intervjuer. Denne typen intervju fokuserer på de historiene intervjupersonene forteller, og de kan fremkalle praksisfortellinger av situasjoner som informantene har observert i barnehagen.

Det er noe som kan dukke opp spontant under intervjuet, og bli fremkalt av intervjueren (Kvale og Brinkmann 2015: 182). Fordelene med narrativt intervju er dens åpne struktur, som gir rom for å få åpne og brede svar fra informantene. Fokuset blir mer på selve fortellingene fra informantene, i stedet for hva de kan, noe som kan gjøre de tryggere og mindre redd for å bli dømt for det de forteller.

3.2.2 Hva undersøkelsen skulle fokuserer på

Undersøkelsen foregikk mellom november 2017 til januar 2018, hvor innsamling av data ble gjennomført. Selve undersøkelsen fokuserte på fortellinger, og observasjoner fra pedagogiske lederes perspektiv i barnehage. Fokuset var å få frem hva en pedagog observerer av sosiale handlinger i barnehagen, og få frem spesifikke fortellinger som beskriver barns samhandling med hverandre i ulike omstendigheter. Her ble det brukt ulike temaer som hjelpemiddel, for å få frem fortellinger. Fortellingene beskriver samhandlingene mellom barn, både positivt og negativt. Poenget var å se om mobbebegrepet har en plass i barnehagen, og om begrepet kan knyttes sammen med barns handlinger i barnehagen.

3.2.3 Informanter

I følge Thagaard (2013) baserer kvalitative studier seg på strategiske utvalg. Det gjelder å velge de rette informantene som har de egenskapene, eller kvalifikasjonene som er strategiske i forhold til forskningsspørsmålet (Thagaard 2013: 60). For å svare på oppgavens forskningsspørsmål, falt utvalget på pedagogiske lederne fra storbarnsavdelinger.

Jeg var interessert i gode eksempler, og fortellinger på barns handlinger på ulike områder. Alle områdene hadde underspørsmål for å sørge for bredere svar fra informantene, og for å få vite hva som skjedde i situasjonene. Underspørsmålene var også lagt opp til å få frem hva informantene hadde observert, både fra de involverte barna og barn utenfor situasjonen. Det ble også lagt opp å få informasjon om hva de som pedagoger gjorde i de ulike situasjonene. De ulike områdene var grunnlaget for intervjuguiden, som informantene fikk tilsendt på forhånd av intervjuene.

Jeg ønsket å rekruttere informanter som er pedagogiske ledere, og med en viss erfaring fra et visst antall år. Barnehagelærere med en viss erfaring har en profesjonell praksis som de er bekvem med. De pedagogiske lederne som tilte opp, hadde de kvalifikasjonene som var ønskelig for å svare på undersøkelsen. Informantene hadde jobbet noen år som pedagogisk leder på storbarnsavdeling. Det ble invitert et visst antall pedagogiske ledere fra Troms fylke, og de som sa seg villig, valgte jeg å bruke som informanter. Jeg rettet en formell henvendelse

via e-post til barnehagenes ledere, for å få tillatelse til å kontakte de pedagogiske lederne i deres barnehage (Vedlegg 2). Deretter ble en individuell e-post sendt til de pedagogiske lederne på storbarnsavdelinger (Vedlegg 3). Det ble sendt e-post til ti barnehager, hvor seks av barnehagenes ledere ga tilbakemelding, og ga tillatelse til å kontakte de pedagogiske lederne. Opprinnelig hadde jeg et ønske om å rekruttere å få fem til seks informanter, men det ble tidlig avgjort at dette ikke var mulig å oppnå. Imidlertid konkluderte jeg at det ikke var stor forskjell på fire og seks informanter. Argumentet for at fire informanter kan gi viktige data, er at de er pedagogiske ledere og har noen års erfaringer i barnehagen. Hver enkel pedagog har erfaringer og kunnskaper som kan gi viktig informasjon til studiet. Med tanke på størrelsen på prosjektet, og at det var relativt få kategorier som skulle besvares, er fire informanter nok til å kunne gi data som kan si noe om mobbing i barnehagen.

Det var fire pedagogiske ledere som sa seg villig til å bli med på prosjektet og stille som informanter. Den første informant (PP 1) var 46 år gammel, jobbet i en to avdelings kommunalbarnehage og hadde jobbet 20 år til sammen i barnehage. Den andre informant (PP 2) var 44 år gammel, jobbet i en privat, foreldreid barnehage og hadde også jobbet 20 år til sammen i barnehage. Den tredje informant (PP 3) var 48 år gammel, jobbet i en avdelingsbarnehage og hadde jobbet 18 år til sammen i barnehage. Den fjerde og siste informant (PP 4) var 31 år gammel, jobbet i en fireavdelings barnehage og hadde jobbet 7 år til sammen i barnehage.

3.2.4 kvalitetssikring av informanter

Noen mulig feilrepresentasjon i forskningens kvalitet, kan være at informantene som sa seg villig til å delta i forskningen var trygge på seg selv og egen praksis. De var kanskje mer forskningsinteressert enn de som svarte nei. Det kunne hende de syntes temaet mobbing var viktig, mens de som takket nei syntes kanskje at det var mindre viktig (Thagaard 2013: 62). Samtidig kunne det også hende at de var utrygg på egen praksis, og valgte derfor å ikke delta på undersøkelsen. Det kan være at de som har deltatt her, også at det er et lite antall informanter, bidrar til at det er en spesiell gruppe pedagogiske ledere. Ledere som er forskjellig fra det generelle bildet av pedagogiske ledere.

En annen betraktning var at jeg unngikk en del etiske dilemmaer ved å få tilgang til informanter som jeg tenker (ut fra erfaringer) er dyktig i sin jobb (Thagaard 2013: 67). Det kunne også være en utfordring å få noen til å stille som informant, hvis de risikerte å fortelle om mindre vellykkede forhold til barn. Denne risikoen kan oppstå til en viss grad, men siden informantene ble anonymisert, ble ikke dette et problem. Jeg måtte også ta høyde for hvilken

informasjon jeg ville få, og hvilke praksisfortellinger som ville bli satt i lys i utformingen av intervjuguiden. Ville informantene trekke frem praksisfortellinger som hadde positivt eller negativt utfall, og hvordan ville de fremheve barns og deres handlinger. Min rolle som forsker, og hvordan kommunikasjonen med informantene er på forhånd, påvirker hva informantene ønsker å trekke frem og hvor åpne de kommer til å være (Thagaard 2013: 85). For å danne gunstige relasjoner og opprettholde disse krevdes det god planlegging av opplegget, samt god informasjon til informantene på forhånd slik at de er forberedt på hvilken informasjon sommer ønsket.

3.2.5 Hvordan undersøkelsen ble gjennomført

Først sendte jeg ut forespørsel til pedagogiske ledere i seks ulike barnehager. Ut av de seks barnehagene, var det tre som ga svar tilbake. Deretter hadde jeg en ny runde der jeg sendte ut til fire andre barnehager, men bare en av dem ga svar tilbake. Med dette ble jeg til slutt stående med fire informanter. Etter at jeg hadde fått informanter som ville stille, planla jeg med hver informant når intervjuet skulle foretas. De fikk også en kopi av intervjuguiden uten oppfølgingsspørsmålene slik at de kunne forberede seg, og finne fortellinger de kunne bruke (Vedlegg 5). Deretter møtte jeg informantene hver for seg på deres arbeidsplass, hvor jeg på forhånd hadde jeg informert at intervjuet ville vare fra 30 minutter til 45 minutter. Selv om lengden på intervjuet var satt på forhånd var det rom for slingringstid, som vil si at det kunne både være kortere enn den fastsatte tiden eller lengre. Informantene selv bestemte hvor lang tid det ville ta, ut fra hvor mye de hadde å fortelle. Noen hadde mer å si enn andre, noen likte å være kort å konkret mens noen ville være utfyllende.

Fire intervju ble gjennomført med ulik lengde. Tre av intervjuene varte mellom 39 og 54 minutter, og et intervju på 24 min som avvikte litt fra de andre intervjuene. De syv hovedspørsmålene ble stilt til alle informantene, men jeg møtte på et problem. Informantene fokuserte på flere temaer fra hovedspørsmål samtidig når de svarte. Til tross for det ble alle hovedspørsmålene stil, men jeg gjorde dem litt om for at de skulle passe inn med samtalen. Det gjorde jeg for å få et mer konkret svar som handlet om spørsmålets tema, og for å ikke komme på avveie fra det jeg trengte svar på. Ut fra hva som ble sagt underveis i intervjuet, ble både de ferdig planlagte oppfølgingsspørsmålene brukt, og oppfølgingsspørsmål spontant ut fra det informantene fortalte om. En del av fortellingene var interessant, og noe som jeg ikke hadde tenkt på forhånd. Derfor stilte jeg ekstra oppfølgingsspørsmål for å få vite mer, samt holdte meg innenfor det originale temaet. Selv om intervju spørsmålene var de samme under

alle intervjuene, var svarene fra hver informant ganske ulike. Derfor var de spontane oppfølgingsspørsmålene ulik fra intervju til intervju.

Etter hvert intervju transkriberte jeg de innsamlede dataene ferdig før det neste intervjuet. Det ble gjort for å ikke blande sammen intervjuene, og for å få skrevet uttrykk og tonefall mens det var ferskt. Transkriberingen tok fra tre til fem dager å gjøre ferdig, hvor en del av samtalene måtte høres flere ganger for å få med de rette ordene. Det ble gjort for å sikre at det ikke skulle bli noen feilkilder, eller feiltolkninger når dataene skulle analyseres.

3.3 Ethiske betraktninger og tillatelser

Når en får tilgang til datamaterialer er det viktig å anonymisere materialet, slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i datamaterialet. Anonymisering innebærer å slette direkte identifiserende opplysninger, samt slette eller omarbeide indirekte identifiserende opplysninger. Det gjelder også å slette lydopptakene, bilder og videopptak slik at ingen andre kan få tilgang til dem (Yin 2014: 197). Informasjonen som skal gis til informantene skal være skriftlig eller elektronisk, og samtykket må dokumenteres. På forhånd av undersøkelsen ble informantene informert om dette og at deres deltakelse var frivillig. Dette gikk ut på at informantene selv bestemte om de ville delta i forskningen, og at det var mulighet til å trekke seg når som helst. Hvis de ønsket å trekke seg etter at intervjuet var foretatt, var det mulighet for det, og all informasjon som de da hadde gitt ville blitt slettet.

Materialet som ligger til grunn for studien, ble innhentet av pedagogisk ledere på storbarnsavdelinger i ulike barnehager. Materialet består av transkriberte intervjuer fra fire pedagogiske ledere fra storbarnsavdelinger i tre ulike barnehager. Transkripsjonene av intervjuene har vært viktig for å kunne si noe om hvordan de pedagogiske lederne ser på mobbing i barnehagen og hva de observerer i løpet av en barnehagedag (Kvale og Brinkmann 2015: 206).

Thagaard (2013) legger vekt på hvor forskeren skal utføre undersøkelsen, er avhengig av å få adgang til miljøet og de personene som er relevante for å kunne svare på forskningsspørsmålet (Thagaard 2013: 66). For å få adgang til felten tok jeg kontakt med flere barnehager, hvor tre barnehager svarte at de var positive til forskningsprosjektet mitt og ønsket meg velkommen. I en e-post ble det sendt med et informasjonsskriv til hver av pedagogiske lederne (Vedlegg 1). Der fikk de pedagogiske lederne informasjon om prosjektet mitt, og hva det innebære å delta i prosjektet (Kvale og Brinkmann 2015: 104). I informasjonsskrivet ble det først informert om hvem jeg var, min utdanning, tema for

oppgaven og hva jeg ønsket å få informasjon om fra de pedagogiske lederne. Videre ble de informert om hva deltakelse i undersøkelsen ville innebære, hvor det blant annet ble informert om bruk av lydopptak. Til slutt ble det informert om hva som ville skje med informasjonen som innhentes. Det ble opplyst om at informasjonen som innhentes ville være anonymisert, og bare jeg og min veileder ville ha tilgang til dem. I tillegg ville lydopptakene bli slettet når oppgaven var levert. De pedagogiske ledernes navn ville ikke komme frem i oppgaven. Det samme gjaldt hvilken barnehage undersøkelsen var foretatt på. Informantenes anonymitet gjaldt gjennom hele undersøkelsen, fra informantene ble valgt ut, til slutten av undersøkelsen (Thagaard 2013: 28). Samtidig ble det opplyst at oppgaven skulle leveres i løpet av 2018, og frivillig deltakelse. Det var mulig å trekke seg når som helst. Etter at dag og klokkeslett for intervjuet ble avtalt, sendte jeg en kopi av intervjuguiden slik at de kunne forberede seg. Hovedtemaene i intervjuguiden var basert på underbegreper og ord som beskriver mobbing. Meningen var å unngå å bruke selve begrepet. Temaene som ble tatt opp var *konflikt, utestengning og plaging, bestemme eller styre over og erting*.

For å beskytte informantenes anonymitet i form av persongjenkjenning av stemme, ble lydopptakene transkribert så raskt som mulig. Lydopptakene ble også lagret på et passord beskyttet telefon, slik at ingen andre kunne høre på dem (Thagaard 2013: 28-29). Det ble også gjort for min egen del, som en tidlig bearbeidelse av dataene. Med bakgrunn av transkripsjonen, samt at det ikke skulle opprettes noe personregister, fikk jeg tilbakemelding om at det ikke var nødvendig melde fra til NSD, Norsk senter for forskningsdata. Kriteriene for om et prosjekt må meldes inn til NSD, er om det skal behandle personopplysninger. Det kategoriseres mellom direkte og indirekte opplysninger. Direkte personopplysninger vil si navn, personnummer eller andre personentydige kjennetegn. Indirekte personopplysninger vil si via en kombinasjon av bakgrunnsopplysninger, som sted eller arbeidsplass/skole kombinert med opplysninger om for eksempel alder, kjønn og yrke (Norsk senter for forskningsdata 2018). På bakgrunn av det har jeg vært forsiktig med lydfilene siden stemme kan være personidentifiserende i noen sammenhenger, men for å være på den sikre siden tok jeg kontakt med NSD for å høre om behovet for meldeplikt av prosjektet mitt. Her ble jeg informert om at lydfiler ikke blir sett på som en fare for direkte eller indirekte personopplysninger. Lydfilene må behandles så raskt som mulig og færrest mulig individer kan ha tilgang til lydfilene. Så lenge ingen personlige opplysninger kommer frem i intervjuet, og det er ingen mulighet for å spore hvem de er og hvor de arbeider, er det ikke nødvendig å melde fra til NSD.

En annen vurdering var hvilke konsekvenser det kunne ha for informantene å delta i undersøkelsen (Thagaard 2013: 30). De som stilte som informanter, åpnet dørene til sine meninger, tanker og erfaringer. Hvis ikke den informasjon de ga ble behandlet rett i etterkant av intervjuet, kunne det gi feil inntrykk av informasjonen og hva informantene ville få frem. Forskningen må også være fri til å finne kritiske informasjoner, for å styrke bakgrunnen for undersøkelsen.

3.4 Tilnærming av metode

3.4.1 Intervju

Formålet med intervjuet var å kartlegge fortellinger fra ulike pedagogiske ledere. Først og fremst var det ønskelig å få frem erfaringer fra de pedagogiske lederne. Målet var å få frem deres kunnskaper om barns handlinger mot andre barn i barnehagen. De ble også spurt om konkrete erfaringer de hadde gjort seg opp gjennom årene i yrket sitt, og hvilke metoder de brukte for å løse forskjellige situasjoner med barn. Videre ble de bedt om å fortelle deres meninger om mobbing som en del av rammeplanen, og om det er tilrettelagt noe kurs eller lignende for de ansatte i barnehagen.

Kvale og Brinkmann (2015) presenterer syv stadier som bør gjennomføres for å få en vellykket intervjuundersøkelse:

1. *Tematisering*
2. *Planlegging*
3. *Intervjuing*
4. *Transkribering*
5. *Analysering*
6. *Verifisering*
7. *Rapportering*

(Kvale og Brinkmann 2015: 137-140).

Etter tematiseringen var unnagjort, sto planleggingsfasen for tur. Denne fasen innebærer, ifølge Kvale og Brinkmann (2015), hvilke kunnskaper en ønsker å innhente, og hva slags moralske hensyn en må ta. Her må en også klargjøre hvilke informanter en skal benytte, tidsdimensjonen og tilgjengelige ressurser (Kvale og Brinkmann 2015: 137). Begrunnelse for valg av informanter i min undersøkelse er allerede redegjort for, det samme gjelder tidsdimensjoner. I planleggingsfasen dannet jeg meg oversikt over hele undersøkelsen, i tillegg ble det utarbeidet en intervjuguide som ligger til grunn for intervjuene som ble

gjennomført (Vedlegg 4). Intervjuene var semistrukturert, med klargjort tema og noen underspørsmål. Temaene som skulle undersøkes ble bestemt på forhånd, men rekkefølgen bestemt underveis. Det gir rom for å stille spørsmål utenom intervjuguiden for å få dypere innblikk i intervjupersonens fortellinger, synspunkter og erfaringer (Thagaard 2013: 98). Det kunne dukke opp temaer som intervjupersonene trakk frem i fortellingene sine, som kunne være viktig å få frem. Min oppgave var å følge opp svarene, og oppmuntre til å utdype det informantene begynte å fortelle om. Det kan være informasjon som informantene selv opplever som vesentlig, men som forsker ikke har tenkt på, og blir derfor ekstra spennende å analysere og tolke.

Etter at intervjuene var foretatt, måtte jeg analysere og tolke dataene for å finne mening bak informantenes utsagn. Ethiske avveininger i analysearbeidet var hvor kritisk jeg skulle være i analysen, samt hvorvidt informantene skulle få være med på å tolke uttalelsene sine (Thagaard 2013: 120-121)

3.4.2 Utforming av intervjuguide

For å tilrettelegge intervjupersonens fortellinger og synspunkter, må det først og fremst forsikres at spørsmålene er åpne. Grunnen er for å oppmuntre intervjupersonen til å fortelle (Thagaard 2013: 103). Det var ikke en lett sak, spesielt for meg som en fersk intervjuer. Først måtte jeg velge ut hvilken type intervju jeg ville utføre, for så å bestemme hvordan spørsmålene burde se ut. I følge Kvale og Brinkmann (2015) bør spørsmålene i intervju være korte og enkle (Kvale og Brinkmann 2015: 165). Derfor var det viktig å gjøre spørsmålene tydelige, slik at de var lette å forstå for intervjupersonen. Samtidig skulle spørsmålene være åpne, invitere til å la informanten fortelle og gi rom for brede svar. Et eksempel fra intervjuguiden låt slik: *Kan du som barnehagelærer fortelle om en situasjon hvor barn er i konflikt med hverandre i deres barnehage?* Spørsmålet var utarbeidet slik at det var mulig å få brede svar, i tillegg fokuserte de på pedagogens erfaringer og synspunkter. Som nevnt i begynnelsen av kapitlet, falt valget på å bruke narrativt intervju. I narrativt intervju fokuserer intervju spørsmålene og oppfølgingsspørsmålene på intervjupersonens historier. Fortellingene kan komme spontant opp under intervjuet, men i dette tilfellet var intervju spørsmålene utformet slik at de ble fremkalt av intervjueren (Kvale og Brinkmann 2015: 182). Spørsmålene ble utformet slik at de på en best mulig måte kunne gi svar som kunne drøftes, i henhold til forskningsspørsmålet som er satt for oppgaven.

Hovedtemaene for hvert spørsmål ble skrevet med fet skrift, for å fremheve hva spørsmålet handlet om. Det ble også gjort for å forhindre at fortellingene avsporet fra det egentlige

temaet. Temaene var delt inn i *konflikt, utestengning og plaging, bestemme eller styre over og erting*. De handler om ulike former for samhandlinger som en kan oppleve daglig blant barn i barnehagen. Temaene er hentet fra definisjoner og teorier om mobbebegrepet, og beskriver hvordan mobbing kan utføres i barnehagen. Det er noe pedagogiske ledere vil møte og må jobbe med nesten daglig, hvor de dermed har dannet seg mange erfaringer. Selv om temaene ofte blir observert i barnehagen, er det uvisst hvorvidt de pedagogiske lederne knytter dem mot mobbebegrepet. På bakgrunn av det valgte jeg å unngå selve begrepet mobbing i intervju spørsmålene, men heller barns sosiale adferd og samhandlinger. Jeg ville fokusere på det narrative, og få frem de fortellingene som informantene syntes var viktig. Da ville det bli opp til informantene om bruken av mobbebegrepet i deres fortellinger. På slutten av intervjuguiden ble også spørsmål om mobbing tatt opp, som en del av den nye rammeplanen og handlingsplan i barnehagen (Vedlegg 4).

Til intervjuet ble også en rekke *oppfølgingsspørsmål* utformet til hver av intervju spørsmålene. Hensikten med oppfølgingsspørsmål er å få mer detaljert informasjon om det intervju personen forteller om. Oppfølgingsspørsmål kan både stilles spontant underveis hvor spørsmålene formes ut fra det intervju personen forteller, og kan være planlagt på forhånd hvor oppfølgingsspørsmålene blir planlagt ut fra intervju spørsmålene (Thagaard 2013: 101). Jeg blandet de ulike måtene, hvor jeg hadde ferdige oppfølgingsspørsmål før intervjuene og spørsmål utenom de planlagte spørsmålene. Jeg valgte å gjøre dette for å være sikker på at jeg fikk all informasjon, som trenges for å svare på den satte forskningsspørsmålet til oppgaven. Thagaard (2013) trekker frem fire måter å stille oppfølgingsspørsmål på: oppfordring til mer informasjon, utfordre til å få mer nyanserte svar, utdype mening i intervju personens utsagn og til sist presentasjon av konkrete episoder eller eksempler (Thagaard 2013: 101-102). I mitt intervju kombinerte jeg bruken av alle fire måtene. Jeg brukte de for å få mer dybde i svarene til hovedspørsmålene. Argumentet for å kombinere bruken av alle fire måtene, er helheten det blir i intervjuene. Det gir også rom for å få mer informasjon fra intervju personen. Spesielt i tilfellene hvor intervju personen kanskje ikke forteller så mye, eller ikke forteller alt som skjedde i en situasjon.

Underveis som spørsmålene ble besvart brukte jeg noe som Thagaard (2013) kaller for *prober*. Prober er spørsmål eller kommentarer som bidrar til å skape flyt i intervjusamtalen, og kan bestå av oppmuntrende tilbakemeldinger, kort respons og/eller spørsmål. Eksempler på dette kan være "ja", "hm" og "interessant" (Thagaard 2013: 102). Jeg brukte det for å holde flyten i samtalen, og for å vise intervju personen at jeg var interessert i det de fortalte. Det er

viktig å vise interesse i samtalen med dem, og ikke bare stiller spørsmål og venter på svar. Det kan også gi intervjupersonen en følelse av trygghet, hvis intervjueren motiverer dem og viser at de ønsker å vite mer. Det trenger ikke mange ord for å skape trygghet mellom personer, og prober kan være med på å skape denne tryggheten når den blir brukt til rett rid og anledning.

3.4.3 Intervju med pedagogiske ledere

Intervju med pedagogiske ledere hadde til hensikt å få deres synspunkter, erfaringer og observasjoner frem. De pedagogiske lederne er de som har ansvaret for å jobbe med og legger planer for det pedagogiske arbeidet på en avdeling i barnehagen, og sitter dermed med mye erfaringer og kunnskap. Det å intervjuere ledere kan ha sine positive og negative sider, men det som kan, og det som var, det vanskeligste er få de til å stille til intervju (Kvale og Brinkmann 2015: 175). Det er ikke sikkert de vil dele sine tanker og meninger med andre utenfor deres egen jobblass, men er en heldig få noen til å stille, kan en få mye god informasjon om barn og deres handlinger.

Det jeg fokuserte på når jeg skulle intervjuere de pedagogiske lederne var først og fremst hva jeg ville få informasjon om. Ville jeg fokusere på begrepsforståelse eller fortellinger. Med tanke på at de er pedagoger gikk jeg ut fra at de kunne definisjonen på hva mobbing er. Derfor valgte jeg og fokuserer på fortellinger, men uten å bruke selve begrepet mobbing. Jeg valgte å bruke begreper som blir mest omtalt i barnehagen, og som de pedagogiske lederne kunne relatere til. Dette er begreper som ofte går igjen i barnehagen og som kan både bli sett på som harmløse og/eller skadelige. Dette er også begreper som de pedagogiske lederne må jobbe ofte med i jobbsammenheng, og dermed ga det et godt grunnlag for å få den informasjonen som trengtes for å svare på forskningsspørsmålet.

3.4.4 Transkribering

Før intervjuet tar plass må det først bestemmes om notater eller lydopptak skal benyttes. Det er fordeler og ulemper med begge, noe som ble tatt i betraktning før intervjuene. Hvis lydopptak skal brukes, er det viktig at informantene gir tillatelse til det. Å bruke lydopptak under intervjuene ga mulighet for mer nøyaktig transkribering (Yin 2014: 110). Det ble mulig å få med seg ord og uttrykk som kanskje ikke ble lagt merke til under intervjuene. Samtidig var det mulighet å spole tilbake hvis noen tonefall, pauser, begrep, uttrykk og ord var uklart. Ved å bruke lydopptak kunne jeg fokusere på emnet, og dynamikken gjennom intervjuene (Kvale og Brinkmann 2015: 205).

I en transkripsjon blir samtalen som er mellom to mennesker i et intervju, omgjort til skriftlig tekst (Kvale og Brinkmann 2015: 204). I transkriberingsfasen valgte jeg å bruke delvis bokmål/delvis dialekt for å få med uttrykkene informantene brukte, samt måten de forklarte situasjoner på. Jeg ville få med meg helheten av samtalen slik at jeg ikke mistolket noen av ordene, uttrykkene og tonefallet fra informantene. Det er viktig å velge ut hvilke av de muntlige uttalelsene til informantene som skal med i den skriftlige transkripsjonen (Kvale og Brinkmann 2015: 208). Gjennom transkriberingen brukte jeg også tre eller flere punktumer etter hverandre, for å markere der informantene begynte på ny setning midt i en annen. Hermetegn ble brukt der informantene siterte noe som barn hadde sagt i en situasjon, og spesifikke leker som for eksempel "*mor, far og barn*". I noen av intervjuene er det ord som står med fet skrift. Det er ord som informanten la ekstra trykk på i intervjuet, og som jeg følte var viktig å få frem. I transkriberingen valgte jeg å ikke notere ned mimikk, bevegelser og kroppsholdning, utenom i et intervju. Det var intervju som var basert på fortellinger av erfaringer fra de pedagogiske lederne. Dermed var det ikke nødvendig å ta med mimikken, bevegelsene og kroppsholdningene. Det er også vanskelig å få med disse momentene ved bruk av lydopptak, noe som også var en viktig faktor for hvorfor det ble utelukket (Kvale og Brinkmann 2015: 205).

For å skille intervjuene fra hverandre, og for at jeg skulle ha oversikt hvilken informant som var hvem, kodet jeg navnene. Det ble også gjort for å sikre anonymiteten deres. Jeg brukte "PP" på alle, men brukte ulike tall for å skille dem. Tallene som ble brukt var enkle å huske, og gjorde det lett å vite forskjellene på informanten. I transkriberingen står jeg under kodenavnet forsker, noe som også er rollen jeg har under denne undersøkelsen.

3.4.5 Reliabilitet

I masteroppgaven har jeg forsøkt å gi en detaljrik redegjørelse av forskningsprosessen, for eksempel i forhold til begrepsteoretisk rammeverk, metode og representasjonssystemer, slik at andre forskere har gode muligheter til å gjennomføre en tilsvarende studie. Reliabilitet handler om hvor pålitelig den utførte forskningen er. Hensikten med reliabilitet er å sikre at funnene, og konklusjonene vil bli det samme hvis andre gjennomfører samme forskning (Yin 2014: 48).

Tidligere i teksten står begrunnelsen for valg av informanter, hvordan jeg påvirker dem underveis i undersøkelsen og hensyn som måtte tas i den forbindelsen, samt detaljert beskrivelse på hvordan undersøkelsen ble gjennomført. Dette er faktorer som må ligge for å unngå feilkilder. Disse beskrivelsene må videre være til stede for at andre skal kunne være i

stand til å gjennomføre en liknende undersøkelse, og komme frem til noenlunde like funn. Det blir derfor representert en grundig oversikt av hvilke elementer som andre kan se etter i datainnsamlingen, datamaterialet, analysen og drøftingen tilknyttet intervjuene.

3.4.6 Validitet

Validitet sier noe om hvorvidt informantene gir svar på det som er ønskelig å finne ut av. Yin (2014) forklarer at validitet handler om tolkningene undersøkelsen fører til, og hvor gyldige de er uavhengig av hvilken metode som blir brukt (Yin 2014: 48). Det må tas hensyn til uansett metode som brukes i en undersøkelse. I intervjuene økes sannsynligheten for høy validitet ved god planlegging av hvilken informasjon, som skal gis i forkant. Informasjonen måtte gis slik at de pedagogiske lederne ikke ga svar som de trudde var ønskelig. I min forskning er det mest relevant å omtale begrepsvaliditet og indre validitet, da generalisering ikke var hensiktsmessig (Yin 2014: 46-47). Jeg har avgrenset og definert begreper som samsvarer med studiets hensikt. Det medfører tydelighet av hva jeg mener med ulike begreper, for eksempel konflikt. I masteroppgavens analyse- og drøftingskapittel blir det tregt frem, og begrunnet hvordan fortellinger og eksempler fra datamaterialet er relevant for å besvare oppgavens forskningsspørsmål. Gjennom metodekapittelet ble det redegjort for metodiske valg, og bakgrunnen for valgene. De metodiske valgene medførte et datamateriale som representerte det fenomenet jeg hadde til hensikt å forske på. Teorien var relatert til forskningsspørsmålene, og relevant for å analysere datamaterialet. Ved å også benytte lydopptak hadde jeg muligheten til å sikre kvaliteten på dataene. Det økte validiteten i min studie, da det var konsistens mellom masteroppgavens deler.

3.5 Analytisk tilnærming

I denne delen av kapitlet skal det redegjøres for analytiske tilnærmingen. Her vil valgene for gjennomføringen, og oppbyggingen av analysekapitlet bli beskrevet. I tillegg hvilke kategorier som vil representere analysen. En tabell, som viser sorteringen av de ulike kategoriene, vil bli framstilt på slutten av kapitlet. Fargekoder er tatt i bruk for å skille mellom hver hovedkategori og underkategori.

3.5.1 Analysens oppbygging

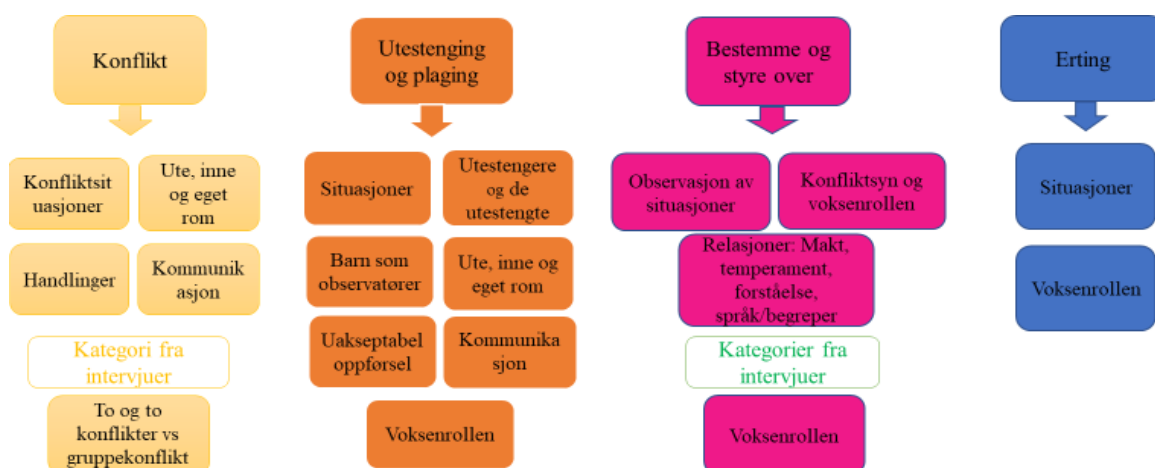
I henhold til analysens gjennomføring og oppbygging, valgte jeg å bruke innholdsanalyse. Med innholdsanalyse kunne jeg fokusere på få tekster for å få en grundigere analyse. Jeg tok utgangspunkt i kvalitativ innholdsanalyse, for å redusere datamaterialets innhold til koder eller kategorier. Da kunne jeg legge mer vekt på hvordan de ulike elementene i teksten kunne sorteres, i sammenheng med hverandre (Mayring 2015: 370). Mayring (2015) forteller at

innholdsanalysens mål er å analysere materiale avledet fra enhver form for kommunikasjon (Mayring 2015: 367). I analysedelen var jeg opptatt av å vise, og gi forklaringer om hva innholdet i dataene viser. Datamaterialet ble kategorisert i koder, utviklet på bakgrunn av ulike temaer innenfor mobbing. Kodene er kommet til på to ulike måter. Den ene baserer seg på de tematiske områdene som jeg benyttet i intervjuguiden. De var valgt ut i fra teorier om mobbing. Den andre var hvor jeg hentete, og utviklet koder direkte ut fra datamaterialet mitt. Kodene eller kategoriene som er utviklet fra teori, utgjør en deduktiv tilnærming til meningskategoriene, mens kategoriene som er utviklet direkte fra datamaterialet utgjør en induktiv tilnærming (Mayring 2015: 374). Jeg valgte å bruke begge tilnærmingene, på bakgrunn av de temaene jeg ønsket å få svar på. Hovedkategoriene, og en del av undertemaene ble bestemt på forhånd. Etter å ha lest gjennom datamaterialet, fant jeg kategorier som utpekte seg viktig å ha sammen med de førvalgte temaene. Det var kategorier som jeg ikke hadde med i planen for intervjuguiden, men som jeg så på som viktig for å kunne svare på forskningsspørsmålet.

3.5.2 Gjennomføring av analyse

Jeg gjorde en tematisk analyse basert på temaer utviklet i intervjuguiden, samt en gjennomgang av meninger som informantene brakte inn. Jeg lot meg inspirere av ulike analysemetoder, og hvor nyttig de var for forskningsoppgaven min. Deriblant ble jeg inspirerte av en analysemetode der forskere gjør en analyse, og koder innholdet ut fra det som forekommer i transkripsjonen. Gjennom analysen satt hovedkategoriene grunnlaget for underkategoriene, og hvor underkategoriene baserte seg på tematikken fra hovedkategorien. Det gjorde jeg for å ha oversikt over hva hver enkel hovedkategori handlet om, og hva som hørte til tematikken som ble tatt opp. Kvale og Brinkmann (2015) sier at målet er å utvikle kategorier som fanger de studerte erfaringene, og handlingene fullt ut (Kvale og Brinkmann 2015: 226). For å unngå å bruke selve begrepet mobbing, ble underkategorier fra mobbing brukt som hoved- og underkategorier til analysen. Jeg valgte å ikke analysere de to siste spørsmålene fra intervjuguiden. Informasjonen hentet fra de to siste spørsmålene, ga ingen nyttig informasjon for å svare på forskningsspørsmålet.

Nedenfor blir de ulike hovedkategoriene, og underkategoriene presentert i ulike tabeller for å vise hvilke koder som ble hentet på forhånd (deduktivt) og hva som ble hentet fra materialet i etterkant (induktivt).

Tabell 1: Analysens kodesystem

3.6 Metodekritikk

3.6.1 Informanter

Det var relativt vanskelig og utfordrende å få informanter som ville stille, og ikke minst få et antall som kunne gi konkluderende svar. Hvor vidt antallet informanter var nok til å gi konkluderende svar, kan diskuteres. På grunn begrensinger i tid, ressurser og vanskeligheter med å få informanter å stille stil prosjektet, var dette det som var mulig å få til (Kvale og Brinkmann 2015: 148). Jeg kunne ikke bruke alt for lang tid til å finne informanter som ville stille, for da ville resten av oppgaven være i "stå still" fram til informantene var funnet. Dermed måtte et valg gjøres om hvor lenge jeg skulle lete etter informanter, noe som satte begrensinger for hvor mange informanter jeg kunne få tak i.

3.6.2 Intervju

En utfordring med intervju som metode, er at en i størst mulig grad må sikre at informantene ikke bare forteller det de tror intervjueren vil høre (Thagaard 2013: 100). For å hindre dette måtte jeg i planleggingsfasen være nøye med hvordan jeg formulerte spørsmålene. I intervjuene var jeg bevisst på hvordan jeg ordla meg for å få en god flyt i samtalen, og jeg forsøkte å oppmuntre informantene til å komme med de de faktisk står for og mener. For å kvalitetsikre at de pedagogiske lederne fortalte det de faktisk står for, at de formidler deres

egentlige syn og meninger, valgte jeg å unngå å bruke selve begrepet mobbing i intervjuet (Thagaard 2013: 100). For noen kan begrepet være ganske skremmende og truende, så for å sikre at de ville fortelle om deres erfaringer valgte jeg ut begreper som er underbegreper av mobbing.

Selv om intervju spørsmålene var formulert slik at de ikke skulle virke skremmende for informantene, samt åpne, kunne de vært mer konkret. Det var noe jeg gjentatte merket underveis av intervjuene. I stedet for å konkret svare på det jeg spurte, ga de svar til flere spørsmål samtidig. Det kunne også komme naturlig for dem å gjøre, men kunne også ha noe med formuleringene av spørsmålene. Formuleringen av spørsmålene har en del å si for hvordan de blir tolket av informantene, og hvilken informasjon du vil få fra dem (Thagaard 2013: 104). Selv om jeg fikk den informasjonen jeg trengte, ble det litt uoversiktlig og rotete. Jeg måtte stille spørsmål som de allerede hadde svart på, noe som førte til en del gjentakelser av svar og kanskje litt forvirring.

3.6.3 Analyse av intervjuene

Det var vanskelig å finne ut hvordan dataene skulle analyseres, og hvordan kodene skulle utbygges. Analyseringen utgjorde mye tid, og energi. Det førte til mye stopp underveis, og en del omskrivinger. Jeg kunne vært bedre på å planlegge tiden på denne delen, og tenkt på forhånd hvordan den skulle skrives. Viktigheten med å få frem informantenes informasjon og sammenligne dem med teori, var svært krevende. Bruk av både deduktiv og induktiv tilnærming, gjorde at det kanskje ble formet litt for mange kategorier. Som Kvale og Brinkmann (2015) sier så har koding som hensikt å knytte et eller flere nøkkelord, for å senere kunne identifisere en uttalelse (Kvale og Brinkmann 2015: 226). Ved å bruke mange koder var det større sjanse for å blande informasjonen, og samtidig ble det vanskeligere for meg å bruke informasjonen som ble innhentet.

3.6.4 Selvkritikk

Noe jeg kunne gjort bedre var blant annet hvordan jeg gjennomførte noen av intervjuene. Jeg kunne prøvd å holde fokuset mer på det spørsmålene spurte etter, og ikke latt dem svare på alle spørsmålene samtidig som et annet. Jeg var ikke flink nok til å holde dem til et tema av gangen slik jeg ønsket, noe som kanskje gjorde intervjuene litt rotete. Jeg kunne også prøvd å få dem til å fortelle mer konkrete fortellinger, i stedet for generelle fortellinger. De fortalte ikke så mye om konkrete situasjoner, men mer generelle situasjoner som skjedde oftere i barnehagen.

Med tanke på gjennomføringen av intervjuet, kunne jeg også ha vært bedre til å holde samtalen i gang. Av og til var det vanskelig å høre når informantene var ferdig å svare på et spørsmål, og høre når jeg burde si noe for å holde samtalen i gang. Det ble noen unødvendige stillheter som stoppet opp samtalen. Jeg kunne også vært bedre på å holde kontroll over oppfølgingsspørsmålene hos noen av informantene. Noen ganger mistet jeg kontroll over hva som ble sagt, noe som gjorde at jeg ikke hele tiden visste hvilke oppfølgingsspørsmål som var svart på. Det gjorde at det ble noen gjentakelser som var unødvendige.

4 Presentasjon av funn

I kapittelet vil jeg, på bakgrunn av intervjuene, presentere masteroppgavens empirigrunnlag. Her skal intervjuenes tema presenteres og informasjonen som er innhentet fra hver kategori skal sorteres. Dette kapitlet danner grunnlaget for analysering og drøftingskapitlene.

4.1 Konflikt og konfliktsituasjoner

Alle informantene trakk frem at de ofte opplever konflikter mellom barn, og at de konfliktene er i ulike varianter. To av informantene sa spesifikt at de opplever konflikter blant barn daglig. De poengterte at de fleste konfliktene skjer rundt lekeobjekter og gjenstander, hvor barn ikke vil dele med hverandre. Informantene mener dette er noe som er vanlig i uansett alder blant barn i barnehagen.

PP 4: *"Å ja, det skjer ofte. Vi hadde blant annet i forrige uke, da var det flere som lekte med biler inne på lekerommet, og da ble det konflikt om hvem som skulle ha en bestemt bil. Det er slike ting som ofte dukker opp, det er mye om hvem som skal ha forskjellige leker".*

PP 3: *"Ja, i denne barnehagen har vi hatt en sånn lang periode med konflikt med spesielt med en eller to barn. Det er at et barn har noe som det andre barnet vil ha, med de vil ikke dele".*

To av informantene fortalte at mange av de konfliktene de opplever, er basert på negative ord og uttrykk barn bruker mot hverandre. En av disse informantene delte konflikt inn i to beskrivelser, for å forklare hva han/hun definerte som konflikt mellom barn.

PP 2: *"Ja, det første jeg tenkte på var sånn uenighet i lek, eller de blir på en måte uenige om hva de gjør, eller hvem som skal styre eller noen overgår andres grenser. Det blir mye sånn «han sa det, ho gjorde det og jeg vil ikke det». Slike situasjoner oppleves daglig".*

PP 1: *"Unger er i konflikt med hverandre daglig, det kommer an på hva man kaller en konflikt. Det å jobbe med de på tre til fire år...det er akkurat i den alderen der meg selv, meg selv, mens med de aller minste er det mindre konflikter. Det spørs om det er gode eller dårlige konflikter. Gode konflikter er sånne som vi voksne kaller for bagateller, det handler om leker, om hvor de skal sitte og små ting. Dårlige konflikter er der hvor enkelte barn blir ekskludert i lek".*

Som alle informantene trekker frem så er konflikt en del av barnehagen, og noe som kan oppleves daglig blant barn. De fleste ser ut til å oppleve mest konflikter rundt leker og andre objekter, men det er to synspunkter som skiller seg ut. Det ene er at to informanter, PP 1 og PP 2, påpeker at konflikt er noe som oppleves daglig, det andre er at to av informantene, PP 1 og PP 2, ikke bare opplever at det blir konflikt rundt leker og objekter, men også verbalt. De trekker frem at barn i barnehagealder er i stand til å bruke verbale uttrykk for å skape uro mellom hverandre, men om det er bevisst eller ubevisst blir ikke trukket frem. PP 1 deler konflikter inn i to deler: gode og dårlige konflikter. Informanten poengterer at gode konflikter er bagateller, mens dårlige konflikter er når det går så langt at barn begynner å ekskludere hverandre i leken.

4.1.1 Ute, inne eller eget rom

Kun tre av informantene uttalte seg hvor konfliktene i barnehagen deres skjer mest. De var spesifikke på hvor de opplevde konflikthendelsene, og to ga gode forklaringer på hvordan de opplevde dette. En av informantene opplevde konfliktene på et spesifikt sted av de ulike plassene jeg trakk frem, de andre påpekte at det forekommer på ulike steder.

PP 1: *"Når vi opplever at noe skjer, så er det ofte når barna er på et lekerom for seg selv eller ute når de trekker seg unna alle andre. Det skjer sjeldent i store forsamlinger, men barna er veldig flinke å si ifra når noen har sagt eller gjort noe".*

PP 4: *"Ja, det kan variere veldig. Når det kommer til leker og sånt er det for det meste...vi har en sånn fin glasshall her hvor de har mye leker, der kan det oppstå veldig mye. Også ute skjer det jo mye, da er det stort sett med at det kanskje blir litt voldsom lek av og til".*

PP3: *"De foregår mest inne, ikke så typisk på noen spesifikk rom, for at ungene fordeler seg gjerne på ulike rom. Det kan skje for eksempel på temarommet, det kan skje på legorommet, det er gjerne der det er flere barn at de situasjonene oppstår og kanskje der det ikke er så mange voksne".*

PP 1 og PP 3 trekker frem at konfliktsituasjoner skjer der barn er alene og unna voksnes observasjonsområde. I tillegg poengterer PP 1 at det ikke skjer i store forsamlinger, men at barna selv er flinke til å gi beskjed hvis det er noe. Den siste informant, PP 4, trekker frem at konflikter innendørs handler mest om leker, mens konfliktene ute handler mer om fysiske

leker. Kun en av informantene, PP 3, poengterer at konfliktsituasjonene skjer mest inne, og at de ikke skjer på noen spesifikke rom. Samtidig poengterte informanten om at det skjer der det er flere barn til stede, men hvor voksne ikke kan legge merke til hva so skjer.

4.1.2 Synet på konflikt og voksenrollen

Alle informantene har en mening rundt konflikter, og alle kommer med ulike synspunkter rund dette med konflikter blant barn. To av informantene trekker frem læring som en del av konfliktene og mener det er en del av barnehagen. Samtidig er det to informanter som mener å jobbe med konflikt er vanskelig. To andre informanter mener at konflikt har mye med voksenrollen. Alle informantene peker på ulike momenter med konflikter, og noen har samme meninger om dette.

PP 4: *"Man tenker stort sett på konflikt som noe negativt, men jeg tenker sånn ikke utelukkende negativt heller. For min mening er at ongan lærer av å gjøre, og lærer av at å gjøre en ting så får man reaksjonen på det og så har man lært om det er bra eller dårlig. Så vi bruker ofte å snu konflikter til heller å være en måte å lære på, å lære at slike ting gjør man bare ikke igjen og prøver å finne løsninger selv".*

PP 2: *"Ja som jeg sa at det er litt med den alderen, det er noe med at det ikke skal være heilt sånn "pleint" heller. Man må jo for å utvikle seg og stå i noen ting, og både hevde seg selv eller prøve litt.....prøve å bli enig og jobbe litt med å finne ut hva som skjedde i situasjonen, og at alle på en måte får komme med sine versjoner av en situasjon og se om det er noe samsvar. Så jeg tenke ofte at det er greit, at det liksom er bra så lenge det ikke blir for mye eller at noen styrer for mye. Det synes jeg er litt vanskelig, det at man har noen som er kjempesterk, og som kanskje er kommet langt i sin utvikling, som har veldig god lederkompetanse og har gått språk, og som er "populær" i gruppa. Og hvis de begynner å bruke det negativt så er det litt vanskelig å begrense det".*

PP 1: *"Jeg tenker at det har litt med holdningene til de voksne. Hva barna får lov til i hjemmet og om det blir satt grenser for hva som er greit og ikke greit. Det er viktig at vi som voksne, både foreldre og barnehagelærere, er bevisste hva vi sier rundt barna".*

PP 3: *"Jeg synes det er vanskelig, konflikt er vanskelig. Og vi voksne må være forsiktig med å bruke vår makt til å ikke velge ut den skyldige allerede før du har snakket med barna".*

De to første informantene PP 4 og PP 2, trekker frem at konflikter ikke nødvendigvis trenger å være negative, men kan være en læringsarena for barna. PP 2 sier at konflikter ofte blir sett på som noe negativt, men at man ikke skal utelukke læringen i det negative. Begge disse informantene poengterer at barn "lærer gjennom å gjøre", og fokuserer derfor på å snu de negative situasjonene til noe positivt. Informant PP 1 og PP 3 mente at å jobbe med konflikt er vanskelig, men PP 2 er den eneste som utdyper dette. Informanten poengterer at man har noen kjempesterke barn, som kanskje er kommet lengre i sin utvikling, har veldig god lederkompetanse, har gått språk, er "populær" i "gruppa", er barn som kan være vanskelig å jobbe med i konfliktsituasjoner. Informanten trekker frem ulike momenter som han/hun påpeker som vanskelig når en jobber med barn i konflikter.

Informantene PP 1 og PP 3 poengterer at voksenrollen har mye å si for barns holdninger rundt hverandre. De trekker frem to ulike synspunkter rundt voksenrollen, hvor informant PP 1 trekker frem foreldrenes rolle, mens informant PP 3 fokuserer på rollen alle voksne har. Informant PP 1 mener det er viktig med "grenser for hva som er akseptabelt og ikke akseptabelt", og trekker frem at dette må skje i sammenheng med hva barn får lov til i hjemmet. PP 3 mener at voksne må være forsiktig med å bruke deres maktposisjon i konfliktsituasjoner. Han/hun poengterer at det er viktig å ikke velge ut en skyldig før all informasjon om situasjonen er hentet inn, og at maktposisjonen voksne har kan påvirke utfallet av konflikten og hvem som får skylden.

4.1.3 Kommunikasjon

Alle informantene har jobbet med kommunikasjon sammen med barn, men har brukt ulike metoder for å jobbe med dette. Det alle informantene jobbet med var å få barna til å snakke, og bruke ord for å forklare situasjonen de var i og følelser.

PP 1: *"Heller prøve å framsnakke andre barn og få frem at ingen er dom eller slem, og få frem at det er en handling til barnet som ikke er bra og ikke selve barnet. Vi har brukt ulike metoder".*

PP 2: *"Ja..., jeg har jobbet med at de skal kunne sette ord hva som har skjedd. Jobbe med at de skal komme over det der med å skrike eller slå og den utagerende adferden etter hvert som*

de blir eldre. At de heller skal si hva som skjedde, "om dem blei lei seg, eller om de blei sint" altså sette ord på følelsene og hendelsen, og prøve å mekle og prøve å få dem til å forstå de andres sin situasjon... .. prøve å få frem hvorfor "han" slo, hva var grunnen til at han slo, hva skjedde før det. "

PP 3: *"Vi har stort fokus på det å dele barna inn i små grupper, og det tror jeg er bra for den som er styrende i leken og den som trenger litt oppbakking. Så prøver vi å forberede barna, så vet de at de er i et rom hvor det er størst sjanse for konfliktsituasjoner. Jeg føler at vi bruker mye tid på det hær å være sammen med barna i de situasjonene, og det her å oppfordre barna om å snakke om følelsene sine, og anerkjenne andres følelser og at de er ulike. Det å heller bruke ord når de blir sint enn å slå eller krangle".*

PP 4: *"Vi er veldig opptatt av å snakke med ongan om det, og ikke minst få ongan til å snakke med hverandre. Det løser ofte det meste, at de får prate litt med hverandre om hva de gjør og hva de kan gjøre annerledes".*

PP 1 mener det er viktig å framsnakke barna og få frem det positive i hvert enkelt barn. Informanten poengterer også at det er viktig å få frem at det er handlingen til barnet som er negativt, og ikke selve barnet. PP 2, 3 og 4 mener det er viktig å få barn til å snakke til hverandre, og lære de å bruke ordene sine til å snakke med hverandre og forklare situasjonene. PP 2, og 3 trekker også frem at det er viktig å få barn til å sette ord på følelsene sine, i stedet for å bli fysiske for å vise følelsen. I stedet for å finne ut hva som skjedde er informantene opptatt av å finne ut hvorfor det skjedde, og hvordan barn kan løse problemet mellom hverandre. Informantene mener det er viktig med kommunikasjon. Det å skakke med barn om følelser, hvordan de skal løser konflikter uten å bli fysisk, og ikke minst å lære barn å kommunisere med hverandre.

4.1.4 To og to konflikter versus gruppekonflikt

Hvor mange barn som deltar i konflikter samtidig kan variere, og informantene har hatt ulike erfaringer med dette. Ut av de fire informantene som deltok, var det tre av dem som spesifikk sa noe om antall barn som deltar i konflikter samtidig. En informant trakk frem to og to konflikter, en annen trakk frem gruppekonflikter, mens den siste trakk frem både to og to konflikter og gruppekonflikter.

PP 2: *"Tja, jeg har no en guttegjeng og dem er sånn de vil veldig gjerne være mange i lag. Det kan være at de er inne å bygger lego eller det kan være ute i akebakken, og så er veldig fin stemning ei god stund og så plutselig er dem bare.... Det blir en konflikt, og så er ikke så lett å vite akkurat hva som startet det".*

PP 3 *"konflikt med spesielt en eller to barn".*

PP 1: *"Ofte er det to og to som har kommet i konflikt med hverandre".*

PP 1: *"Det kan gå flere dager hvor de ser stygt på hverandre og ikke helt blir ferdige. Ofte når det er tre jenter involvert blir det veldig vanskelig".*

PP 2 trakk frem en guttegjeng som et eksempel på konfliktene. Denne guttegjengingen forklarer informantene som en gjeng de vil leke sammen, og klarer det en stund, men ender i en konflikt etter kort tid. PP 3s forklaring kan tyde på at to og to konflikter er noe som er vanlig å oppleve. PP 1 trekker frem begge typer for konflikt, hvor informantene poengterte at to og to konflikter skjer ofte blant barna. Videre poengterer informantene at gruppekonflikter kan vare over flere dager, og kan være ganske vanskelige. Det kan tyde på at jo flere som er involvert i en konflikt, desto lenger varer de og det er vanskeligere å få løst problemet. Ut fra det alle informantene sier, er dette noe de opplever og som de finner vanskelig å håndtere. Det er heller ikke like lett å finne ut hva som startet konflikten mellom barna.

4.2 Utstenging og plaging

4.2.1 Situasjoner

Alle informantene har gode eksempler og fortellinger på barn som utstenger og plager hverandre i lek. Noen tar utgangspunkt i kjønnene når de forteller om utstenging og plagesituasjoner, men noen forteller om mer generelle utstenging og plagesituasjoner. Tre informanter trekker frem flere eksempler på utstenging og plaging, mens en informant trekker frem en spesifikk situasjon. En informant til trekker frem en spesifikk situasjon sammen med et generelt eksempel. Tre av informantene forteller om situasjoner hvor barn bevisst går inn for å utstenge et annet barn, enten med blikk, kroppsspråk eller verbalt.

PP 2: *"At det danner sånne mønster hvor barna kan, hvis det er noen barn som leker på et rom så kan jeg se hvis den ene kommer og spør om han kan være med så får han ja, men hvis den andre kommer og spør så kan han få nei. Så det er de tingene jeg kan observere. Da kan*

jeg se at det får konsekvenser, og når de tror at de voksne ikke ser kan de prøve seg. Og hvis du da oppdager det å konfrontere barna med det, så sier barna at han eller hun får være med, selv om det barnet egentlig ikke får det".

PP 3: *"Som oftest når vi skal gå ut, og så har vi en sånn mellomgang mellom heishuset og garderoben vår, så før vi har kledd på så mange barn at en voksen kan gå ut så får dem gå i mellomgangen å vente. Da har jeg opplevd i det siste at dem har laget en guttebenk og en jentebenk, altså en gutteside og en jenteside, og da får ikke for eksempel en jente sette seg på guttesiden for da blir dem både dyttet bort. Dette kan jeg også oppleve i lek, hvis noen har en kjempefin lek og noen andre kommer å si «nei denne leken er bare for gutter eller denne leken er bare for fireåringer, så du får ikke være med». Dette kan skje både av gutter og jenter, men det virker sånn at de fleste gangene jeg opplever det så virker det som en vel etablert lek som pågår, og så kommer det noen inn som har veldig lyst til å være med, og da kan de rett å slett blir ekskludert fra den leken".*

PP 3: *"Vi har å en gutt her som sluttet med bleier for ikke så lenge siden, og da har jeg hørt at det har vært sagt at «nei, de som bruker bleier kan ikke være med i denne leken, det er bare for store gutter»".*

To informanter tar utgangspunkt i kjønn i deres eksempler om utestenging og plaging. Her trekker en av informantene kun et av kjønnene, mens den andre trekker frem begge kjønnene.

PP 1: *"Vi har hatt de to tilfellene med de jentene, hvor den ene himlet mye med øynene til den andre. De gikk bevisst inn for å finne grunner til å utestenge den andre, for eksempel at hun ikke hadde den rette sekken med seg, det er ikke plass å sitte sammen med oss nå, men det var plass til andre".*

PP 4: *"Ehh ja, plaging kan jo skje i ny og ne ikke sant hvis noen for eksempel har vært og snublet i trappa og dukker opp med et blått øye så kan de få høre det. De kan bli plaget litt for det eller... ja hvis dem er litt rød på nesen fordi de er forkjølet kan de fort få høre at de er "Rudolf". Ellers... utestenging det kjer ikke så ofte, men det kan jo fort skje og jeg vet ikke om det er representativt, men det er ofte i sånne...det er ofte blant jentene i barnehagen at sånt skjer. Guttene er sånn at de leker med forskjellige folk hver dag, og klarer stort sett å... om dem er uvenner den ene dagen så er dem kanskje venner neste dag, alt etter om de har likens*

sko på seg eller ikke nesten. Mens jentene kan være litt verre etter min oppfatning, at dem... hvis dem blir uvenner så kan det fort vare lenge, og da kan det fort være at, hvis det er en person som har litt kontroll på gruppa så kommer det litt i kræsje med en annen og så blir hun litt utestengt".

Disse to informantene (PP 1 og 4) trekker frem kjønn i deres eksempler. PP 1 bruker to jenter som eksempel, hvor det blir trukket frem bruken av blikk for å plage og utestenge en annen jente. Det blir også poengtert at disse jentene bevisst gikk inn for å utestenge noen, hvor informanten også trekker frem eksempler på hvordan dette ble gjort. Hun hadde ikke den rette sekken med seg, eller det ikke var plass å sitte sammen med dem, men andre fikk sitte der. Dette kan bekrefte informantens poeng om at jentene i dette eksemplet bevisst utestenger en annen jente. PP 4 bruker både gutt og jente som eksempel, men mer som en sammenlegning om hvordan utestengingen og plagingen blir gjennomført. I dette tilfellet mener informanten at jenter utestenger og plager hverandre mer enn gutter. Informanten mener også at utestenging ikke skjer så ofte, men at det kanskje av og til, og når det skjer er det ofte jenter som er innblandet. Når jenter er innblandet i utestenging og plaging poengterer informanten at disse hendelsen ofte varer over en lengre tid. De kommer ofte i kræsje med hverandre noe som fører til uheldige situasjoner, hvor en blir utestengt. PP 4 sier ikke noe om blikk og kroppsspråk, men nevner at slike hendelser starter etter en krangel eller etter en plageepisode. PP 3 trekker også frem et eksempel som involverer kjønn, i dette tilfelle gutter. I dette eksemplet blir en gutt utestengt av leken fordi han nettopp hadde sluttet med bleier, og de andre guttene poengterer at han ikke er stor nok til å leke sammen med dem. Her blir det brukt verbal utestenging, hvor barn direkte forteller et annet barn at han ikke får være med på leken fordi han nettopp har sluttet med bleier og er dermed ennå liten.

PP 2 trekker frem hendelser hvor barn bruke verbale ord til å utestenge, og sier ord de ikke mener. Ut fra det informanten trekker frem lyver de, både til de voksne og andre barn for å unngå de voksne på avdelingen. PP 3 bruker et generelt eksempel på utestenging og plaging, hvor plagingen og utestengingen kan skje både jenter mot gutter og separert. Det første eksemplet som blir brukt av PP 3, er jenter mot gutter situasjon. Denne situasjonen kan virke som en blanding mellom plaging og utestenging, som går begge veier. Guttene utestenger og plager jentene, og jentene gjør det samme mot guttene. PP 3 trekker også frem en annen form for utestenging og plaging, hvor informanten poengterer at det skjer både mellom jenter og gutter. Her brukes eksempler som "denne leken er bare for gutter" eller "denne leken er bare for fireåringer". Det ser ut til at både jenter og gutter utestenger hverandre i lek også, og

bruker kjønn og alder som en regel for hvem som får delta i lekene. Slik informanten poengterer, blir barn som ikke oppfyller de satte kravene i leken utestengt. Om dette er en bevisst handling eller noe som barna spontant bestemmer når de starter en lek er ubevisst. Slik informanten trekker frem dette, er jentene og guttene likestilt i disse handlingene og situasjonene.

4.2.2 Utestengere og de utestengte barna

Tre informanter gir en forklaring på hvordan en kan se forskjell på en som utestenger, og en som blir utestengt. En informant fokuserer på de som blir utestengt fra lek, en informant fokuserer på både utestengere og de utestengte, og den siste informanten fokuserer på et mer generelt bilde av utestengere.

PP 1: *"Vi i barnehagen har erfart at barn er snar å skylde på andre når noe skjer. Ofte kan de skylde på et spesifikt barn uavhengig om barnet er i barnehagen eller ikke den dagen hendelsen skjer. De utpeker et barn til å bli en "hakkekylling" og får de andre barna med på det. En kunne si stygge ting til den andre, men det skjede oftest hvor det var mange andre. Den andre var som sagt veldig obs på oss voksne og passet på at de voksne var borte før de gjorde noe, men oppdaget de voksne det sørget de for at den andre ungen fikk skylden".*

PP 2: *"Ja, jeg sitter og tenker litt på dem som mangler den sosiale kompetansen eller lekekompetansen, det er de jeg opplever... møter motstand, i vært fall i den aldersgruppa jeg har der barna er mellom tre til seks år, mangler den grunnleggende kompetansen. De vet ikke helt hvordan de skal innordne seg etter andre. De prøver å ta kontakt, men så gjør de det på feil måte og så blir det dårlig stemning, og dette blir hengende ved dem og andre unger vil deretter ikke ha dem med i lek for de har erfart at det fungerer dårlig".*

PP 4: *"Vi hadde en situasjon for et parr år siden som ble litt stygg da, da var det akkurat det som skjedde at det var vel to jenter som var litt uenig om noe... nå husker jeg ikke i forbi farta om hva de var uenige om da, men ho ene var hvis veldig sann... på en måte lederen i vennegjengen da, mens ho andre var bare en av gjengen da. Hun var litt mer stille og tilbakeholdene, så kranglet de litt de her og så var plutselig ho her alene i alle utetidene, og for så vidt på lekerommet også. Ellers så kan jeg ikke si noe nyere som jeg husker mer detaljer fra".*

PP 1 trekker frem et generelt bilde av utestengere. Informanten poengterer at utestengere ofte velger ut noen de "hakker" på, og påvirker de andre barna til å følge dem. Det barnet de velger å "hakke" på blir en person de skylder på når noe skjer, selv om det barnet ikke er i barnehagen. Som informanten påpeker gjør barn dette når det er mange barn til stedet, men sørger for at de voksne ikke er til stedet. Dette virker som en bevisst handling, hvor barn utpeker en person som de vil plage. Om denne personen blir valgt bevisst eller tilfeldig er vanskelig å si, men ut fra informantens forklaring så velger de ut noen som de vil bruke som en "hakkekylling". PP 2 trekker frem barn som blir utestengt, og forklarer hva han/hun tror er grunnen til hvorfor de blir et offer for utestenging og plaging. Informanten påpeker at de barna som mangler den sosiale kompetansen eller lekekompetansen i alderen fem til seks år, er de mest utsatte for å møte motstand fra andre barn i barnehagen. Informanten sier at barn som mangler denne grunnleggende kompetansen vet ikke helt hvordan de skal innordne seg etter andre barn, noe som kan påvirke andre barn negativt. Når barn erfarer noe negativt vil de vanligvis prøve å unngå det negative. Hvis et barn blir denne negative opplevelsen vil de, ut fra PP 2s forklaring, bli utestengt eller ignorert av de andre. For barn vil unngå det som ødelegger leken deres. Informanten sier til slutt at barnet prøver å komme innpå de barna, slik at han eller hun kan bli med på leken. Dessverre blir det gjort på feil måte, noe som gjør at andre barn ikke vil være sammen med det barnet. PP 4 fokuserer både på utestengere og de utestengte. Informanten forteller om en situasjon som handler om to jenter og en vennegjeng. Slik informanten forklarer det er utestengeren i denne gjengen lederen, og den som bestemte over de andre i vennegjengen. Den som ble utestengt var mer stille og tilbakeholdende, og ble den som underkastet seg. Ut fra PP 4s eksempler så er de som bestemmer over andre og tar lederrollen, de som kan plage og utestenge andre. De som er mer stille, tilbakeholdende og underkaster seg, er de som kan bli et lett offer for plaging og bli utestengt av de med sterkere personlighet.

4.2.3 barn som observatør

Tre informanter svarte på spørsmålet "*Var det andre barn som observerte hendelsen?*". Alle informantene sier andre barn observerer utestenging og plage hendelser. To av informantene sier barn som observerer slike hendelser, kommer og sier ifra til de voksne. En informant sier også at de voksne som regel griper inn, men de gangene det skjer i det skjulte, hvor de voksne ikke er til stedet, kommer det barn og forteller om situasjonen. En annen informanten mener barn observerer hendelser, men de er for små til å kunne reflektere over situasjonen.

PP 3: *"Jeg har vel egentlig..... jeg må bare tenke..... Jeg tror en voksen som regel griper inn men det kan komme noen, hvis voksne ikke er til stedet, så har jeg opplevd at det kan komme barn å fortelle «ho får ikke være med i leken, eller han får ikke være med i leken», det kommer noen og sier ifra og søker hjelp. Jeg tror også det skjer når vi voksne ikke ser at det skjer. Det skjer i det skjulte".*

PP 2: *"Ja, det er det sikkert, så mange barn som det er. Det er alltid noen som får med seg det som skjer. Vi har barn som kommer og sier til de voksne at «nå sa han det» uten at de selv var involvert i hendelsen".*

PP 4: *"Ja det var jo hele denne jentegjengen da, og det var jo også andre i barnehagen som så det, men jeg tror ikke dem tenkte så nøye over det. Det er jo så små onger. De ser ikke sånne sosiale mønstre like godt og i vært fall ikke kunne reflektere så mye rundt det, tror nå jeg".*

To av informantene sier ganske klart at barn kommer, og sier ifra når de ser at andre barn blir plaget eller utestengt. PP 3 poengterer at en voksen som regel griper inn, men at barn som observerer tar over denne rollen når de voksne ikke er til stedet. Informanten opplever at barna sier ifra når noen blir utestengt eller plaget, og kommer og søker hjelp hvis noen ikke får være med i leken. PP 3 trekker frem eksempler for å illustrere hva barn sier: "ho får ikke være med i leken, eller han får ikke være med i leken". Informanten poengterer videre at dette skjer i det skjulte, noe som gjør at de ikke voksne får med seg hva som skjer. PP 2 mener det alltid er noen barn som observerer at andre barn blir utestengt eller plaget. Han/hun sier at barna kommer og gir beskjed, for eksempel "nå sa han det", uten at de selv er med i hendelsen. PP 2 poengterer videre at med ganske mange barn i barnehagen, så får noen alltid med seg hva som skjer i ulike hendelser. I dette tilfellet blir det ikke nevnt om barn kommer hver gang og sier ifra. Det som kommer frem er at de har hatt barn som kommer og gir beskjed, men om dette kan tolkes som hele tiden eller av og til, er vanskelig å si ut fra informantens informasjon. PP 4 har et annet syn på barn som observerer utestenging og plage hendelser. Han/hun bruker en tidligere historie, "jentegjengen", for å forklare hva han/hun tror om barn som observatører. Her blir det poengtert at andre barn observerte hendelsen med "jentegjengen", men at de ikke tenkte over det. Informanten poengterer videre at de er små barn og ser ikke sosiale mønstre. De har heller ikke evnen til å reflektere over det de ser. Ut

fra det PP 4 sier kan en lure på om denne manglende evnen til å se sosiale mønstre og evnen til å kunne reflektere, hemmer barns evne til å reagere og gripe når de ser at andre barn blir utestengt eller plaget.

4.2.4 Ute, inne eller eget rom

Det var tre informantene som kunne fortelle hvor de observerer at utestenging og plaging foregår mest. To av informantene snakket spesifikt om et av de tre områdene, mens den tredje informanten snakket mer generelt. Samtidig spesifiserte informantene hvor hendelser kan oppstå på alle områdene. To av informantene sammenligner ute og inneområdet og hvordan det er å oppdage utestengingen på disse plassene.

PP 4: *"Jeg legger mest merke til det ute, for der er det veldig lett å se hvem som går alene. Inne så har vi litt begrenset med plass for ongan å leke, så de er på en måte veldig samlet. Samtidig så kanskje noen er utestengt, men det er veldig vanskelig å avdekke det da, mens når de kommer ut på et stort område så er det lett å se hvem som plutselig sitter i klatrestativet alene og ikke har noe å gjøre".*

PP 3: *"Jeg tror... jeg føler at det foregår mest inne, men om det har med at innerommene er mye mindre og at det blir synlig kontra uterommet det vet jeg ikke. Men det blir mest oppdaget inne av andre barn eller at jeg selv hører det, jeg opplever det også ute, men jeg føler at det foregår mest inne".*

PP 2: *"Mitt inntrykk er at det foregår mest der de voksne ikke ser. Det vil si de rommene som er lengst unna avdelingen, og sånn i kriker og kroker i barnehagen ute. Det er en del barn som er bevisst på hvor de voksne er, og prøver å teste ut grenser".*

PP 4 sier at de legger mest merke til disse hendelsene på uteområdet, hvor han/hun poengterer videre at det er der de observerer barn går alene. Informanten sier at inne er det begrenset med plass, noe som gjør at utestenging og plaging kanskje blir vanskeligere å oppdage. Derfor poengterer informanten at på uteområdet, hvor det er mer åpent, er det lettere å se hvem som blir gående alene. På den andre siden sier PP 3 at slike hendelser foregår mest inne. Her stille informanten spørsmål om det har med at inneområdet er mindre enn ute, noe som kanskje gjør det mer synlig. Slik informanten ser det blir utestenging og plaging mest oppdaget inne, både av voksne og andre barn. PP 2 har inntrykk av at utestenging og plaging foregår når, og der de

voksne ikke er til stedet. Her poengterer informanten at dette er de områdene som er lengst unna avdelingen, og i "kriker og kroker" på uteområdet. Ut fra PP 2s utsagn, kan det tyde på at han/hun observerer utestenging og plaging like mye ute som inne. PP 2 har også observert hvordan barn prøver å unngå de voksne. I tillegg hvor barn plasserer seg på ulike områdene for å sørge for at de voksne ikke får med seg situasjonen, og hva som blir sagt.

4.2.5 Grensen for uakseptabel oppførsel

Grensen for uakseptabel oppførsel har alle informantene noe å si om. Informantenes tanker rundt uakseptabel oppførsel går på hva de føler er grensen, og når de føler de burde gripe inn. Dette temaet handler om informantens personlige tanker rundt utestenging og plaging, og hvor grensen går for at de føler de burde gripe inn og stoppe handlingene. De har ulike meninger om dette, men de har alle en grense for når en handling eller oppførsel ikke er akseptabel lenger. En informant mener grensen er hvis noen blir lei seg, en annen er usikker på om det er en klar grense, den tredje mener grensen er når handlingene blir fysiske og den siste informanten mener det er uakseptabel oppførsel når utestenginger varer over en lengre periode.

PP 1: "Hvis noen sier de blir lei seg, eller de voksne mener at det ikke er greit, så gir vi beskjed til barna. Dette gjør vi ved å trekke det involverte barnet unna de andre, og så snakker vi med barnet om hva som skjedde og hvorfor. Det er ingen fasit om hvordan ting skal gjøres. Vi ser det an ettersom hvordan barna er, og ved å jobbe med dem hver dag så lære vi å kjenne dem som igjen gjør at vi kan finne de beste måtene å håndtere hvert enkelt barn på".

PP 2: "Jeg vet ikke om det er en klar grense for det, det er kanskje noe man ser gjennom flere observasjoner. Vi som jobber er et team og vi diskuterer mye sammen og har kanskje ulike oppfatninger og syn på en situasjon. En kan ha en oppfatning av hva som skjedde i en situasjon blant barna og noen andre kan ha oppfattet noe annet, så vi kan ofte sitte med en del ulike observasjoner. Da må vi prøve å finne ut hvordan vi må jobbe med dette, og gjøre noen tiltak på avdelingen. Jeg vet ikke hvor grensen går nøyaktig, men det er i det øyeblikket der det er flere situasjoner.....og så blir på en måte tiltakene ut etter hvor alvorlig situasjonen er".

PP 3: *"Hmm.. det er ikke lov å slå, altså være fysisk, det er ikke lov. Samme med det verbale, det er ikke greit å si stygge ting til andre. Vi prøve å ikke ha så lang grense på det.....hvis noen barn sier noen stygt så går vi jo bort og prater med barnet, og dette tror jeg at de andre også har ganske lav toleranse på".*

PP 4: *"Når det kommer til utestenging over lengre tid så vil vi si at det ikke er akseptabelt på noen mulige måter. Og samme når plagingen går over til å bli mobbing, da bruker vi å sette ned foten og si at det ikke går lenger. Vi prøver selvfølgelig hele tiden å forebygge det og prøver å ordne opp i det så fort som mulig slik at vi ikke ender opp i en uakseptabel situasjon".*

Som informantene trekker frem, er det ulike tanker om når en oppførsel eller handling blir uakseptabel. PP 1 mener en handling ikke er akseptabel når barn som blir utsatt blir lei seg. Da går de inn, tar de barna som utfører handlingen til side og prater med dem. Informanten poengterer også at de går etter hva andre ansatte føler blir uakseptabel oppførsel, samtidig som han/hun trekker frem at det ikke er en fasit på hvordan noe skal gjøres. Med tanke på dette trekker informanten også frem at de ser an hvordan hvert enkelt barn er, og jobbe ut fra det. De jobber med dem hver dag, til de finner en metode som fungerer for hvert enkelt barn. PP 1 er ganske klar over hva som er akseptabelt og ikke, samt funnet en metode for å jobbe opp mot dette med barn. Samtidig er informanten åpen for andres grenser, og lar de andre ansatte gripe inn når de føler en handling eller oppførsel er uakseptabel. PP 2 er usikker på om det noen spesifikk grense for når noe er uakseptabelt. Det informanten imidlertid sier er at de blir oppdaget gjennom flere observasjoner. PP 2 sier at de ofte sitter men ulike observasjoner av en handling, og må derfor sammen finne den beste måten til å løse problemet. Dette tyder på et samarbeidsforhold mellom de ansatte i informantens barnehage. De jobber sammen for bestemmer om når noe er uakseptabelt, og jobber ut ifra hvor alvorlige situasjonene med å finne den beste måten å håndtere det på.

PP 4 beskriver både den fysiske og verbale grensen for uakseptabel oppførsel og handling. Her sier informanten at det ikke er lov å slå og si stygge ord til hverandre. Informanten sier bestemt at de prøver å ikke ha lav terskel på når de skal gripe inn. Samtidig poengterer informanten at når barn sier stygge ord til hverandre, går de bort og prater med dem. PP 4 mener at de andre ansatte har lav toleranse på hva som er akseptabelt og ikke. Dette kan tyde på at de ansatte i informantens barnehage har kommunisert med hverandre om dette, og har

samtidig som de kanskje har ulike grenser for hva som er greit og ikke, en lav toleranse for å gripe inn i situasjoner. PP 4 er ikke like spesifikk på situasjoner som de andre informantene, men trekker frem et litt annet syn på hva som er uakseptabelt. Informanten mener når en handling varer over lengre tid, er det ikke akseptabelt lengre. Han/hun trekker også frem handlinger som går over til å bli mobbing, og poengterer at dette er handlinger som de ikke aksepterer og griper dermed inn. Med tanke på dette sier informanten videre at de jobber for å forebygge uakseptable situasjoner, slik at de ikke går så langt til å bli mobbing. PP 4 har kanskje ikke et spesifikt syn som de andre informantene, men har fortsatt en klar grense på hva som er uakseptabel oppførsel og handlinger. Han/hun er klar over hvor langt uakseptable handlinger og oppførsler kan gå, og poengterer derfor at de jobber med å forebygge slike hendelser og for finne måter å håndtere situasjonene på.

4.2.6 Kommunikasjon

Når det kommer til utestenging og plaging har kommunikasjons med foreldrene, ifølge informantene, en viktig rolle. Tre av informantene har regelmessig kontakt med foreldrene, mens en sier de tar kontakt hvis det oppstår problemer som de ikke klarer å løse. Noen av informantene har laget individuelle avtaler med foreldrene, andre har arrangerte møter med foreldrene. En informant legger ikke bare vekt på uenigheter mellom barn, men også mellom foreldrene og hvordan de går frem for å løse uenighetene mellom foreldrene.

PP 1: *"Vi har daglig kommunikasjon med foreldrene, og barn forteller også om det som skjer i barnehagen til foreldrene. Vi voksne forteller ikke hvem som var innblandet i en eventuell situasjon, men barna gjør det. Vi voksne kan si at deres barn har vært i en uheldig situasjon, og fortelle dem hva som skjedde. Foreldrene kan ofte spørre om hvem andre som var involvert, men vi forklarer da at vi ikke kan fortelle det selv om vi vet at barnet selv vil fortelle det senere. Vi prøver hele tiden å ha dialog med foreldrene slik at det ikke blir noen misforståelser. Vi sier derfor til foreldrene at de kan ringe eller snakke med oss dagen etterpå hvis barnet deres har sagt noe som de blir usikker på. Foreldre kan også komme å spørre oss om noe de har observert hos deres barn. Hvis vi ikke vet, gir vi foreldrene råd om å spørre barna i hjemmet og gi dem rom til å fortelle hva som har skjedd og hva de har opplevd".*

PP 2: *"Ja på en måte har man jo konstant kommunikasjon, på den måten at man ser hverandre daglig og man snakke jo med dem hva som har skjedd med deres barn den dagen. Dette er noe som jeg synes er bra, i tilfelle at noe har skjedd så kommer det ikke brått på*

foreldrene. Min erfaring er at det fungerer best å ha kommunikasjon med foreldrene daglig og ta opp situasjoner når de er i begynnelsesfasen før det blir noe stort".

PP 3: "Vi har en ganske tett foreldrekontakt, og når vi snakker om dette så får jeg hele tiden et barn til minne, for det har vært ganske mye. Jeg tror i visse hendelser som skjer en gang eller første gangen det skjer så forteller vi det ikke, men hvis vi ser at det begynner å eskalere så snakker vi med foreldrene. Med de barna det skjer noe med hver dag og at de ofte utestenger andre, så har vi laget en avtale med foreldrene å ta sånne ting over e-post, telefon eller har visse dager hvor vi forteller dem slik at de slipper negativitet hver dag. I motsatt vei hvor barn blir utestengt så pleier vi å fortelle hva som har skjedd, hva vi har gjort og hva vi tenker å gjøre fremover med det".

PP 4: "Det er hvis vi ser at vi har problemer med å løse det, og spesielt hvis vi ser også at det blir en konflikt mellom foreldrene til ongan, hvis det er en fare for det så vil vi involvere dem fortest mulig slik at dem kan prate sammen. Barn kan komme hjem og fortelle hva andre har gjort så sitter dem der og er irritert på hverandre, men de aldri møtes. Da bruker vi å invitere dem for å komme hit samtidig og prate litt, både med hverandre og om ongan, og med oss voksne som har observert hendelsene".

PP 1 sier de har daglig kommunikasjons med foreldrene om barnet deres, men poengterer at de ikke forteller hvem som er innblandet i utestenginger og plaginger. De kan fortelle om forlydendenes barn og hva som har skjedd, men trekker ikke frem hvem andre som har vært innblandet. Informanten forteller videre at jevnlig dialog med foreldrene er med på å hindre misforståelser som kan oppstå, og har derfor gitt informasjon til foreldrene at de kan ta kontakt via e-post eller telefon når det trengs. PP 2 sier også at de har konstant kommunikasjon med foreldrene, og poengterer at dette skjer automatisk siden barnehageansatte og foreldrene ser hverandre hver dag. Informanten ser på dette som positivt, for når de har jevnlig dialog med foreldrene vil ikke negativ informasjon komme som en overraskelse. PP 2 sin erfaring er at tidlig kommunikasjon med foreldrene om ulike hendelser gir bedre resultater blant barn, og skaper bedre dialog med foreldrene. PP 3 har også jevnlig kontakt med foreldrene, og legger i tillegg til de har ett tett forhold til foreldrene. Informanten trekker frem at de ikke involverer foreldrene i første omgang av utestenginger og plaging, men hvis det eskalerer involverer de foreldrene. PP 3 poengtere at de har ordnet avtaler med

noen av foreldrene. Det er foreldrene til barna som ofte er involvert i utestenginger eller plaginger (både de som utestenger og den utestengte). Avtalen går ut på at samtalen om deres barn ikke skjer i barnehagen under hentetiden, men over telefon eller e-post. I henholdt til barn som utestenger andre, har de også valgt å ikke ta slike hendelser opp hver dag for å unngå daglige negative tilbakemeldinger. For barn som blir utestengt har de oftere kontakt med foreldrene, hvor de tar opp hva som skjer, hva voksne har gjort og hva som skal gjøres fremover.

PP 4 sier at de ikke har daglig kontakt med foreldrene, men i likhet med PP 3 tar de ikke opp hendelser før de eskalerer. Informanten trekker også frem at det kan oppstå uenigheter mellom foreldrene, som en følge av barns handlinger i barnehagen. Her poengterer informanten at det er viktig å innkalle møte med de innblandede foreldrene slik at uenigheten kan løses fortest mulig. PP 4 forteller videre at barn kan fortelle om ulike opplevelser og hendelser som har skjedd i barnehagen til foreldrene, og som et resultat blir foreldrene irriterte på hverandre uten å møtes for å løse det. Da pleier barnehagen å invitere de gjeldene foreldrene til møte, hvor de får pratet ut til hverandre og hatt dialog med hverandre om barna deres. Samtidig er det ut til at får mulighet til å prate med de ansatte i barnehagen om hendelsene, og hva de har observert. Alle informantene har dialog med foreldrene på ulike måter, og noen har mer jevnlig kommunikasjon enn andre. De har også funnet ulike løsninger på å kommunisere med foreldrene om deres barn, og gitt foreldrene mulighet til å kunne kommunisere med barnehagen når det trengs. Noen har valgt å lage avtaler med foreldrene for å forbedre dialogen mellom dem, og andre har gitt mulighet for å skape dialog mellom foreldrene slik at de kan unngå uenigheter mellom foreldrene.

4.3 Bestemme og styre over

4.3.1 Observasjon av situasjoner

Alle informantene opplever og observerer barn som styrer over andre barn, og som har en trang til å bestemme over andre i lek. Tre av dem trekker frem lekegrupper, hvor et barn prøver å bestemme rollene til de andre barna i gruppen. En annen informant bruker et barn som eksempel. To informanter trekker frem eldre søsken som en faktor bak barn som styrer og bestemmer over andre. To informanter trekker også frem at de eldste barna i barnehagen er de som mest styrer og bestemmer over andre, også over de som er yngre enn dem selv. En informant trekker frem eierforhold til enkelte rom i barnehagen.

PP 1: *"Hvis vi for eksempel tar for oss et lekerom, så kan noen barn ha et eierforhold til dette romme og nekte andre å komme inn. Inne på dette rommet kan for eksempel et barn prøve å bestemme over de andre. Det barnet bestemmer hvilke roller de andre skal ha, hva de skal leke og hvem som får være med på denne leken".*

PP 2: *"Ja.....da det den der guttegjengen da. Vi har fem førskolebarn og to barn under dem igjen, og den ene av dem vil gjerne leke med de eldre. Det går litt på interesse, han vil være med på konstruksjonsleken eller bygge lego. Han blir ofte tildelt rolle, hvis han skulle få være med må han være det de andre sier hans kal være. Det er en i den eldre gruppa som prøver å styre, og han bare roper så høyt han klarer for å vise at det begynner en ny lek".*

PP 3: *"Det går litt på det med de sterke personlighetene, jeg ser også forskjell på de barna som har eldre søsken. Vi har ei jente hos oss som har to eldre søsken, og hun er en fantastisk lekeunge. Hun er et langt steg foran de andre i blant annet rollelek, hun tar roller og når de andre barna tok henne igjen så rykket hun unna igjen, og dette tror jeg er med på å gjøre henne styrende i lek for ofte er det hun som styrer leken. Så vi har noen barn og det er gjerne de barna som... fronter seg selv foran de andre «nå kommer jeg, jeg tar min plass»".*

PP 4: *"Ja, det opplever vi ganske ofte. Det er stort sett når det er en vennegjeng, og så er det ofte en eller to som ofte **skal** bestemme hva de **skal** leke, og ofte hvem som **skal** leke med hva. Blant annet når de leker sånn som familie for eksempel så har de forskjellige roller, så tar de kontrollen veldig mye. Det er jo litt artig for vi ser at ofte er det de som har søsken som på en måte tar den lederrollen da, mens dem som er enebarn og kanskje dem som også er yngre. Dem som er ny i barnehagen er de som ofte blir litt styrt hit og dit. De som har vært lenge i barnehagen, kanskje siden de var ett år gammel, og i tillegg har søsken de styrer veldig mye".*

PP 1 bruker rom i barnehagen som et eksempel på hvor barn kan bestemme over andre.

Informanten poengterer at barn kan få et eierforhold til de rommene de bruker, og nekter andre barn å komme inn dit. Inne på rommene kan et barn styre og bestemme over andre barn som er der, deriblant hva de skal leke, hvilken rolle de skal ha og hvem som får være med på den leken. Ut fra det PP 1 trekker frem er det ofte grupper med barn som er sammen, hvor et eller to barn bestemmer og styrer over de andre. PP 2 trekker også frem en gruppe med barn, i dette

en spesifikk gruppe som er førskolebarn og noen barn som er et år yngre enn dem. En av de yngre barna har samme interesse som de eldre og vil ofte leke sammen med dem, men blir ofte styrt over. De andre barna bestemmer hva han skal leke med eller hvilken rolle han skal ha. Informanten poengterer at det er en bestemt unge fra førskolegruppa som bestemmer over de andre. PP 3 mener sterke personligheter har noe å si, og mener også at barn med eldre søsken ofte kan prøve å bestemme og styre over de andre. Informanten trekker frem et spesifikt barn som eksempel. Dette barnet har en sterk personlighet, samt eldre søsken. PP 3 sier hun er lang foran de andre i lekeutvikling, noe som informanten tror er en faktor til hennes evne til å styre og bestemme over andre barn. Informanten sier videre at de har noen barn som er styrende og vil bestemme i lek, og som ofte tar stor plass blant barnegruppen. PP 4 bruker også en gruppe med barn som eksempel, hvor et barn vil styre og bestemme over de andre. Denne informanten legger trykk på ordet "skal" i sammenheng med hva barn vil. Eksemplet som informanten trekker frem er at "en eller to ofte **skal** bestemme hva de **skal** leke, og ofte hvem som **skal** leke med hva". Informanten poengterer videre at dette oftest skjer når de har rollelek. I likhet med det PP 3 trekker frem, sier PP 4 at de som har eldre søsken ofte styrer over de andre og bestemmer hvilken rolle alle skal ha. PP 4 sier også at de barna som er yngst i barnegruppa ofte underkaster seg de eldste, mens de som er eldst ofte styrer og bestemmer over de som er yngre.

Ut fra det informantene forteller, kan det se ut til at barn prøver å styre og bestemme over andre barn når de er i lekesituasjoner. Det er der barn leker med objekter eller har rollelek, og hvor de ofte er flere sammen. Dette ser ut til å være en ideell plass for barn til å prøve å bestemme over andre, og hvor barn som underlaster seg lett blir overstyrt av et sterkere barn. Ifølge informantene har eldre søsken også har en vesentlig faktor, samt hvor de er i aldersutvikling. Slik informantene trekker frem har barn med eldre søsken utviklet sterke personligheter, som er med på å gjøre dem styrende. Det virker også som at de eldre barna ofte styrer og bestemmer over de yngre. Dette kan ha med utvikling å gjøre, siden de eldste i barnehagen er kommet lengre i både fysisk og mental utvikling enn de andre barna.

4.3.2 Relasjoner: makt, temperament, forståelse, språk/begreper

Som en del av temaet bestemme og styre over ble det stilt spørsmål om hvordan barn var i forhold til makt, temperament, forståelse, språk og begreper. Spørsmålet ble formulert slik: "*Hvordan er relasjonen med hensyn til: makt, temperament, forståelse, språk/begreper*"? To informanter svarte på dette spørsmålet, hvor de ga spesifikke forklaringer på dette. Begge tar opp dette med språk og makt, og ulike faktorer som spiller inn for at barn styrer over andre.

PP 3: *"Jeg tenker på det med makt, språk og begreper, vi har hatt barn her med dårlig språk, men samtidig har dem noen ganger hatt sterk personlighet så det har egentlig ikke hemmet dem i lek. Og vi har barn som har større makt enn andre og vil kontrollere alt i en lek. De kan ofte ha med seg egne leker i barnehagen som gir dem enda større makt og det er ganske synbart hos andre barn. Da øker maktposisjon deres betraktelig".*

PP 4: *"Mak og makt, det er litt vanskelig å si da, det vil jo være slik at de som prøver å styre får makt og kan bestemme slik som dem vil. De kan også ha et kraftig temperament, hvis det er andre i gruppa som har et kraftig temperament så vil ikke de la seg styre på den måten virker det som. Når det kommer til språk så kan det ofte virke som at dem som tar kontrollen har et bredere ordforråd og mer utviklet språk og at det er slik de får seg makt, siden de klarer å prate seg til ting for de er bedre å prate og virker mer voksen i snakkemåten".*

PP 3 trekker frem makt, språk og begreper og forteller at de har hatt barn med dårlig språk, men selv med dårlig språk så har de sterke personligheter. Språket har ikke hemmet lekeferdighetene deres eller evnen til å utøve makt over andre. Informanten forteller videre at de har barn som vil kontrollere alt i lek, der de ofte tar med seg leker hjemmefra for å øke maktposisjonen deres. PP 4 sier at de som prøver å styre og bestemme over andre, blir de som får makt. Informanten poengterer at de barna ofte har et kraftig temperament, men forteller videre at barn som også har et kraftig temperament ikke vil la seg styre så lett. Språket ser ut til å spille en rolle når det gjelder makt. PP 4 forteller at barn med et bedre ordforråd, og har et bedre utviklet språk er de som får makt over andre. Informanten poengterer at barn med et godt utviklet språk er bedre å snakke for seg, og har dermed evnen til å kontrollere de andre barna.

PP 3 og PP 4 har litt ulikt syn når det kommer til barns språkutvikling, men har et likt syn når det kommer til makt. Ut fra det de sier er barn som prøver å kontrollere de andre og lykkes, er de som får makt. Språket ser ut til å spille en vesentlig faktor også, og ser ikke ut til å hemme barna i å utøve makt over hverandre. I følge PP 4 har barns temperament noe å si for maktkampen. Det ser ut til at de med kraftig temperament tar maktposisjonen, samtidig som de ikke "bøyer" seg for andre med samme temperament. I tillegg kan personligheten til barna har noe å si for om de har evnen til å "kontrollere" andre barn, både i og utenfor lekesituasjoner.

4.3.3 Handlinger

Her blir det forklart hva barn gjør i sine handlinger, og hvordan de går frem for å styre og bestemme over de andre barn. Informantene forteller om hendelser som de opplever. Hva barn gjør, og hva som skjer når de prøver å styre og bestemme over andre barn. En informant tar for seg en gruppe med barn, en annen tar for seg både en gutt og jente, og de to siste tar for seg et mer generelt bilde av barn i barnehagen. Ut fra dette har tre informantene også kommentert hva som er viktig for voksne å gjøre, før eller etter slike situasjoner skjer.

PP 1: *"Det er alltid noen barn som får den populære rollen, som i for eksempel "mor, far og barn" er babyen. Noen ganger er det også hund med i leken, og det vil alle være. Når disse kranglene kommer opp må vi voksne inn å styre leken for å gjøre disse "negative" rollene til å bli positiv, og følge med på leken slik at ikke det samme barnet får de "populære" rollene. Dette foregår mest hos de store barna, hos de små skjer ting på en annen måte".*

PP 2: *"Dette er noe vi har jobbet mye med, og det går mye på alder og personlighet. Hvis du har en gruppe med barn hvor bare en står imot de som prøver å styre, så blir det vanskelig å for barna og gjør noe med det. Så det gjelder å hjelpe de andre barna i å stå imot og få sin egen stemme, og tørre og si sin mening".*

PP 3: *"Hvis jeg tar hun jenta så tror jeg hun har et klart bilde i hode om hvordan leken skal være. Hun har en naturlig lederevne også og så er hun det barnet som har en bedre lekekompetanse. Hun bare styrer og for henne er det kanskje naturlig. Vi har og en gutt som vil styre mye og hvis han møter litt motstand så blir han veldig frustrert. For han er et ikke greit når han ikke får bestemme, og det er det som er med de som vil styre over andre. Det gjelder å lære dem at det er flere i et felleskap og at ting må deles".*

PP 4: *"Det varierer litt, for det meste så går de egentlig med på det. Dem som styrer tar styringen og de andre aksepterer det slik som det er. Det hender selvfølgelig at det blir litt **kræs** hvis to likedanne personer, hvis begge liker å styre at det kan utvikle seg, og ofte blir det splittelser i gruppa. Der hvor det er noen som tar styringen så er det ofte onger som leker mye i lag, det er ikke sånn at det er fremmede onger som de ikke har mye med som styrer*

over hverandre. Det er mest de som kommer godt overens og leker fint i lag, vi har og opplevd at det blir mindre krangling hvis det er noen som tar ledelsen faktisk".

I forhold til handlinger referer PP 1 til rolleleker, og forteller at det nesten alltid er noe som får det de kaller for den "populære" rollen. Det er noe som stadig skjer, og ofte ender det i krangel mellom de som er med på leken. Her forteller informanten at de må inn og forhandle med barna, og klargjøre hvem som skal være hva slik at det ikke blir ureteferdigheter. Det kan være barn i den gruppa som ikke er sterk nokk til å si hva han eller hun mener, og da må de voksne inn for å hjelpe barn slik at de blir hørt. PP 2 sier at de jobber mye med barns handlinger, og at det har mye med barns alder og personlighet å gjøre om hvor sterk de er. Informanten sier videre at det er vanskelig for barna å stå imot de som er sterke, selv om et barn prøve å stå opp mot dem så er det vanskelig å få frem sine meninger. Her ble det da poengtert at de voksne må griper inn og hjelpe barn til å få sin egen stemme, få frem deres meninger, og hjelpe dem til å tørre å stå imot å si sin mening til de andre. PP 3 bruker en jente og en gutt som et eksempel, og begynner med at jenta er bevisst på hva hun sier og gjør. Hun vet hva hun vil og har et klart ilde i hode om hvordan noe skal gjøres, noe som påviser en naturlig lederevne. Informanten sier videre at dette er kanskje en naturlig del av henne, noe som gjør at hun automatisk styrer og bestemmer over de andre. Det andre eksemplet som informanten trekker frem handler om en gutt som liker og styre over de andre, men blir frustrert når det ikke går. Informanten mener at dette er noe som gjelder alle barn som ønsker og vil styre over andre. Når de ikke får viljen sin blir de frustrerte og kanskje utagerer. PP 4 forteller at barn ofte aksepterer slike hendelser, men samtidig kan de gå imot hvis de ikke er enig med for eksempel reglene i en lek. Informanten poengterer at to barn med samme type personlighet, ofte ender dette i det han/hun kaller for "kræsj" som videre kan føre til splittelser blant barna. Han/hun mener at det bestandig er en som tar styringen i de gruppene hvor barn leker mye i sammen. Informanten mener at de barna kommer best overens, og leker best sammen. PP 4 forteller videre at de har opplevd mindre krangling blant barna, hvis et barn tar lederrollen over de andre.

Det er ulike synspunkter og metoder å håndtere hendelsene på. Informantene har gitt en "pekepinne" på hva de har opplevd, og gjort for å jobbe med barn. Det er tydelig at barn er ulike og at de som har sterke personligheter ofte er de som tar styringen i lek. Med tanke på PP 3s mening, kan det kanskje være en sannhet i at barn som vil styre og bestemme over andre, men ikke får det slik de vil blir frustrerte og kanskje utagerer.

4.3.4 Voksenrollen

Voksenrollen, evne til å veiledere og være en rollemodell for barn er en viktig del av å være barnehagelærer. Dette er noe informantene påpeker og kommer med gode fortellinger om hvordan de jobber med barn. Informantene snakker om hvordan de jobber med både sterke og "svake" barn, samt hvor viktig positiv tilbakemelding er. De trekker også frem hvor viktig samarbeid mellom de voksne er, og hvor viktig det er å veiledere hverandre for å utføre et godt arbeid.

PP 1: *"Det er også viktig å få barna til å forstå at ikke et barn kan eie et rom i barnehagen, men at alle har like mye rett til å være der og bruke lekene i barnehagen. Alt som er i barnehagen er for felles bruk av alle barna. Noen ganger prøver barna å lukke seg inne på rommene slik at ingen andre får komme inn, men dette er noe vi stopper med en gang. Ingen rom skal være lukket, noe vi ofte må minne barna på".*

PP 2: *"Vi jobber med å dempe de barna, og det har vært en utfordring syns jeg. Dette kan skje flere ganger om dagen og bare ne halv time etter det første utbruddet så skjer den samme runden igjen. Jeg tenker det må bare være sånn, og jeg tenker at dette er noe han må jobbe med og så må de andre få lov til å ha en stemme de også. Så det er å jobbe med det barnet som er sterk og lære han å vente og la de andre få bestemme også. Jeg jobber også med de andre barna og lærer dem å ha en stemme for seg selv og at de kan på en måte stå imot han eller andre som prøver å bestemme".*

PP 3: *"Ja det vanskelige spørsmålet, hva gjør vi. Det på en måte å prøve å dempe dem på en positiv måte med sin definisjonsmakt og på en måte passe seg for å.. at man ikke trækker på dem for å løfte andre. Vi voksne må jobbe sammen med å ta tak i problemet. Vi må nesten lage et system og påse at alle får yte sitt ord, alle blir løftet frem. Små grupper og tett voksenoppfølging er også viktig for å jobbe med de barna som er litt mer frempå samt de som trenger en dytt for å høres og vises. Veilede dem hele tiden og så klart positive tilbakemelding. Vi snakker mye om dette på møter, vi snakker mye fag med hverandre, og det er god hjelp i det. Å veilede hverandre for det er vanskelig å jobbe med slike ting, for det er ingen fasit på hvordan det skal gjøres".*

PP 4: *"Da må vi snakke med ongan, og ongan må snakke seg imellom, og at vi snakker med dem om hvorfor det er sånn at den ene skal bestemme og hvorfor skal de ikke få bestemme.*

Hvordan har dette skjedd at det er en person som bestemmer og en annen ikke. Og da pleier de ofte å få litt forståelse, de som bestemmer, at «okei vi skal ikke bestemme så mye»".

PP 1 mener det er viktig å få barn til å forstå at de må dele og at andre har like mye rett til noe som dem. Informanten poengterer at det er viktig lære barn at de ikke kan eie noe som er i barnehagen, men få de til å forstå at leker og rom tilhører alle i barnehagen. PP 2 sier de jobber mye med å roe ned barna, noe som informanten mener har vært utfordrende. De kan løse en hendelse, og ikke lenge etterpå gjentar hendelsen seg med de samme barna.

Informanten sier de bruker mye tid på dette, og siden det er gjentakende hendelser er det vanskelig å jobbe med det. De jobber derfor med at alle barn skal ha en stemme, og kunne si sin mening. PP 2 sier det gjelder å jobbe med barn fra begge sidene. Altså jobbe med barn som er sterke, og barn som er stille. PP 3 sier også at de jobber med å roe ned barna, men poengterer at det må gjøres på en positiv måte slik at de blir tråkket på for å løfte andre.

Informanten mener også at de voksne også må mobbe med seg selv og hverandre, for å lage et system for at alle barn får den hjelpen og oppfølgingen de trenger. De ser at å dele barna inn i små grupper gjør det mulig å gi dem tettere voksenoppfølging, spesielt barn som trenger en ekstra dytt fremover. Til sist sier PP 3 at positive tilbakemeldinger til barn er viktig, og som voksne er det viktig å veilede hverandre slik at de kan gjøre en god jobb. PP 4 mener også at det er viktig å snakke de voksne i mellom, og selvfølgelig snakke med barna. Informanten mener det er viktig å fortelle barn hvorfor de ikke kan bestemme over andre, og at de må kunne bytte på hvem som bestemmer i leken.

Informantene kommer med gode måter å jobbe med barn. Noen er lik og noen er ulik, men alle jobber med barna. De jobber både med sterke barn og "svake" barn, og er bevisste på å gi barn positive tilbakemelding. Det er også positivt at de voksne er bevisste på egne grenser, og at de jobber med hverandre for å forbedre sitt arbeid med barn.

4.4 Erting

4.4.1 Situasjoner

Det er ulike ertesituasjoner som kan oppstå, og informantene forteller om ulike situasjoner og hendelser de har opplevd. Det er ikke bare en form for erting, noe informantene påpeker.

Fortellingene deres kan gi en pekepinne på hva som kan tolkes som erting, og hva barn gjør i de situasjonene.

PP 1: *"Det som oftest skjer er at barna ødelegger for hverandre under lek. De enten ødelegger det andre har bygd, går midt i mellom noen barn som leker med for eksempel biler,*

og hvis du spør dem om hvorfor de ødelegger svarer de vanligvis at de bare gikk der. Det samme gjelder perling, der kan en plutselig bare komme og skyve ned alt eller legge seg over alt som andre har perlet. Barna ødelegger med vilje for de vil oppnå noe... Ute kan de ødelegge det andre har laga i sandkasse".

PP 2: "Ja, jeg tenkte på når vi hadde sånn der herming her for et par måneder siden, hvor noen oppdaget det og begynte å bruke det. det gikk kort tid så begynte de andre å bli lei, for det er ikke noe artig. Det er akkurat de som står i sånne maktrelasjoner eller de som blir irritert og de som barna får en reaksjon hos. De hermer ikke etter de som ikke bryr seg. Etter en stund så kjente det ut som erting, for de var ute etter å plage vedkommende".

PP 3: "Ja, kanskje litt om det med den der bleiesituasjonen. For det kom sånn tre til fire ganger på kort tid, men så opphørte det for vi snakket litt om det og for han gutten med bleien så sluttet han med bleie etter denne hendelsen. Så jeg tror han tok det ganske mye til seg. Så har jeg kanskje opplevd..... hvis for eksempel vi har en gruppe med fire jenter så kommer tre av dem i kjole og så kommer den fjerde uten da blir det ofte sånn " du har ikke kjole på deg" så kan de fnise til hverandre mens de sier det. Det kan komme en sånn kommentar i ny og ne".

PP 4: "Det sa jeg i sted, bare at da brukte jeg ordet plaget da, men hvis for eksempel en er rød på nesen og forkjølet, at de blir "Rudolf" og kanskje dotte ned trappa og fått et blått øye så får de høre det. Det varierer litt fra dag til dag hva de ertet for, hvis noen har dotte i søla så kan de bli ertet for det for det ser ut som de har bæsjet seg ut ikkje sant. Det er mye rart som kan føre til dette, og da er det ofte de som har litt kontroll som ofte begynner ertingen og de som underkaster seg hiv seg med".

Det PP 1 forteller er at barn prøver å ødelegge for hverandre, hvor de ofte prøver å ødelegge det andre barn har bygd. PP 1 mener de ødelegger det andre har bygd med vilje for å oppnå noe, og dette er noe som skjer både ute og inne. PP 2 fortelle om hendelser hvor barn hermet etter uvalgte barn. Informanten poengtere at de som er i den maktposisjonen startet, og klarer å få de andre med på det. De plukker ut barn de kunne erte, hvor de utelukker barn som ikke bryr seg og ignorerer dem. Barn ertes de som gir dem respons, og som blir irritert eller lei seg. PP 2 sier barna var ute etter å plage vedkommende, og siden de fikk den ønskede responsen

fra barnet, fortalte de. PP 3 bruker et eksempel som er brukt tidligere i analysen, men i dette tilfelle sier informanten at han ble ertet til det punktet at det gikk mye inn på barnet. Informanten sier barnet sluttet med bleier etter ertehendelsen. PP 3 forteller også om en annen hendelse som involverer en jentegjeng. Her forteller informanten om en dag jentene hadde på seg kjole i barnehagen, men en hadde ikke. Jentene med kjole ertet henne for dette, og fniste til hverandre mens de ertet. PP 4 forteller om mer generelle omstendigheter rundt erting, og ut fra det informanten forteller er erting noe som skjer ofte. Ertingen ser ut til å variere fra dag til dag, ut fra hva som trigger ertingen. Også PP 4 sier at de som har maktposisjonen starter ertingen og velger ut offer, mens de som er "svake" blir påvirket til å bli med.

4.4.2 voksenrollen

Selv om erting ofte blir sett på som noe harmløst, er voksenrollen viktig for å veilede barn gjennom disse hendelsene. Informantene har erfart ulike ertesituasjoner, og har brukt ulike metoder for å håndtere dem. De forteller om vanlige rutiner, samt om spontane handlinger de gjør i ulike situasjoner. Det blir også trukket frem hvordan de kommuniserer med hverandre på personalet for å finne løsninger, og metoder de kan bruke sammen.

PP 1: *"Vi går som oftest inn og prøver å finne ut hvorfor barna gjorde dette eller sa det de sa. Vi vil prøve å få en klarhet i situasjonen og finne ut hvorfor dette skjedde eller hvorfor akkurat det ble sagt. Hvis ertingen blir større, og det begynner å gå over til konflikt, da tar vi samlinger hvor vi sammen prøver å løse problemet".*

PP 2: *"Først gikk det noen dager før vi skjønnte at noe foregikk, og så begynte vi med å fortelle barna at de ikke måtte herme og at det ikke var greit. Dessverre så fungerer ikke det hele tiden så vi måtte diskutere i personalet, og vi gikk over å prøve å overse det og ikke lage oppstyr av det. Det fungerte mye bedre. Ikke gi det noe oppmerksomhet som kan dyrke det. Vi er gode til å diskutere slike ting blant personalet for å hjelpe hverandre og finne løsninger. Det er ingen fasit så man må prøve ulike ting etter ulike barn".*

PP 3: *"Først så jeg en av guttene ble ertet og så trøstet jeg han, etterpå det pratet jeg med de som sa det og fortalte at han andre gutten blir lei seg når dem sier sånt og at det ikke er greit. Det er ikke hele tiden at man får med seg slike ting, men jeg var heldig og overhørte det som ble sagt når denne hendelsen skjedde. Når dette skjedde så brukte jeg følelsene til den gutten*

som ble ertet for å få de andre guttene til å forstå at det de gjorde ikke var greit. Man må bare snakke med dem når det skjer og luke det bort, jeg pleier å si til barna «hvis du ikke har noe pent å si, så trenger du ikke og si noe»".

PP 3: *"Ja, det gjør vi. Vi prater ofte, vi jobber så tett og skal vi kunne utvikle oss som barnehage så må vi jobbe med fag og lære av hverandre. Noen ganger kan man være usikker om man håndterte en situasjon rett eller om man er usikker hvordan en situasjon bør håndteres, da er det greit og kunne prate med hverandre å få råd".*

PP 4: *"Vi bruker riktig nokk å ta tak i det før hvis vi hører at det skjer gjentatte ganger så går vi bort å spørr hva som skjer og prøver å korrigere litt opp i situasjonen".*

Den første informantene sier de går inn i situasjonen for å finne ut hvorfor barna ertes, og får en klarhet i hva situasjonen handler om. Informanten sier også at hvis ertingen blir større og går over til konflikt, har de samlinger for å snakke om hva som er greit å si til andre og hva som ikke er greit. PP 2 sier at de begynner med å fortelle barna at det ikke er greit å herme etter andre, men når det ikke fungerer må de diskutere seg imellom i personalet om hva de skal gjøre. PP 2 poengterer at de diskuterer mye med hverandre i personalet, noe som er med på å finne løsninger som alle kan bruke. PP 3 trekker også frem kommunikasjonsmetoden, hvor de prater med de involverte barna om det som er blitt sagt og gjort. Informanten trekker også frem at de bruker følelsen til det barnet som ble utsatt for ertingen. Dette ble gjort slik at andre barn skjønner hvordan barnet hadde det, og for at de skulle skjønne at handlingene deres kan såre noen. PP 3 har også et ordtak som de bruker i barnehagen *"hvis du ikke har noe pent å si, så trenger du ikke og si noe"*. Meningen bak ordtaket er at barn ikke skal si stygge ord til hverandre, men heller si noe positivt. På slutten forteller informantene at de ofte kommuniserer med andre i personalet. Dette er noe alle gjør hvis de er usikker på noe, og når de trenger råd. PP 3 poengterer at det er viktig å jobbe med hverandre for å utvikle seg selv, og for å utvikle barnehagen. Informanten sier videre at det er viktig å bruke hverandre for å lære, og for å finne nye måter å jobbe med barn på. PP 4 har samme fremgangsmåte som de andre informantene, og handler ut fra situasjonen og hvor alvorlig den er. Informanten sier de snakker med barna om situasjonen, og prøver å veilede dem gjennom den.

Alle informantene har erfart ulike ertesituasjoner i barnehagen, og har funnet metoder for å håndtere ertesituasjonene. Deres rolle og de erfaringene de har gjort seg, er med på å sørge for

god veiledning og metoder for å løse handlinger barn gjør på en god og positiv måte. De kommuniserer med hverandre for å finne de beste løsningene, og for å lære av hverandre.

4.5 Bruk av mobbebegrepet

Ut av alle informantene var det bare to som brukte ordet mobbing sammen med de andre temaene i intervjuene. En av informantene brukte begrepet en gang gjennom samtalen, hvor dette var i sammenheng med et annet begrep. Den andre informanten brukte begrepet flittig gjennom samtalen, og poengterte hvordan mobbingen blir sett på og hvilken alder det skjer mest i.

PP 4: *"Hvis det blir større konflikter og det går over til mobbing, så blir det større problem og det vil jo ikke være positivt på noen måter".*

Denne informanten poengterte at større konflikter vil gå over til å bli mobbing, og at det ikke vil være noe positivt med det. Den andre informanten tar for seg sine meninger om mobbing og hvordan og når det skjer i deres barnehage.

PP 1: *"Barn tar veldig fort opp det voksne sier. Det med at noen sier at mobbing ikke eksisterer i barnehagen er bare tull, for det er mobbing i barnehagen. Bare med blikkene barn gir til hverandre og den maktkampen mellom barn".*

PP 1: *"Når de blir fem til seks år, og begynner å himle med øynene, så er barna mer bevisste på hva de gjør og kan ha en mening bak det. Da lener det seg mer mot mobbing, for da forstår barna hva de sier og gjør. Det er en balansegang om hvordan noe skal tas opp å håndteres, og det er vanskelig å ta opp mobbing med så små barn".*

PP 1: *"Det blir brukt ord som erting eller plaging".*

Hvorfor ikke flere enn to informanter bruker begrepet mobbing gjennom intervjuene, er et spørsmål som er vanskelig å svare på. For de to informantene som brukte begrepet mobbing, ble det brukt bevisst uten påvirkning fra forsker. Den første informanten brukte begrepet under en beskrivelse av konflikt, hvor han/hun poengterer at det går over til mobbing når konfliktene blir større og mer alvorlige. Den andre informanten brukte begrepet i flere anledninger gjennom intervjuet, men tre beskrivelser utpekte seg. I den første beskrivelsen poengterte informanten at mobbing eksisterer i barnehagen, og forklarer at blikkene barn gir hverandre og maktkampen som stadig er mellom barn er bevis på det. Dette trekker informanten frem som en del av det barn tar etter de voksne. I den andre beskrivelsen trekker informanten frem aldersgruppen mobbingen foregår i. Her blir det poengtert at barn i fem til

seks årsalderen er mer bevisste på hva de gjør, og kan ha mening bak handlingene sine. Deriblant himle med øynene til hverandre. Midlertid poengterer informanten at det er vanskelig å ta opp mobbing med små barn, noe som gjør dette til et vanskelig tema i barnehagen. Den siste beskrivelsen var en kort forklarelse om hvilke ord barnehagene bruker i stedet for mobbing. Hvorfor de velge å bruke disse ordene i stedet for mobbing kan være vanskelig å si. Det kan være for å unngå den type utfordring, eller for å bruke lettere ord for å beskrive det. Dette var noe informanten også undret over, og finne svar på det kan være vanskelig uten å direkte spørre de som ikke bruker begrepet.

5 Analyse av empiri

I kapitlet vil hver av kategoriene bli presentert sammen med masteroppgavens empiri. Her vil den innhentede empirien bli belyst sammen med relevant teori. Gjennom kapitlet skal empiri og teori belyse sammenhenger mellom praksisfortellingene og mobbing. Her vil grunnlaget for drøftingskapitlet bli dannet som videre skal gi en konklusjon.

5.1 Konflikt og konfliktsituasjoner

Brodal (2012) forteller at alle vil møte på konflikt i livet, og at det allerede starter i barnehagealder. Konflikt ser ut til å være noe barnehager møter daglig i ulike former, og noe som forekomme ulikt etter aldersgruppe. Det er noe som blir konstatert av de pedagogiske lederne i barnehagen, som forteller at de ofte opplever konflikter blant barn. Konfliktene kan variere, men oftest oppstår de rundt leker eller mens barn er i interaksjon med hverandre. Det foregår som oftest i lek, for eksempel rollelek eller lekegrupper. Ekeland (2014) beskriver konflikt som forskjeller mellom mennesker, hvor egne behov og interesser blir truet. I barnehagen er det ofte mange barn på en avdeling, og med mange barn møtes mange personligheter. Det blir gitt uttrykk for at konfliktene ikke bare starter rundt leker, men også av verbale uttrykk. Barn bruker verbale uttrykk og skaper uro mellom hverandre i ulike situasjoner. Det er henholdsvis usikkert fra pedagogenes side om dette er en bevisst handling av barn. Pedersen (2015) undres om barn i barnehagen har til hensikt å skade et annet barn, og forteller at barn i barnehagealder har begrenset evne til å se konsekvensene av deres handlinger. Det gjør en undrende om barn kan såre et annet barn på det punktet at det går over til noe mer alvorlig, slik som mobbing. For slik Pedersen (2015) beskriver videre så er ikke det like lett for barn å se andres perspektiver og sette seg inn i et annet barns situasjon. Det som derimot kan sies er at barn kan havne i store konflikter, noen alvorlige og noen ikke like alvorlige. En pedagogisk leder beskrev to ulike former for konflikt, som var med på å definere ulike utfall av en konfliktsituasjon. Formene ble kalt for gode og dårlige konflikter. Gode konflikter ble beskrevet som bagateller hvor konfliktsituasjonene var harmløse og løstes fort opp, og dårlige konflikter hvor konfliktsituasjonene var mer alvorlige og barn begynne å ekskludere hverandre fra leken. Skivik (2016) og Nordby (2017) definerer disse konfliktypene som produktiv og destruktiv konflikt, og forklarer at konflikt i seg selv har mange sosiale funksjoner. Barn lærer av sine handlinger, både positive og negative, og barn vil nesten alltid søke etter en sosial samhandling med andre barn. Barn har et ubevisst ønske om å lære, og den sosiale leken med andre barn bygges av barns tidligere erfaringer og fantasier. Det er i disse hendelsene at konflikt oppstår, når de ulike erfaringene og fantasiene ikke går overens.

Derfor sier Brodal (2012) at en konflikt vil alltid gi de innblandede en mulighet til å lære, så fremst mennesket selv er villig til det.

Konflikt i seg selv kan kanskje ses på ulike måter, ettersom hvor alvorlige konflikten kan bli. Det er henholdsvis ulike, samtidig like meninger blant de pedagogiske lederne på ulike områder. Deres erfaringer kan sette lys over konfliktens sammenheng med mobbing, og om konflikter blant barn i barnehagen kan gå så langt at det kan anses som mobbing.

5.1.1 Hvor kan konfliktene forekomme mest?

De pedagogiske lederne hadde varierte synspunkter og tanker om hvor konflikthendelser kan foregå. Henholdsvis blir det poengtert at konfliktene oppstår der barn er alene, og unna voksnes synsvinkel. Blant dette ser det ut for at konfliktene ikke skjer i store forsamlinger. Som Nordby (2017) beskriver så betyr konflikt å støte sammen, og indikerer ikke noe om hvor og hvordan dette kan skje. Å støte sammen med noen kan skje når som helst og hvor som helst, men skjer kanskje sjeldent der det er store forsamlinger. Noe som forklarer hvorfor konfliktene blant barn, skjer der andre barn og voksne ikke er. En pedagogisk leder trekker tydelig frem dette, og mener at barn bevisst unngår de voksne og store forsamlinger. En annen pedagogisk leder sier derimot at konfliktene skjer der det er flere barn til stedet, men hvor voksne ikke kan legge merke til dem. Denne pedagogiske lederen poengterer samtidig at konfliktene skjer mest innendørs hvor barn er mest samlet. Espenes (2012) sier at barn kanskje kommer lettere i konflikt med hverandre enn voksne. Dette kan stemme når vi ser på erfaringene fra de pedagogiske lederne. Å være samlet på et mindre område skaper kanskje mer spenning slik som Ekeland (2014) beskriver, og gir kanskje barn med sterkere personligheter mulighet til å utøve sin makt overfor andre barn.

5.1.2 Pedagogiske lederes syn på konflikt, og voksnes påvirkning

Hvert enkelt individ kan danne seg et personlig bilde av hva konflikt er, og dette gjelder også i barnehagesammenheng. På bakgrunn av denne tanken, var det ønskelig å få et bilde av hva ulike pedagogiske ledere tenker om konflikt. To pedagogiske ledere mener at konflikter ikke nødvendigvis trenger å være negative, men kan være en læringsarena for barn. Dette kan sammenlignes med Skivik (2016) og Nordby (2017) beskrivelse av produktiv konflikt. Barn lærer gjennom å gjøre. Slik de pedagogiske lederne forteller, er fokuset å snu negative handlinger til noe positivt. En pedagogisk leder påpeker at sterke barn som er kommet lengre enn andre i både fysisk og psykisk utvikling, er barn som er vanskelig å jobbe med i konfliktsituasjoner. Barn som er sterke kan utøve en større rolle for makt enn svakere barn, og denne følelsen av makt, er slik Roland (2014) forklarer som grunnleggende for alle

mennesker. Dette kan både være positivt og negativt, noe som ifølge de pedagogiske lederne gjør konflikt et vanskelig tema å jobbe med.

Andreassen og Thilesen (2003) mener at gode erfaringer og mestring av sosiale samhandlinger, kommer fra gode voksenmodeller. Pedagogene mener voksenrollen har mye å si for barns holdninger rundt hverandre. I følge pedagogene kan voksenrollen ses på to måter: Foreldernes rolle og pedagogenes rolle. Det er viktig at partene samarbeider slik at barna får omtrent samme regler, både i hjemmet og i barnehagen. Samtidig må voksne være forsiktig hvordan de bruker maktposisjonen, når en konfliktsituasjon skal løses. Slik Andreassen og Thilesen (2003) sier er det voksnes rolle å skape trygge og voldfrie omgivelser, og voksne skal griper inn og ordne opp slik at barn føler trygghet etter negative opplevelser. Derfor må voksne tenke gjennom hvordan de uttaler seg, og hvordan de bruker den autoritære makten deres. I verste tilfeller kan de, uten å tenke over det, velge ut en skyldig før all informasjon er innhentet, og påvirke utfallet av konflikten. Det skal ikke skje. Derfor poengterer Andreassen og Thilesen (2003) at voksne alltid skal sette barns behov framfor sine egne, noe som gjelder både for pedagoger og foresatte.

5.1.3 Kommunikasjon

Når pedagogene snakker om kommunikasjon, brukes det i sammenheng med barns kommunikasjonsevne, og hvordan de kan få frem positive sider ved barn. Pedagogene trekker frem viktigheten ved framsnakke barna. Spesielt de som ofte blir stående som en synder, eller ofte får negativ respons fra andre barn. Å lære barn å snakke med hverandre, bruke ord for å beskrive hva som skjer og hva de følte i situasjonen er viktig. Det å lære barn å bruke ord i stedet for å bli fysisk, kan forberede barn til å kunne løse konflikter selv uten hjelp fra voksne. Hvis vi ser på dette sammen med sosial kompetanse og Lamers (1997) fem hovedområder, kan vi se at kommunikasjon er vesentlig for at barn skal kunne forstå hverandre. Disse fem hovedområdene består av empati og rolletaking, prososial adferd, selvkontroll, selvhevdelse og lek, glede og humor. Hovedområdene går på barns evne til å kunne være i et sosialt samhold med hverandre. Kommunikasjon spille en stor rolle for at barn skal kunne bli enige med hverandre, og løse uenighetene som oppstår underveis. Som Lamer (2013) sier er de fem hovedområdene grunnleggende ferdighetene barn må ha, for å utføre et godt samspill med andre barn og voksne.

5.1.4 To og to konflikter versus gruppekonflikt

Barn leker ofte sammen med biler og andre objekter, og ganske ofte er de to og to sammen. I slike lekesituasjoner er det ganske lett å komme i konflikt, og er dermed ganske vanlig å møte

i barnehagen. På den andre siden har du gruppekonflikter hvor flere barn er innblandet. Olweus (1992) beskriver dette som gruppemekanismer eller gruppefenomen, hvor flere barn samler seg mot et annet. Gruppekonfliktene kan, ifølge de pedagogiske lederne, vare over lengre tid og kan være vanskelige. Antall barn kan være en faktor bak lengden på konflikten, og samtidig gjøre konfliktene vanskeligere å løse. Det er kanskje lettere å skjule handlingene når det er flere involvert. Det gir også barn muligheten til å legge skyldsansvaret på noen andre. Olweus (1992) som beskriver samme tanke, mener det ansvaret et individ vanligvis føler eller har når en negativ handling blir utført, forsvinner når det er flere som er involvert. Dette er kanskje med på pedagogenes mening om at gruppekonflikter er vanskelig å håndtere. I tillegg er det ikke like lett å vite bakgrunnen til en konflikt, noe som øker vanskelighetsgraden for å løse konfliktene.

5.2 Utestenging og plage situasjoner

Utestenging og plaging er noe som kanskje forekommer mest blant de største barna i barnehage, hvor barn er mer beviste over handlingene sine. I følge Pedersen (2015) er utsetning å fryse ut og utelukke et individ fra ei gruppe. Fra to av pedagogens syn er utestenging og plaging ofte basert på kjønn. De ser mer av plaging og utestenging blant jenter enn gutter. Jentene utfører handlingen bevisst, og med hensikt for å såre den andre. Utestenging og plaging skjer ikke så ofte, men når det skjer er det, ifølge en av de pedagogiske lederne, ofte jenter som er innblandet. Når jenter er innblandet i utestenging og plagehendelser, varer de over en lengre tid. Sett i sammenheng med mobbebegrepet, kan Oudmayers (2014) skille mellom indirekte og direkte mobbing brukes. Her forklarer Olweus (1992) videre at den indirekte mobbingen, også kalt sosial mobbing eller skjult mobbing, forekommer mest blant jenter. Jenter bruker ofte blikk og verbale uttrykk for å utestenge og plage andre barn. Ved å bruke blikk og verbale uttrykk kan de utestenge og plage et annet barn på avstand. Hvis vi også ser på utestenging og plaging fra guttenes side, forteller en pedagog at plagingen og utestenginger blant gutter ikke varer lenge, men kan være mer fysisk og frempå enn jentene. Oudmayer (2014) som trekker frem direkte mobbing, beskriver denne formen hvor slag, spark, trusler og hånlige kommentarer blir brukt. Olweus (1992) beskriver videre at denne typen mobbing blir hyppigst brukt blant gutter, som ofte vil skremme og vise sin styrke overfor et offer gjennom fysiske metoder. Selv om det er ulikheter mellom handlingene til gutter og jenter, er de pedagogiske lederne derimot enige om at barn er likestilt kjønnsmessig i disse handlingene.

Oudmayer (2014) poengterer at mobbing ofte er skjult for autoritære personer, selv om det er skille mellom de ulike formene for mobbing. Pedagogene sier at barn kan lyve til andre barn og voksne, noe de gjør for å unngå at voksne oppdager utestengingen og plagingen. Barn som ikke oppfyller kravene andre barna har satt, blir ofte utestengt fra den gruppen. Pedagogene er usikre på om dette er en bevisst handling, eller noe som barn spontant bestemmer når en lek starter. Derimot har de erfart at barn kan bruke kjønn og alder, som regel for hvem dr tilater med i leken. Pedersen (2015) forteller at det kan bli kalt utestenging når et barn gjentatte ganger prøver å komme inn i lek, men blir holdt utenfor eller avvist av gruppa. Fra pedagogenes side begynner utestengningen med at et barn blir plaget over en periode, så går barn over til å utestenge når en viss tid er gått. Både plaging og utestenging kan kanskje ses i sammenheng med krenkelse, hvor Espenes (2012) beskriver krenkelse som alle opplevelser av ubehag, og ydmykelser forårsaket av et eller flere andre mennesker. Plaging kan være ganske ubehagelig for det enkelte barnet og kan være med på å såre dem. Når da plaging går over til utestenging blir barnet ekskludert fra de andre, noe som kanskje kan påvirke barnets trygghet. I følge Espenes (2012) er hensikten bak krenkelsen å gjøre individet sårbart og utrygg, både på seg selv og omgivelsene. Det er gjennom traumatiske opplevelser at et individ, i dette tilfellet et barn, kan bli sårbar og utrygg.

5.2.1 Utestengere og de utestengte

Fra pedagogenes synspunkt kjennetegnes en utestenger med at de ofte velger ut noen å hakke på, og påvirker andre til å følge dem. Det utvalgte barnet blir en person de skylder på, selv om det barnet ikke er i barnehagen. Utestengere utfører disse handlingene bevisst, og sørger for at handlingen blir utført hvor det er lite barn til stedet og utenfor voksnes synsfelt. Oudmayers (2013) tegn på at barn mobber kan kanskje sammenlignes med beskrivelsen fra de pedagogiske lederne i barnehagen. Pedagogene forklarer også hva som kjennetegner utestengte barn. Erfaringen er at barn som lett blir utestengt mangler den sosiale kompetansen, eller lekekompetansen som det også kan bli kalt. Det blir sagt videre at barn som mangler kompetansen ikke klarer å innordne seg etter andre barn, noe som gir et negativt inntrykk til de andre og kanskje sterkere barn. Lamer (2013) sier at barn som viser høy sosiale kompetanse har evne til å beherske en rekke sosiale ferdigheter. Barn som derimot har mangler i sosial kompetanse, kan samhandle dårlig med andre barn og voksne. Når barn erfarer noe negativt, er det vanlig at de prøver å unngå lignede negative opplevelser. På den andre side hvis barn blir denne negative opplevelsen, vil de bli utestengt eller ignorert av de andre barna. Her sier Lamer (2013) at barn som gjentatte ganger opplever negative erfaringer

kan få svekket sosial selvoppfatning og mestringsfølelse, noe som kan resultere i tap av mange positive erfaringer og læringsprosesser.

Forskjellen mellom utestengere og de utestengte, kan kanskje beskrives gjennom Oudmayers (2013) tegn på at et barn kanskje blir mobbet. En pedagog beskriver en som blir utestengt som mer stille og tilbakeholdene, og underkaster seg lett. De er dermed lettere utsatt for å bli et offer for plaging og utestenging. Den som har mer styrke, har lett for å bestemme over andre og ta lederrollen, er de som mest plager og utestenger andre. Med andre ord så har de sterkere sosial kompetanse, enn de som blir utestengt. Lamer (2013) sier at barn ikke er født med god sosial kompetanse, og er heller ikke noe som kommer av seg selv. Det vil si at det ikke kommer naturlig gjennom sosiale samspill, modning eller tilfeldig læring. Om disse beskrivelsene av utestenging og plaging kan sammenlignes og betegnes som mobbing, blir nærmere beskrevet senere i kapitlet.

5.2.2 Barn som observatør

En observatør eller tilskuer er de som opplever hendelser fra sidelinjen, uten å være i stand til å gjøre noe (Isdal 2003). I henhold til pedagogenes erfaringer, er det ulike meninger om barn som observerer negative hendelser. Noen av pedagogene var ganske tydelig på at barn som observerer utestenginger og plaging, vil komme å si ifra til en voksen. De sier også at voksne som oftest griper inn, men at barna tar over denne rollen når voksne ikke er til stedet. Barn vil som oftest søke hjelp hvis de opplever at en situasjon er uretferdig. En annen pedagog mener at barn som observerer utestenging og plaging ikke tenker over handlingen i situasjonen, og griper dermed ikke inn. I følge Myklebust (2015) kan barn mislike situasjonen og ønsker å stoppe den, men er for redde til å gripe inn. Det er heller ikke sikkert de skjønner akkurat denne typen sosialt mønster eller har evnen til å reflektere over det de observerer. Samtidig så kan det også være barn som har forståelse for situasjonen, men velger å unngå den. Kowalski, Limber og Agatston (2008) mener der er tilskuere som ikke liker situasjonen, og vil dermed ikke ta del i hendelsen. Det kan være barn som velger å unngå det de observerer, for de ikke ønsker å ha noe med hendelsen eller de involverte barna å gjøre. Som Kowalski, Limber og Agatston (2008) sier videre kan en tilskuer ha negative følelser for hendelsen og føle sympati for den som er offer, men dessverre velger de fleste å ikke gripe inn. Dette vil bli drøftet nærmere senere i kapitlet, hvor dette blir satt sammen med flere temaer som involverer mobbebegrepet.

5.2.3 Hvor kan hendelsene forekomme mest?

De pedagogiske lederne har ulike syn på hvor barn mest blir utestengt og plaget i barnehage. Ut av de fire pedagogene mente en av dem at utestenging og plaging foregår mest på uteområdet til barnehagen. Ute ser de lettere hvem som blir gående alene uten noen å leke med, mens inne er det begrenset med plass. Dette gjør at utestengingen og plagingen kanskje ikke blir oppdaget like fort som ute. En annen pedagog mener derfor at utestenging og plaging foregår mest inne i barnehagen. Denne pedagogen nevner også at inneområdet er mindre enn ute, men sier at det er derfor lettere å oppdage utestenging og plaging innendørs enn ute. Disse to informantene har ulike meninger, og noe som kan tyde på at utestenging og plagehendelser foregår ulikt fra barnehage til barnehage. Det er derimot en pedagog som poengterer at slike hendelser foregår der voksne ikke er til stedet. Her blir ikke et spesifikt rom eller sted nevnt, men heller forklart at de stedene og rommene som er lengst unna avdelingen, er der hendelsene mest skjer. Dette kan kanskje beviser at utestenging og plaging blir observert forskjellig fra barnehage til barnehage, hvor også hendelsene foregår like mye innendørs som ute. Olweus (1993) forteller at barn kan være utspekulerte, og kan strategisk sørge for at deres handlinger holder skjult for andre barn og voksne. Det blir jevnlig poengtert at barn prøver å unngå de voksne. De oppholder seg skjult slik at barnehageansatte ikke får med seg det som skjer, hva som blir gjort og hva som blir sagt. Barn unngår å bli sett og hørt slik at de ikke kan bli beskyldt for noe, og for å unngå konfrontasjon med voksne.

5.2.4 Grensen for uakseptabel oppførsel

Når pedagogene snakker om uakseptabel oppførsel, har de ulike syn og grenser på dette området. En mener det ikke lenger er akseptabelt hvis barn blir lei seg og gråter, men poengterer at hver enkel ansatt har sin grense som de går etter. Videre blir det sagt at det ikke er noe fasit, men hver enkel må kjenne i seg selv hva som føles uakseptabelt og ikke, og jobbe ut i fra det. En annen pedagog mener grensen går når barn begynner å bruke stygge verbale ord eller blir fysiske med hverandre, slik som å slå og sparke. Det blir også poengtert at de prøver å ikke ha lav terskel på å gripe inn i ulike situasjoner, men samtidig blir situasjonen sett an før det gripes inn. Denne pedagogen sier de ansatte i barnehagen kommuniserer med hverandre, og er enige om å ha lav terskel på ulike hendelser og situasjoner. En annen side blir det også sett på som uakseptabel oppførsel hvis de samme hendelsene og situasjonene varer over lengre tid. Pettersen (1997) mener det samme, men trekker også frem begrepet mobbing. Han mener før en handling kan betegnes som mobbing, må den vare over en lengre tid. Et annet syn på dette er at det ikke er en spesifikk grense for hva som er uakseptabelt, men

at det oppdages gjennom flere observasjoner. Pettersen (1997) trekker frem en undersøkelse som ble brukt i barnehagesammenheng. Svarene til denne undersøkelsen ble funnet gjennom ulike observasjoner fra ulike pedagoger i barnehager, hvor de så på barns aggresjon mot hverandre. Observasjon kan gi et inntrykk av hvordan barn oppfører seg mot andre barn, og kan beskrive når en voksen burde gripe inn i en situasjon.

5.2.5 Kommunikasjon og voksenrollen

Kommunikasjon mellom de pedagogiske lederne og foreldre er en vesentlig del av barnehagen, men det er ulike sider ved når de kommuniserer med foreldrene. En av pedagogene poengterer at de daglig har kommunikasjon med foreldrene, men sier videre de unngår å nevne andre side barn fra en situasjon. De nevner bare det aktuelle barnet, for å spare andre barn for skyld hvis de har gjort noe negativt. To andre pedagoger har også konstant kommunikasjon med foreldrene. Når barnehagen har daglig kontakt med foreldre, vil ikke negative hendelser komme så brått på foreldrene. Hendelser som utestenging og plaging blir ikke nevnt til foreldrene, men blir tatt videre når og hvis situasjonene eskalerer. Dette kan gjøre dialogen og samarbeidet med foreldrene lettere, og de kan sammen finne en løsning på situasjon. I følge Andreassen og Thilesen (2003) representerer voksne trygghet og autoritet, samt er de ansvarlig for barns læring og mestring. Det er derfor viktig at både foresatte og barnehageansatte samarbeider for å løse ulike situasjonen, og for at barn får best mulig oppfølging. En pedagogisk mener det er mulig å tilkalle foresatte til møter, hvor det er mulig å ha dialog med alle, slik at foresatte kan snakke ut om ting med hverandre. I følge pedagogen har det hendt at foresatte har blitt uenige med hverandre, på bakgrunn av hva barn har gjort i barnehagen. Da er det spesielt viktig å ha dialog med hverandre for å løse opp slike tilfeller. Her forteller Andreassen og Thilesen (2003) hvor viktig forutsigbare voksne er, samt møte barn med likegyldig respekt. Da kan barn bli trygge på hva som forventes av dem, og hva barn forventer av voksne. Voksne danner grunnlaget for barns utvikling og trivsel, både i barnehagen og i hjemmet. Derfor blir kommunikasjon mellom voksne viktig. Det er viktig å opprettholde den slik at det Andreassen og Thilesen (2003) forteller blir oppfylt, og for at barn skal kunne føle seg trygge og ivaretatt.

5.3 Bestemme og styre over: observasjoner og situasjoner

Barn kan få eierforhold til de ulike rommene i barnehagen, og kan ofte nekte andre å være sammen med dem der. Ofte bestemmer et barn hvem som får være med på leken, hva de skal leke og hvilken rolle alle skal ha. Dette er et eksempel hvor barn bestemmer over andre barn og hvordan de utfører det. Ofte er det en gruppe med barn hvor det er noen som styrer og

bestemmer over de andre, og hvis det er yngre barn med blir de lettere styrt over av eldre barna i gruppen. Yngre barn underkaster seg kanskje lettere enn de som er i like gamle. De pedagogiske lederne mener det ofte også er et eller to barn som tar styringen, og kontrollerer andre barn som er med i leken. Ofte har barna sterke personligheter, og mange av dem har eldre søsken. I følge Olweus (1993) kan noen barn være impulsive, ha sterk trang til å dominere andre og bestemme over deres handlinger. Barn som vil bestemme og styre vil at andre skal gjøre slik de sier, samt at leken skal gjøres på deres måte. Dette ser ut til å foregå mest i lekesituasjoner. Blant annet med objekter eller rollelek, altså hvor de ofte er flere sammen. Områdene ser ut til å være en ideell plass for barn som vil styre og bestemme over andre, og hvor barn som underkaster seg lett blir overstyr av et sterke barn. Roland (2014) nevner begrepet makt, hvor han forteller at barn som vil ha makt over andre kontrollerer de gjennom deres tilhørighet i gruppa. Han sier også at barn får maktposisjon når de andre underkaster seg, ofte sterke barn som har behov for denne maktfølelsen. Kanskje har de behov for å utfolde seg, og finne sin plass blant lekegruppen. Det fører til at de prøver å kontrollere andre barn for å få det slik de ønsker.

5.3.1 Relasjoner: makt, temperament, forståelses språk og begreper

To pedagoger mener språket ikke hemmer barns lekekompetanse, eller evnen til å utøve makt over andre. Selv om barn har dårlig språk, kan de ha sterke personligheter. Det blir videre sagt at barn ofte tar med seg leker og objekter hjemmefra, for å øke maktposisjonen sin blant de andre barn. Det er også de som prøver å bestemme og styre over andre som får makt, og som utøver makten sin over andre barn. De har ofte et kraftig temperament, og lar seg sjeldent styres av andre med sterk personlighet. Pedersen (2015) forteller at makt kan utøves både fysisk og psykisk, men blant barn i barnehagen er psykisk makt mest utbredt. To pedagoger sier kanskje at språket ikke hemmer barn i å utøve makt, men forteller likevel at de som har godt språk har bedre evne til å snakke for seg. De har bedre evne til å kontrollere andre barn, både i og utenfor lekesituasjoner. Her snakker de kanskje mot seg selv, men hvis vi sammenligner det med kjennetegner ved en mobber som Olweus (1993) trekker frem, kan vi se at temperamentet har noe å si. Olweus (1993) sier at en typisk mobber viser aggresjon mot andre barn og voksne, har lite empati for andre og viser ingen medfølelse for barn de ønsker å skade. Ut fra det kan vi kanskje se at barn har god sosial utvikling og språk, og har derfor evnen til å velge hvem de viser empati og medfølelse til og ikke. På den andre siden har vi barnet med dårlig sosiale egenskaper og språk, som ikke vet hvordan han eller hun skal

håndtere en situasjon. Det handler mest om hvordan vi ønsker å tolke dette, men et tydeligere besvarelse senere i kapitlet kan kanskje gi et bedre inntrykk av dette.

5.3.2 Handlinger

Det er ulike synspunkter og metoder å håndtere handlingene til barn, noe pedagogene gir en pekepinne på etter deres erfaringer og opplevelser fra barnehagen. En pedagog forteller om rolleleker, hvor det nesten alltid er noen som får den så kalte "populære" rollen. Det er ofte den sterkeste av barna som får denne rollen. Grunnen er at noen barn ikke klarer å si sin mening. Det resulterer i krangling blant barna, eller noen ikke får være med i leken. Ofte blir det de som ikke klarer å si mot den som bestemmer. Pedersen (2015) trekker frem ulike strategier barn kan bruke for å komme i maktposisjon, en av disse er endring av lekens spilleregler. For noen barn er det vanskelig å stå imot de sterke, noe som gjør jobben til pedagogene enda viktigere. Det er deres jobb å hjelpe barn i å få frem sin stemme, og veilede dem til å kunne si sin mening. Dette blir bedre utdypet i neste avsnitt om voksenrollen.

En annen pedagog refererer til en jente på storbarnsavdelinger. Jenta har en meget sterk personlighet, og kan vise lederevne i noen omstendigheter. Noen ganger har hun et klart bilde av hvordan noe skal gjøres, og klarer mange ganger å utføre målene sine. Pedagogen mener dette er en naturlig del av henne, noe som gjør at hun automatisk styrer og bestemmer over andre barn. Samme pedagog referer også til en gutt som var fra en storbarnsavdeling. Denne gutten liker å styre og bestemme over andre barn, men blir frustrert når det ikke går slik han ønsker. I sammenheng med dette trekker Roland (2014) frem begrepene reaktiv og proaktiv aggresjon, som en del av barns måte å håndtere ulike situasjoner på, både på godt og vondt. Dette er noe pedagoger mener gjelder de fleste barn som vil styre og bestemme over andre. Når noe ikke går slik de ønsker, blir barn frustrerte og kan utagere. Spesielt vanskelig kan det være hvis to barn med samme type personlighet møter hverandre. Roland (2014) sier videre at proaktiv aggresjon styrkes gjennom den makten barn får over andre. I følge en annen pedagog vil det alltid være noen som prøver å ta styringen i lek, og bestemme over de andre. Når da to barn med samme type personlighet prøver å ta kontroll over samme lek kan de splitte gruppa, noe som gjør at de andre ikke vil leke med dem. På en annen side, sier denne pedagog at det kan være positive siden ved at noen styrer og bestemmer i en lek. Dette stemmer med Ronalds (2014) utsagn om at begrepet makt kan brukes både i positive og negative omstendigheter. Det handler om hvordan barnet går frem, og hvordan han eller hun kommuniserer med andre barn. Pedagogen sier at de har opplevd mindre krangling blant barn hvis noen tar lederrollen.

5.3.3 Voksenrollen

Voksenrollen er viktig for å veilede barn gjennom vanskelige situasjoner, blant annet er det voksnes jobb å lære barn å dele med andre. Her forteller pedagogene at det er viktig å lære barn at et rom i barnehagen ikke kan eies. Det er et vanskelig område å jobbe med, men slik som Andreassen og Thilesen (2003) sier, så må voksne skal alltid sette barns behov framfor sine egne. Ikke bare må de jobbe med barn som styrer og bestemmer over andre, men også de som lar seg bli styrt. Det å lære dem å kunne stå opp mot de sterke barna og få frem sin stemme og mening, er en del av jobben til voksne i barnehagen. Positive tilbakemeldinger og opplevelser er med på å styrke barns evner til å håndtere situasjoner. Slik Andreassen og Thilesen (2003) sier videre, er voksne ansvarlig for barns læring og mestring. Det betyr at de må kommuniserer med hverandre for å finne den best mulige måten på å hjelpe barn gjennom vanskelige situasjoner, samt lære dem hvordan de kan håndtere dem på en god måte. Voksne må også hjelpe hverandre for å sikre gode læremåter og miljø for barns utvikling.

5.4 Erting og ertesituasjoner

Erting kan bli ses på ulike måter, og kan oppleves på ulike måter. Noe som jevnlig blir nevnt, er barn som ødelegger andre sin lek eller hermer etter hverandre. Herming blir nevnt av en pedagog, hvor tilfellet foregikk over en lengre periode. Pedagogen forteller at barna valgte ut et barn som de hermet etter, og oppfattet det som et bevisst valg fra barna. I følge Roberts (2006) kan erting ses på som en form for uttrykkelse barn bruker gjennom lek, og kommunikasjon med hverandre. I følge pedagogen plukket barna ut noen som ga den responsen de ønsket, og utelukket barna som ignorerte dem. Barnet som hadde maktposisjonen startet ertingen, og fikk de andre med på det. Olweus (1992) snakker om gruppefenomen, og ulike mekanismer som påvirker barn til å bli del av en hendelse. En av disse mekanismene er påvirkning av en rollemodell eller en person med en maktposisjon. Når en som har makt begynner å herme, tar det ikke lang tid før andre begynner å gjøre det samme. Det kalles gruppemekanisme som Olweus (1992) snakker om, og styres av at et barn påvirker andre til å gjøre det samme som dem, uavhengig om det er ment ondt eller ikke.

Andre ertehendelser blir også nevnt av pedagogene, blant annet der jenter ertes de som ikke har like klær som dem. For eksempel hvis alle jentene har på seg kjole unntatt en, blir den ene ertet på bakgrunn av dette. I følge Roberts (2006) kan erting forekomme både fysisk og verbalt, men i barnehagen er verbal erting mest utbredt. En annen hendelse ble også nevnt, her med en gutt som brukte bleier. Han ble ertet på bakgrunn av dette, og fikk ofte ikke leke med andre på grunn av det. I følge den pedagogen som observerte dette, førte denne ertehendelsen

til at gutten sluttet med bleier kort tid etter. Alle de pedagogiske lederne er enige om at ertehendelser varierer fra dag til dag. Noen er harmløse, mens andre er mer alvorlige. Det er hendelser hvor de må gripe inn for å få stopp på det.

5.4.1 Voksenrollen

Under ertesituasjoner er voksenrollen også viktig. Det er også viktig at voksne har en klarhet over hva de betegner som harmløs erting og ikke. Først og fremst gjelder det å gå inn i situasjonen for å finne ut hva den handler om, for å så finne en løsning på det. En av pedagogene mener når ertingen blir større og går over til for eksempel konflikt, må de ha samlinger med barna for å få en klarhet i situasjonen. Her må voksne være rollemodeller, og få frem hva som er akseptabelt og ikke. Noen ganger måtte de overse ertingen, for eksempel hermesituasjonen, og ikke gi noe oppmerksomhet til de som skapte situasjonene. Andreassen og Thilesen (2003) forteller også om dette. En annen pedagog trekker frem noe som han/hun kaller for kommunikasjonsmetoden, hvor de snakker med de involverte barna om hva som har skjedd. Barnets følelser ble brukt for å få de involverte til å forstå hvordan det barnet hadde, og hvordan deres handlinger påvirket det barnet. Pedagogen har også et ordtak som brukes i barnehagen: *"hvis du ikke har noe pent å si, så trenger du ikke og si noe"*. De bruker dette som et eksempel for å lære barn å ikke si stygge ord til hverandre, men heller si noe positivt. Andreassen og Thilesen (2003) mener voksenrollen er viktig, og at voksne må jobbe sammen for å hjelpe barn. Til slutt blir det nevnt at voksne må også jobbe med seg selv for å bli bedre rollemodeller for barn, og sammen finne løsninger og metoder for å håndtere ulike situasjoner.

5.5 Bruk av mobbebegrepet

Mobbebegrepet ble lite brukt blant pedagogene, spesielt fra to pedagoger. De andre to brukte begrepet mer flittig, og sammenlignet begrepet med deres opplevelser og observasjoner. Pedersen (2015) sier at mobbing i barnehagen ikke er et utbredt fenomen, men er noen som pedagogene kanskje burde være oppmerksomme på. Den ene pedagogen brukte begrepet i en spesifikk sammenheng, mens den andre brukte begreper til flere ulike eksempler. Tre beskrivelser fra denne pedagogen utpekte seg, og i den første beskrivelsen påpeker pedagogen at mobbing eksisterer i barnehagen. Pedagogene forklarer videre at blikkene barn gir hverandre, og maktkampen som stadig er mellom barn er bevis på det. Pettersen (1997) forteller at barns selv frostsår kanskje ikke hva mobbing er, men de har erfart hva som kan gjøre for å vilje sin. I den andre beskrivelsen, forklarer pedagogen at mobbingen foregår mest blant barn mellom fem til seks år. I denne alderen er barn mer bevisste på hva de gjør, og

kan ha en mening bak handlingen sine. De kan ofte observere barn himle med øynene til hverandre. Det blir imidlertid poengtert at det er vanskelig å ta opp mobbetemaet med små barn, noe som gjør dette til et vanskelig tema i barnehagen. Den siste beskrivelsen baserte seg på hvilke ord barnehagen bruker i stedet for begrepet mobbing, der pedagogen forteller at mange bruker erting eller plaging som definisjon på situasjoner. Pedagogen er usikker på hvorfor andre velger å bruke slike ord i stedet for å bruke begrepet mobbing. En tanke kan være redsel for å møte de utfordringene mobbebegrepet bringer med seg.

6 Avsluttende drøfting

Drøftingskapitlet vil ta utgangspunkt i analysekapitlets informasjon. Her sammenlignes informasjonen fra analysekapitlet med teori om mobbing. Drøftingskapitlet skal gi innblikk i hvordan begrepet blir sett på i barnehagen. Kapitlet vil også belyse om den innhentede informasjonen fra empirikapitlet kan ses på som mobbing.

6.1 Hvordan blir det mobbing?

Før de ulike kategoriene kan sammenlignes med begrepet mobbing, er det viktig å få frem hva mobbing er ut fra teori. I første omgang kan mobbing sies å være et begrep som ikke er helt entydig, og som kan defineres på ulike måter. Roland (2014) og Olweus (1992) er to teoretikere som har forsket på begrepet og har kommet frem til en definisjon. I følge dem er en person mobbet når et eller flere individer gjentatte ganger over lengre tid, blir utsatt for negative handlinger fra et eller en gruppe med individer for å få makt over han eller henne. Roland (2014) og Olweus (1992) påpeker at mobbing kan gjelle flere individer og at flere individer kan være en del av mobbingen. De nevner også negative handlinger, et begrep som kanskje kan være vanskelig å sette ord på. Negative handlinger kan være så mangt, men ved å bruke ordet negativt kan vi tenke oss til at handlingene har en mening bak seg. Mobbingen er et resultat av gjentatte negative handlinger utført på bakgrunn av aggresjon mot et individ, og kan bli utført både fysisk og verbalt. Dette er noe Olweus (1993) påpeker, og kan se ut til å være noen av grunnelementene for en mobbehendelse. Aggresjon og negative handlinger kan være en skremmende kombinasjon. Det kan være vanskelig å forutse hva et individ kan gjøre når de er sint. Noen ganger kan kanskje handlingene, utført på bakgrunn av aggresjon, føre til skader påført enten verbalt eller fysisk mot et annet individ. Det blir også poengtert at negative handlinger må vare over lengre tid før det kan kalles mobbing. Olweus (1993) mener det er en vesentlig del av mobbebegrepet. I følge Roland (2014) blir de negative sosiale og fysiske handlinger som blir utført over lengre tid, kalt for mobbing. Han poengterer at handlingen blir utført mot et individ som ikke kan forvare seg selv i situasjonen. Med andre ord kan mobbing forklares som et resultat av gjentatte negative handlinger, gjort på bakgrunn av aggresjon mot et annet individ som ikke kan forvare seg mot de/den som utfører disse handlingene. Handlingene kan enten utføres gjennom fysiske handlinger eller verbale handlinger og uttrykk.

6.2 Hva betegnes som mobbeadferd?

Gjennom intervjuene ble det i flere anledninger nevnt at barn blir frustrerte, eller utagerer når de ikke får det slik de vil. Det var noe pedagogene opplevde og observerte i ulike situasjoner,

og i mange av dem var i situasjoner med andre barn. Her var det også hendelser og situasjoner, hvor pedagogene mente at barn bevisst prøvde å være slemme med andre barn. Ofte plukket de ut et bestemt barn. Pedagogene mente barn med både sterk personlighet og kraftig sinne, ofte ga negative resultater. Aggresjon er kanskje et sterkt ord å bruke, men kan allikevel passe inn i slike situasjoner. Rolands (2014) definisjon forklarer aggresjon som en adferd hvor hensikten er å ydmyke, skade eller påføre smerte. Handlingen trenger ikke å bli bare rettet mot et annet individ, men også mot objekter og mot seg selv. Ofte kan det skje for å få ut oppbygd frustrasjon, og da kan det gå ut over nærmeste objekter. Andre ganger kan det gå utover andre individer. Roland (2014) at aggresjonen kan bli rettet mot det individet som skapte hindringen, eller et tilfeldig individ. Det blir også nevnt at noen barn bruker ulike metoder for å utøve disse aggressive handlingene, som å si stygge ord, utestenge og bli fysisk. De mener barn kan være ganske utspekulerte, og slemme med hverandre i noen tilfeller. Pedagogenes meninger stemmer med Rolands (2014) utsagn om aggresjonens uttrykksformer, noe som tyder på at aggresjonen kan ha mye å si for hvordan barn håndterer ulike situasjoner.

6.2.1 Aggresjon

Som nevnt bruker barn metoder for å oppnå noe. De pedagogiske lederne sier de også kan bruke ulike strategier. Pedagogene har også observert barn utføre ulike handlinger, hvor de har en hensikt bak handlingen. De har spekulert på dette, hvor de stiller spørsmål om dette er strategi for noe. Det kan være tilfelle når vi ser på Rolands (2014) utsagn, og hvordan aggresjon kan brukes som en strategi for å oppnå noe utenfor en handling. Han sier denne handling kan både være bevisst og ubevisst, men er uansett en måte for å oppnå noe som et individ sterkt ønsker. Det blir videre sagt at hindringer som kan påvirke individets mål blir en frustrasjon, og disse frustrasjonene blir bakgrunnen til individets aggresjon. Det blir nevnt at noen barn har kraftig temperament, og blir lett sint når noe ikke går deres vei. I følge pedagogene er dette noe som ofte blir observert, og kan være vanskelig å jobbe med. Barn som blir lett sint kan være uforutsigbare, ifølge pedagogene, og kan la sinnet gå ut over andre. I andre tilfeller kan barn også få raserianfall over noe, for eksempel noen som har ødelagt deres leke. I følge Roland (2014) er sinne og raseri to måter å forklare aggresjon på.

6.2.2 Makt

Makt og maktposisjon kan både være noe som skaper aggresjon, samtidig kan aggresjon være årsak til ønsket om makt. Myklebust (2015) sier makt er en drivkraft til mobbing, og er en maktdemonstrasjon fra mobberens side. Noen av pedagogene beskriver hendelser hvor barn viser tegn til maktdemonstrasjon. Ofte i sammenheng med barn som vil bestemme og styre

over andre barn, spesielt i leksituasjoner. Der det er flere barn sammen er det ofte et barn som bestemmer eller prøver å bestemme over andre barns handlinger, samt lekens regler. For barn som vil bestemme, er det en frustrasjon når de ikke får det slik de vil. I følge Roland (2014) er følelsen av makt et grunnelement for mobbing, og kan derfor påvirke barn til å utføre handlinger som vil være til fordel for dem selv. Det er noe som også de pedagogiske lederne har opplevd. Barn med sterke personligheter vil ofte bestemme og styre over andre barn for å få følelsen av makt, og være i maktposisjon. For å gjøre dette kan barn finne ulike metoder, for eksempel når barn prøver å stå imot, kan det barnet bli ekskludert fra lekegruppa. Det er også noe Pedersen (2015) sier som påpeker at metodene barn bruker, ofte er ment for å utstøte eller undertrykke offeret. Pedersen (2015) sier videre at utestenging er en metode for å komme i maktposisjon. Som vil si at ofrene får ikke være med i leken, og barnet i maktposisjon bestemmer når det utvalgte barnet blir akseptert i leken. Pedagogene mener makten barn får over andre barn kan ha negativ påvirke på en handling, og kan gå over til noe mer alvorlig som mobbing. Makt er som sagt tidligere både positivt og negativt, hvor handlingen, baktanken med handlingen og hvordan det påvirker et annet individ styrer om det er positivt eller negativt. Her sier Roland (2014) at bakgrunnen til at et barn "merker" et annet barn negativt, er for å indirekte eller implisitt få frem at de er bedre enn mobbeofferet. Barn utfører sine handlinger på bakgrunn av underbevisstheten, og ønsket om å styre akkurat dette offeret. I følge noen av pedagogene, gjør de alt for at deres handlinger går slik de har planlagt.

6.2.3 Vold

Isdal (2003) beskriver vold som handlinger hvor det påføres skader, smerter skremsel eller krenkelse av andre mennesker. Vold er en del av adferden som kan bli til mobbing, og kan kanskje ses på som den alvorlig og skremmende delen av mobbing. I pedagogenes syn er vold mest fysisk, hvor barn slår og dytter hverandre. Det er noe de kan se i konflikthendelser, der barn ikke blir enige med hverandre og tyr til å bli fysisk for å få det slik de vil. Dette stemmer med det Isdal (2003) forteller om bruk av fysisk makt, at barn prøver å skade et annet individ ved for eksempel å slå, true, skremme og ydmyke individet, altså påføre individet smerte eller skade. Hvorvidt det å slå, og ydmyke er bevisste handlender, er pedagogene usikker, men de har opplevd barn som turer og skremmer andre barn for å få det slik de ønsker. Blant annet blir dette trukket frem når det gjelder barns behov for å bestemme og styre over andre barn. Barn kan true et annet barn med for eksempel å utestenge dem fra leken, med mindre de gjør det de får beskjed om. Det blir en skremsel for det andre barnet, som kan gjøre dem for redd til å gå imot det andre barnet. Isdal (2003) sier det kan forstås som en mathandling fra et

menneske til et annet, og påvirker offerets handlingsfrihet. Makt ser ut til å være et utgangspunkt for voldshandlingene, og som kan bli utført på forskjellige måter.

Isdal (2003) trekker frem to hovedgrupper innenfor vold. Den første hovedgruppen er instrumentell vold som handler om å oppnå noe, hvor vold er et verktøy. Det kan sammenlignes med pedagogenes beskrivelse av barn som vil styre og bestemme over andre, hvor barn har en baktanke med deres behov for å bestemme og styre over andre barn. Det er en bevisst og strategisk handling, hvor utøveren er ute etter noe og gjør hva som helst for å oppnå det (Isdal 2003). Den andre hovedgruppen som Isdal (2003) kaller ekspressiv vold, hvor volden er en emosjonell reaksjon av sterke følelser. Det er en reaksjon som ikke er viljestyrt, og som kommer ut av kontroll. Barn kan ofte miste kontroll over sine følelser, og kan da utføre handlinger som en reaksjon av dette. De pedagogiske lederne mener frustrasjon og motgang kan føre til at barn utagerer, og gjør at de kan bli "blind" for hva som er rett og galt. I forbindelse med dette sier Isdal (2003) at denne typen vold er mer impulsiv og uforutsigbar. Individet har lite kontroll over sine handlinger, noe som gjør at de ikke ser konsekvensene av handlingen. Barn utfører handlingene basert på impulser og spontanitet, og er derfor lite kontrollert. Pedagogene sier at slike hendelser kan ofte oppstå i lekesituasjoner, og spesielt når det er flere barn involvert. Videre trekker Isdal (2003) frem tre undergrupper innenfor vold. Undergruppene forklarer hvordan vold kan utføres mot et annet individ, og hvilken hensikt barnet har når de utfører dem. Undergruppene går under navnet, fysisk, psykisk og materiell vold (Se side 7). Slik pedagogene forklarer er det noen barn som har evnen til å utføre slike handlinger, og de har ofte sterke personligheter og har en sterk evne til å utøve makt over andre barn. Det er en måte å få frem sin vilje og sine ønsker, uten å tenke på andre rundt dem. De pedagogiske lederne mener dette ofte blir sett på som negative handlinger, og har negativ effekt på både dem selv og andre barn.

6.3 Hvem er mobberen, hvem er mobbeofferet, og hvem er tilskuerne?

Rollene i en mobbesituasjon er ulike, men samtidig er de knyttet til hverandre. Ikke alle ser sammenhengen mellom dem, og heller ikke hvordan hver rolle påvirker hverandre i en mobbehendelse. Roland (2014) har laget en figur som illustrerer sammenhengen og effekten rollene har på hverandre (Se side 8). Roland (2014) bruker i dette tilfellet ordet plagere i stedet for mobbere, men betydningen er den samme. Sammenhengen mellom disse tre partene kan noen ganger bli oversett, spesielt rollen som tilskuer. Ikke alle tenker over at noen kan observere en mobbehendelse, eller at observatørene kan ta parti med mobberen eller mobbeofferet. Hvilken side tilskuerne tar kan ikke bli forutsett, men avgjørelsen fra hvert

individ er det som skaper sammenhengen mellom dem. Mobberens evne til å utøve makt og utstråle som en rollemodell er det som får andre til å følge dem (Olweus 1992). Her sier Olweus (1992) at barn som er usikre og kanskje uselvstendige, påvirkes mest. For barn som velger å ta del i mobbingen, er det en mulighet å få tilgang til vennekretser. Det kan være kriterier som blir satt, og kan ikke blir oppnådd med mindre de følger mobberen. Mobberen får også fordeler ved å "utnytte" tilskuerne. For jo flere han eller hun får på sin side, desto mer makt dem. Det er del av de tre faktorene Olweus (1992) trekker frem, hvor han påpeker at barn som aldri har vært aggressiv, kan være de som tar mobberens parti. Fra de pedagogiske lederne side, er dette noe som kan skje, men sjeldent. De har opplevd barn som blir påvirket, av det de kaller sterke barn, til å utføre handlinger på deres vegne. Det er henholdsvis ulikheter ved de tre partene, noe som er viktig å vite hvis en skal oppdage hvem som er hvem i en hendelse.

6.3.1 Mobberen

I følge Oudmayer (2013) trenger ikke en mobber å være en som kommer fra et dårlig hjem eller ha dårlig bakgrunn. Det kan like gjerne være med gode bakgrunner, og er populære blant andre barn. Det er erfaringer fra de pedagogiske lederne. De mener barn som er populære og sterke, kontrollerer andre barn. På bakgrunn av det kan de utestenge enkelte barn fra en lek. Pedagogene mener barn ofte har stort temperament, og kan i noen tilfeller bli aggressiv. Det blir utfallet når noe ikke blir gjort på deres måte, eller slik de ønsker det. Ut fra Rolands (2014) forskningsresultater er barn som mobber over gjennomsnittet på aggressivitet. Det kan være sannhet i det. Hvor kraftig aggressiviteten kan bli er kanskje uvisst, og varierende fra barn til barn. Det kan være at barn har opplevd slike hendelser selv, og bruker det for å styrke eller beskytte seg selv. På bakgrunn av det kan andre barn bli redde for å bli et offer (Oudmayer 2013). Det kan være hendelser som ikke er blitt oppdaget og heller ikke har vært så alvorlig, men nok til å gi inntrykk på barnet. I følge Oudmayer (2013) kan det være utenkelig at barn mobber. Det er et vanskelig tema, noe de pedagogiske lederne er enige om. For noen kan det være lettere å akseptere, og for andre kan det være vanskelig. Selv om mange kanskje ikke akseptere dette, er det dessverre ikke til å unngå (Oudmayer 2013).

6.3.2 Mobbeofrene

I følge Oudmayer (2013) ble mobbeofferet tidligere sett på som forsvarsløse, og var annerledes enn andre. Noe av de samme forklaringene blir kanskje brukt i dag. De pedagogiske lederne bruker også ordet forsvarsløse barn i ulike sammenhenger. Sammenlignet med Olweus (1993) beskrivelse av et mobbeoffer, kan reaksjonene hos

mobbeofrene være forskjellig fra individ til individ. Det er henholdsvis vanskelig å oppdage hvem som er mobbeoffer, men det er mulig. Olweus (1993) gir en forlaking på hvordan et mobbeoffer kan oppdages. De pedagogiske lederne kjenner seg igjen, og mener at både ute og inne er det mulig å se barn som blir utenfor og lei seg for noe. Vel å merke referer de ikke til mobbehendelser, men til ekskludering. Hva som gjør at et barn blir offer, er pedagogene usikre på. Forskning sier at ofrene kan være tilfeldig valgt, og kan være barn som både er pene, flinke og populære (Oudmayer 2013). Derfor er det vanskelig å forutse hvem som kan bli et offer. Det blir også vanskelig å se når noen blir mobbet, siden mange kan skjule det faktum at de er lei seg og late som alt er bra til tross for deres sårbarhet (Oudmayer 2013). Selv om de pedagogiske lederne ikke referer til mobbing i sine fortellinger, mener de det er vanskelig å oppdage barn som blir utestengt eller dårlig behandlet. Spørsmålet er hva de pedagogiske lederne ser etter når noen blir dårlig behandlet, og hvordan de behandler situasjonen i etterkant? Hvordan pedagogene ser på situasjonen har noe å si for hvordan utfallet kan bli.

6.3.3 Tilskuerne

Tilskuerne er barn som observerer en hendelse på avstand, men deltar ikke aktivt sammen med de innblandede barna (Isdal 2003). Til tross for at barn observerer hendelsen, er det ikke alle som bryter inn eller gir beskjed til voksne. Kowalski, Limber og Agatston (2008) forteller derfor at tilskuerne kan sies å være like medskyldige, selv om de ønsker å bryte inn i situasjonen. Erfaringene til de pedagogiske lederne er at de fleste gir beskjed til voksne, spesielt når noen prøver å utestenge andre. Noen barn kan prøve å løse problemet selv før de går til voksne. Det er alltid barn som observerer en negativ hendelse, noe som kanskje indikerer at barn ser mer enn det voksne gjør. Det er det noen unntak, for eksempler hendelser som observeres av andre barn, men ingenting blir gjort. Pedagogene mener barn kan være usikre på hva de skal gjøre, og hvordan de skal løse problemet. Noen kan virke redde, og fortvilet over situasjonen. Det stemmer med Isdal (2003) og Myklebusts (2015) forklaring om tilskuernes redsel for mobberen og mobbesituasjonen. Kowalski, Limber og Agatston (2008) sier at mobberen kan ha stor makt over de som observerer, og skape frykten for å bli et offer.

6.4 Hvordan blir erting tolket i barnehagen?

I følge Roberts (2006) er erting et fenomen som oftest blir observert blant barn i barnehagealder, og kan noen ganger forveksles med mobbing på grunn av deres likheter. Erting er noe de pedagogiske lederne ofte opplever blant barn i barnehagen, spesielt på storbarnsavelingene. Det er ulike måter å erte på, og pedagogene innrømmer at noen av dem

kan bli mer alvorlig enn andre. Samtidig i fleste tilfeller, ser de på erting som harmløse. Ofte kan ofrene for erting ta igjen, eller finne måter å stå imot de innblandede barna. Det er noe Roberts (2006) ser på som hoveddelen ved erting. Han mener barn har mulighet til å forsvare seg selv i ertehendelser, og derfor varer de ikke over lengre tid. På en annen side var det to pedagog som mente at erting kan bli alvorlig hvis det ikke blir gjort noe med. Her ble det med gjentatte ganger, holdningen til de som ertes og det utsatte barnets reaksjon på hendelsen trukket frem. Fra pedagogenes side hadde barna baktanke med det de gjorde, og var ute etter å få en reaksjon hos det utsatte barnet. Robert (2006) trekker frem dette med gjentatte ganger, og at det utsatte barnet ikke lenger klarer å forsvare seg. Han sier selv at det kan se ut som erting på avstand, men handlingen har en annen hensikt. Pedagogene er enige i at et barn kan bli målet gjentatte ganger, men nevner ikke noe om alternative motiver i ertehendelser. For noen av pedagogene er erting harmløst, og kan derfor ikke skade et offer. Erting kan bli sårende, men fleste barn har evnen til å stå imot. Når barn får den ønskede responsen fortsetter de, og ertingen blir en form for motivasjon for å fortsette (Roberts 2006). Roberts (2006) forklarer dette som en form for mobbeoppførsel, og er allerede der før ertingen starter. Barn som skaper trøbbel og utfører negative hendelser utenfor ertingen, er de som trigger og motiverer andre til å fortette. For dem kan det være artig å få den responsen de ønsker. To av pedagogene mener det er en metode for å øke sin makt over andre. De to andre pedagogene sier lite om dette. Roberts (2006) mener ertingen kan ha til hensikt å såre et utsatt barn, men er et skalkeskjul for den negative hendelsen.

6.5 Barn og Krenkelse

Espenes (2012) definisjon på krenkelse legger vekt på å gjøre et individ utrygg og sårbar, slik at det blir lettere å isolere eller utestenge dem fra gruppen. Begrepet krenkelse blir ikke direkte brukt fra de pedagogiske ledernes side, og er heller ikke direkte uttrykt gjennom fortellingene deres. Det er mulig å se noen eksempler som kan være i likhet med krenkelse. Slik pedagogene forklarer hendelser, er det uvisst om det direkte er krenkelse. I følge Espenes (2012) er krenkelser en bevisst og direkte handling mot et annet, men det blir ikke definert som mobbemobbehendelser før det har foregått over lengre tid. Hvis vi ser på noen av eksemplene til de pedagogiske lederne, for eksempel bleihendelsen, hvor barnet som ikke hadde sluttet med bleier ble direkte utestengt på grunn av det. I dette tilfellet hadde ordene et sterkt inntrykk på barnet, noe som gjorde at han sluttet med bleier nesten over natten. I følge den pedagogen som observerte dette, var barnet mer sårbart enn de andre og tok lett til tårer. Spesielt når han fikk negative kommentar mot seg. Som Espenes (2012) videre sier har

sårbare individer større risiko for å bli utsatt for krenkelse. Hendelsen kan kanskje ses på som krenkekrenkehendelser, men fra pedagogens stå sted, var det vanskelig å vite om barna var beviste over hva de sa og om meningen vare å såre. Et annet eksempel er hermehendelsene, som ble trukket frem under erting. Det ble poengtert at disse hendelser kunne gå ganske langt, til det punktet at voksne måtte gripe inn. I Wendelborgs (2015) elevundersøkelse kommer det frem at ertehendelser, og tilfeller hvor enkelte blir gjort narr av, er hvor barn blir mest lei seg og som oftest oppleves. I ertehendelser, som nettopp ble beskrevet, blir barnet både ertet og gjort narr av, til det punktet hvor han eller hun blir lei seg. I det forrige eksemplet, om bleiehendelsen, kan sammenlignes med elevundersøkelsen til Wendelborg (2015) og de nest meste hendelsene som barn opplever. Her kom det å bli holdt utenfor, løgner og negative kommentarer frem som nummer to på listen.

Espenes (2012) mener det er viktig å forstå at krenkelser kan foregå i ulike kontekster. Samtidig må selve hendelsen forstås med utgangspunkt i opplevelsen. Eksempelene kan ses som både krenkelse og noe harmløst. Det er mest reksjonene til barn som vil definere om de blir krenket. Slik Espenes (2012) poengterer er det opplevelsen, og følelsen av å bli krenket som skal være i fokus. Ut fra det kan kanskje bleiehendelsen ses mest på som en krenkehendelse, på bakgrunn av barnets reaksjon. For barnet hadde ordene sterkt inntrykk, og den situasjonen han var i gjorde han ekstra sårbar (Espenes 2012). Faktorene her har mye å si hvordan barnet vil håndtere en slik situasjon, samtidig kunne kanskje et annet barn håndtert situasjonen annerledes. Det har mer med at alle har noen arenaer som de er trygge og sterke på, mens andre er mer sårbare på (Espenes 2012).

6.6 Hvordan tolkes konflikthendelser

Konflikt er kanskje noe som oppleves daglig blant barn i barnehagen, noe de pedagogiske lederne også påpeker. Brodal (2012) forklare at en konfliktsituasjon kan oppstå når noe går imot et ønske et individ har, for eksempel roller i en rollelek. Som de pedagogiske lederne sier så er barn nesten daglig i konflikt med hverandre, enten over leker eller regler i lek. Det er nesten uunngåelig, og mange ganger kan de komme i konflikt med noen flere ganger. Alltid er det noen individer som ikke kommer like godt overens med andre. Brodal (2012) sier tydelig at alle mennesker kan komme i konflikt, på bakgrunn av meningene, tankene og ideene som hvert enkelt individ har og ønsker å frem. Det er når disse faktorene ikke får komme frem eller blir møtt med mostand at det kan konfliktsituasjoner kan oppstå. I barnehagealder er barn ofte i den faset at alt er deres, hvor de har mange meninger som vil frem. Som pedagogene sier er ikke barn helt i stand til å sette grenser for når de skal gi etter,

eller la andre få frem sine meninger. Noen barn prøver å unngå de individene som skaper konfliktsituasjoner. I følge en av pedagogene erfarer barn hvem som skaper mest konfliktsituasjoner, og prøver dermed å holde unna aktiviteter de er med i. Andre ganger kan de leke med barn som er konfliktskapende, men trekke seg ut når de merker at konflikt er på vei. Espenes (2012) poengterer at mennesker unngår konflikter, til tross hvor vanskelig det kan være. De pedagogiske lederne ser ofte konflikter som harmløse og lærerike for barn. Pedagogene skiller mellom gode og dårlige konflikter, eller konstruktiv og destruktiv konflikt som Skivik (2016) bruker. Som de sier er gode konflikter hvor barn lærer av hendelsen, og hvor konflikthendelsene ofte løser seg selv eller ved hjelp av veiledning av en voksen. Når det blir negative konflikter, er det de konfliktene som kan være vanskelig å løse. Fra intervjuene er det en pedagogisk leder som bevisst skiller de to beskrivelsene. Espenes (2012) stiller spørsmål om hvor langt en konfliktsituasjon må gå før det kan kalles mobbing? Dette stille også pedagogen spørsmål om, og om konflikt kan føre til mobbing i det hele tatt. Roland (1983) sier det kan være vanskelig å se om en situasjon er mobbing eller en krangel. Spesielt når andre barn strømmer til rundt av nysgjerrighet.

Roland (1983) gir en tydelig forklaring på når en situasjon ikke lenger er konflikt. Deriblant når barn prøver å skjule situasjonen fra voksne. En pedagogisk leder nevner at barn prøve å unngå voksne, og passer på at voksne ikke er i nærheten når de utfører negative handlinger mot andre. Her mener pedagogen at barn bevisst unngår voksne, og har baktanke med handlingen. Pedagogen har også opplevd barn som prøver å bortforklare situasjonen, når voksne er i nærheten. Roland (1983) forteller om dette, og trekker frem at utsatte barn kan i slike situasjoner være for redde å fortelle sannheten til voksne. Det kan være en sannhet i dette, med tanke på pedagogenes erfaringer med slike situasjoner. Noen av de pedagogiske lederne mener det er vanskelig å jobbe med konflikt. De er usikre på når det burde gripes inn i konfliktsituasjoner. Det skal sies at to pedagogiske ledere, ikke ofte ser konflikter som veldig alvorlige. Pedagogene er enige at konflikter kan såre andre, men ut fra deres meninger, er ikke hendelsene på nivå men mobbing.

Konflikt kan gå fra en harmløs krangel til noe mer alvorlig ganske fort. Samtidig er det ikke lett når mobbing blir en del av konflikt. Bare to pedagogene nevner mobbing sammen med konflikt. De mener en konfliktsituasjon kan gå over til mobbing, når den varer over lengre tid. Espenes (2012) og Roland (1983) forklarer når konflikthendelser kan bli til mobbing, og hvordan det kan oppdages. Deres forklaring sammen med pedagogenes erfaring stemmer overens, og kan tyde på at en langvarig konflikthendelse kan bli en mobbehendelse. Det er

derfor Espenes (2012) og Roland (1983) mener det er viktig å holde øye med barn, og gripe inn slik at det ikke utvikler seg til noe mer alvorlig.

6.7 Synet på mobbing

For å svare på om pedagogenes opplevelser og erfaringer kan kalles mobbing, må det først redegjøres for hva som ikke er mobbing. Da blir det lettere å skille mellom harmløse situasjonene, og mobbing. Larsson (2002) mener lekeslåssing og småkrangel ikke er mobbing, noe som de pedagogiske lederne er enige i. Tilfeller med små barns spontane utfall med lugging, klyping, biting, ødelegging av leker eller når de tar leker fra hverandre, kan heller ikke kalles mobbing (Pedersen 2015). Pedagogene mener det samme som Pedersen (2015), og mener de minste barna ikke skjønner konsekvensen av deres handlinger. De utfører sine handlinger basert på impuls. Det er grenser for når noe kan kalles mobbing, og noen av pedagogene mener det er viktig å ikke tro at alt er mobbing. Samtidig er det to pedagogiske ledere som mener ikke alle hendelser kan anses som harmløst. På en annen side er to pedagogiske ledere ikke enig i Larssons (2002) syn på maktbalanse, status og posisjon til barna. Larssons (2002) mener faktorene ikke avgjør om en situasjon er mobbing, men det mener to av pedagogene. To av pedagogene er enige i Pedersens (2015) syn på erting, mens de to andre mener erting kan bli mobbing over lengre tid. De er enige at spontane raseriutbrudd over leker ikke anses som alvorlig, men heller en konstruktiv konflikt (Pedersen 2015).

6.7.1 Viktige faktorer

Hvilke handlinger som kan betegnes som mobbing er en viktig faktor, for hvordan erfaringene til de pedagogiske lederne skal tolkes. Først og fremst blir mobbing sett på som en gruppehandling på bakgrunn av ordets opprinnelse (Olweus 1993). Han sier videre at handlingene er basert på noe negativt, og er ment for å skade et offer gjennomført både fysisk (slag og spark) og psykisk (ord og handlinger). Det er gjenkjennelig med pedagogenes fortellinger. De fleste opplevde handlingene, er basert på det psykiske. I tilfellene hvor barn utfører negative handlinger har de mest brukt ord og uttrykk, eventuelt kroppsspråket. En viktig faktor som Larsson (2002) trekker frem, er at negative handlinger kan forklares som en form for vold. Måten Høiby og Trolle (2012) definerer vold, og at voldshendelsene må bli gjennomført gjentatte ganger, viser at det er mer enn fysiske interaksjoner som definerer hendelser som mobbing. Det er en del faktorer som må ses på før en hendelse kan defineres som mobbing. Derfor blir mange hendelser definert som harmløse. Det er derfor viktig å se på

faktorer som undertrykkelse, altså vold, krenkelse og overgrep, sårbarheten og selvtillit (Larsson 2002). Larsson (2002) mener faktorene er de mest voldsomme formene for mobbing.

6.7.2 Hvordan blir mobbesituasjoner forstått?

Pedersen (2015) mener barnehagebarn ikke klarer å se konsekvensene av deres handlinger. De pedagogiske lederne sier også at barn ikke alltid tenker gjennom konsekvensene av deres handlinger. To pedagogiske ledere mener barn er bevisst på hva de ønsker ut av handlingene deres. De mener barn kan ha baktanke med deres handlinger, og fortsetter når de får den ønskede responsen. På en annen side er de andre pedagogiske lederne ikke like tydelige på beviste og ubeviste handlinger hos barn. Det blir ikke trukket frem noen klare tanker, og de er mer usikre på om barn har baktanker med handlingene sine. Mobbing i seg selv blir definert på to måter, indirekte og direkte mobbing (Olweus 1992). Olweus (1992) mener indirekte mobbingen er vanskelig å oppdage, på bakgrunn av skjulte handlinger får utsette et barn for eksempel utestenging. De pedagogiske lederne har alle eksempler hvor barn skjuler handlingene sine. Det to pedagogiske ledere observerer er at en eller styrer handlingen, og klarer å få andre med. De har observert barn fnise rundt offeret, og viser med kroppsråket at de har baktanke med handlingen. I slike tilfeller bruker pedagogene ordet slem, altså at de er slemme med offeret. Det må derimot sies at et barn trenger ikke å være ondskapsfull for at handlingen deres kan kalles mobbing (Pettersen 1997). Pettersen (1997) mener handlingen i seg selv, og offerets reaksjon på handlinger bestemmer om det burde kalles mobbing eller ikke. Det blir nevnt at barn med sterk personlighet, og barn med bedre språkutvikling, er de som tar styringen over andre i lek. Tre av de pedagogiske lederne mener sosial kompetanse er en faktor for hvordan et barn håndterer en situasjon. Lamer (2013) sier sosiale kompetanse handler om å mestre samspill med andre, og er en vesentlig faktor for barns evne til å håndtere situasjoner. De pedagogiske lederne forteller at barn med lav sosiale kompetanse er de som blir offer for sterke barn, og blir ofte utestengt og styrt over. En pedagogisk leder mener svake barn ofte gir sterke barn reaksjonen de ønsker, og dermed blir hendelsen gjentatt. Pettersen (1997) sier mobbing kan forekomme på ulike måter og grader, og har likhetstrekk med mobbehendelser i skolen. Noen tilfeller er mer alvorlig enn andre, noe som gjør både konflikter og ertehendelser til mulige grunnlag for mobbing. Pettersens (1997) fire kategorier og deres beskrivelser, får frem hvordan et barn kan bruke ulike metoder for å utøve negative hendelser. De pedagogiske lederne mener barn er i stand til å utøve negative handlinger, som er ment for å såre et annet. På en annen side brukte bare to av de pedagogiske lederne selve begrepet mobbing når de beskrev situasjoner. De to pedagogiske lederne var også mer frempå

med hvordan de forstår mobbesituasjoner, og deres tolkning av negative handlinger. De andre pedagogiske lederne brukte erting eller krancling, som erstatning for mobbesituasjoner. De har beskrevet mange ulike situasjoner, og noen av dem kan sies å være harmløse. Derimot er ikke alle harmløse. På bakgrunn av de pedagogiske ledernes erfaringer, er det mulig å gi en konklusjon på hvordan de forstår mobbesituasjoner og mobbebegrepets plass i barnehagen.

7 Avsluttende refleksjon

I denne masteroppgaven har jeg forsøkt å besvare følgende forskningsspørsmål:

«Hvilke forståelser har pedagogiske ledere i barnehagen av mobbesituasjoner, og hvordan forstår de mobbebegrepets plass i barnehagen?»

Formålet med forskningen var å undersøke om erfaringene de pedagogiske lederne har i barnehagen av barns handlinger kan anses som mobbehendelser. Forskere som Roland (2014) og Olweus (1992 og 1993) mener det kalles mobbing når negativ hendelser mot et individ forekommer gjentatte ganger over lengre tid. De beskriver hvilke kriterier som må til for å kalle en hendelse for mobbing. Flere forskere som Larsson (2002), Høiby og Trolle (2012), Oudmayer (2014), Myklebust (2015), Pedersen (2015) og Isdal (2003) trekker frem ulike momenter og drivkrefter rundt mobbing, samtidig blir også de ulike rollene i mobbemobbehendelser beskrevet sammen med Roland (2014), Olweus (1992 og 1993) og Kowalski, Limber og Agatston (2008). På bakgrunn av det, ønsket jeg å undersøke hvordan pedagogiske ledere opplever og erfarer negative hendelser blant barn i barnehagen, og om disse hendelsene kan bli kalt mobbing.

Det ble utført en forskningsstudie, hvor semistrukturert intervjuer ble benyttet som datainnsamlingsmetode. Informasjon fra intervjuene ble analysert, der det da ble benyttet kategorier for å sortere informantenes informasjon. Fire hovedkategorier med flere underkategorier ble laget. Hovedkategoriene var *konflikt, utestenging og plaging, bestemme og styre over og erting*. De fire kategoriene var basert på ulike måter barn kan være i samhandling med hverandre. Underkategoriene var viktig for å se mulige sammenhenger mellom kategoriene og mobbing. Praksisfortellingene som ble innhentet av de pedagogiske lederne, ble grunnlaget for å finne en mulig konklusjon på oppgavens forskningsspørsmål.

Nordby (2017), Ekeland (2014), Brodal (2012) og Skivik (2016) beskriver konflikt og dets sosiale funksjoner. Det blir blant annet beskrevet at konflikt er noe alle møter daglig og starter i barnehagealder. I analysen fremkommer det at konflikter med varierte utfall oppleves daglig i barnehagen. For utvikling av sosiale ferdigheter kan konflikter betraktes som sunt og utviklende. Det ble derimot poengter at konflikthendelsene kunne bli mobbing, når konfliktene varte over lengre perioder. Hendelser som stakk seg mest ut, var når barn unngikk voksne og skjulte handlingene deres for dem. Slike situasjoner beskriver Espenes (2012) og Roland (1983) som mobbing forkledd som konflikt. Etter min tolkning blir konflikt beskrevet som mer enn bare kranbler rundt lek, hvor barn blant annet kan være utspekulerte og

hemmelighetsfulle. Barns handlinger blir beskrevet som noe negativt, og etter observasjonene og erfaringene til informantene er det tydelig at barna bevisst kan bruke konflikt som et skalkeskjul for noe mer alvorlig.

I utestengning og plagesituasjoner kom det frem at barn med vilje kan fryse ut et annet barn fra leker. De pedagogiske lederne var ganske klar på hva de anså på som uakseptabel oppførsel, og kunne derfor gjengi hendelser der barn av ulike grunner ble utestengt fra leksituasjoner. Etter min tolkning, var gjentakelser en gjengivende faktor. Ofte ble det samme barnet utestengt eller plaget, samt gjentok den samme situasjonen seg over lengre periode. I likhet med Pedersens (2015) forklaring, er det et kjennetegn ved slike situasjoner; barn blir utestengt til tross for å prøve gjentatte ganger å komme inn i leken.

Situasjoner hvor barn over tid vil og prøver å bestemme og styre over andre, blir beskrevet som en form for makthandling. De pedagogiske lederne mente barn med sterk personlighet og god sosial kompetanse var de som ofte kunne ta kontroll over leken og bestemme over de andre barna som var del av leken. De poengterte videre at de barna ofte kunne vise aggresjon og utagere når noe ikke gikk deres vei, deriblant kunne de la deres frustrasjon gå ut over andre barn. Det viser sammenheng mellom Roland (2014) som beskriver aggresjonens påvirkning på barnets handlinger. Myklebust (2015), Roland (2014) og Pedersen (2015) beskrivelse av makt og den sammenheng med aggresjon og mobbing, og Isdals (2003) beskrivelse av vold og dens sammenheng med makt og aggresjon. Etter min tolkning av datamaterialet kan barns ønske om å bestemme og styre over andre gå til det punktet at de kan påføre skade på andre individer, og ut fra de pedagogiske ledernes beskrivelser kan noen av disse hendelsene vare over lengre tid.

Erting kan i mange omstendigheter beskrives som en harmløs handling blant barn, og kan ofte bli sett på som en uttrykksform for barn. De pedagogiske lederne var enige at erting i de fleste tilfeller er harmløse. Det mener også Roberts (2006), som påpeker forskjølelsene mellom erting og mobbing. På en annen side, opplevde de situasjoner hvor erting kan såre det utsatte barnet. Ertingen når det punktet at det ikke lenger er artig for det utsatte barnet, men enn handling for å få respons hos offeret. De pedagogiske lederne sier de som ertes fortsetter så lenge de får den ønskende responsen, og at slike situasjoner kan vare over en lengre periode. Det stemmer med Roberts (2006) beskrivelse av mobbeoppførsel i form av erting. Etter min tolkning, kan erting og mobbing ha sammenheng med hverandre til tross for ulikhetene mellom dem. I likhet med konflikt, ser det ut til at erting kan bli brukt som et skalkeskjul for å oppnå noe hos offeret uten å bli oppdaget av voksne.

Krenkelse var ikke en del av mine kategorier, men kan anses som et tema som kan kobles sammen med de valgte kategoriene. Når vi ser på informasjonen gitt av de pedagogiske lederne, kan noen av de handlingene som ble beksrevete virke krenkende for offeret. Når offeret føler seg såret og tar til tårer for noe som blir sagt eller gjort av andre barn, er det en negativ handling som påfører en form for smerte. Espenes (2012) og Wendelborg (2015) definerer krenkelse og forklarer dens effekt på et offer. I følge de pedagogiske lederne kan ord og handlinger ha stor effekt på et barn, og når slike handlinger vedvarer over en lengere periode kan det ha ubetydelig effekt på offeret.

Pedersen (2015) og Pettersen (1997) stiller spørsmål om barn i barnehagen har egenskapen til å mobbe et annet barn. Det kan kanskje være vanskelig å forestille seg med tanke på at barn i barnehagealder ikke alltid ser konsekvensene av deres handlinger, hvis vi går tilbake til Pettersens (1997) undersøkelse fra 1997, kunne vi allerede da se at det var mulig oppleve mobbing i barnehagen. Etter nøye gjennomgang av datamaterialet sammen med teori, kan jeg sammenfatte funnene som er sentrale fra undersøkelsen. Gjennom de ulike erfaringene fra de pedagogiske lederne, kan mange av hendelsene bli beskrevet som mobbing. Hendelsene varer over lengre tid, et offer blir utsatt, det blir skjult for voksne, aggresjon, makt og vold er tydelig innblandet, og ofrene viser til tydelig effekt av de negative hendelsene som påføres. Derimot kan det betraktes at mobbesituasjoner bli forvekslet med for eksempel erting eller konflikt, og blir dermed oversett av de pedagogiske lederne. Noen er mer åpen for begrepets plass i barnehagen, mens andre er mer skeptiske. Gjennom intervjuene kom det tydelig frem en unnvikelse av mobbebegrepet, hvor de erstattet begrepet med for eksempel erting eller kranling. Det er vanskelig å fastslå hvorfor begrepet blir unngått blant de pedagogiske lederne, men gjennom intervjuene kommer det frem at noen ikke ser på mobbing som en del av barnehagen.

7.1 Veien videre

Hensikten med forskningen er å gi nytt innblikk i temaet mobbing i barnehagen, og være et bidrag innenfor forskningsområdet. Jeg håper studiet illustrerer sammenheng mellom barnehagen og mobbebegrepet, og gir videre inspirasjon til hvordan mobbing blir sett på blant de pedagogiske lederne i barnehagesammenheng. Slik det poengteres innledningsvis, er det lite forskning på mobbing i barnehagen, og lite som beskriver hvordan de pedagogiske lederne ser på begrepet. Jeg ønsker at studiet kan fungere som et bidrag, og belyse hvordan mobbing i barnehagen kan forekomme og hvordan handlingene barn utfører blir tolket av de pedagogiske lederne.

Innenfor forskingsfeltet rundt mobbing i barnehage oppstår det flere spørsmål etter studiet. Forskningen tar utgangspunkt i de pedagogiske ledernes perspektiv, hvor det er blitt samlet empiri om fenomenet mobbing i barnehagen. Studiet foregikk over et begrenset tidsrom, og det var begrenset med informanter. Resultatet fra studiet kan kun si noe om de innsamlede praksisfortellingene kan anses som mobbing eller ikke, og ikke noe om hvordan det blir arbeidet med eller hvordan mobbehendelser blir håndtert. Det ville derfor vært interessant og gått videre med begreper, og sett på hvordan barnehagene arbeider med begrepet mobbing. Eventuelt hvordan de planlegger å jobbe med det. Her kunne det vært interessant og fått flere informanter fra ulike steder i landet. Ved å se på flere steder er det mulig å se på ulikheter og likheter ved hvordan begrepet blir sett på, og om barnehager i ulike kommuner jobber annerledes med begrepet. I tillegg kunne det kanskje ha vært interessant og observert de pedagogiske lederne når de jobber og håndterer ulike situasjoner. På denne måten kan en få bedre innsyn i hvordan barnehagene jobber med ulike hendelser og situasjoner.

8 Referanser

- Andreassen, S. N., & Thilesen, R. (2003). Forebygging av vold. I P. Isdal, S. N. Andreassen, & R. Thilesen, *Vold i skolen* (ss. 49-100). Oslo: Kommuneforlaget.
- Brodal, H. (2012). *Konflikter: hva vil de lære oss?* (F.-E. Kollestrøm, Overs.) Oslo: Antropos.
- Bruner, J. (2004). Life as Narrative. *Social Research* 71:3, Fall 2004, ss. 691-710. Hentet 10 23, 2018 fra http://ewasteschools.pbworks.com/f/Bruner_J_LifeAsNarrative.pdf
- Crotty, M. (2010). Introduction: The research Process. I M. Crotty, *The Foundation of Social Research – Meaning and Perspective in the research Process* (ss. 1-17). London: Sage Publications.
- Ekeland, T.-J. (2014). *Konflik og Konfliktforståelse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Espenes, J. A. (2012). *Krenkelse i Skolen - Mobbingens bakteppe*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Gadamer, H.-G. (2007). *Sandhed og Metode* (2. utg.). (A. Jørgensen, Overs.) København: Akademica.
- Gilje, N., & Grimen, H. (1993). Hermeneutikk: forståelse og mening. I N. Gilje, & H. Grimen, *Samfunnsvitenskapens forutsetninger: Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi* (ss. 142 -174). Oslo: Universitetsforlaget.
- Høiby, H., & Trolle, A. (2012). *Stopp Ertingen*. (A. S. Sørbø, Overs.) Oslo: Kommuneforlaget.
- Isdal, P. (2003). Hva er vold? I P. Isdal, R. Thilesen, & S. N. Andreassen, *Vold i skolen* (ss. 15-34). Oslo: Kommuneforlaget.
- Kjørup, S. (2008). Konstruktivismen. I S. Kjørup, *Menneskevidenskaberne 2: Humanistiske forskningstradisjoner* (ss. 161-190). København: Roskilde Universitetsforlag.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. (2008). *Cyber Bullying*. Malden, Mass: Blackwell.
- Kunnskapsdepartementet. (2017, 07 10). *Læringsmiljø og mobbing*. Hentet 10 10, 2017 fra Regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/grunnopplaring/artikler/laringsmiljo-og-mobbing/id2353806/>

- Kunnskapsdepartementet. (2017, 05 24). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet 10 10, 2017 fra Regjeringen.no:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/062a50467a86492b9ab1829df2433fae/ny-rammeplan-for-barnehagens-innhold.pdf>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lamer, K. (1997). *Du og jeg og vi to! Et rammeprogram for sosial kompetanseutvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lamer, K. (2013). *Barnehagen: Sosial kompetanse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Larsson, E. (2002). *Mobningens psykologi*. Kjøbenhavn: Socialpædagogisk bibliotek.
- Mayring, P. (2015). Qualitative Content Analysis: Theoretical Background and Procedures. I A. B. Ahsbaks, C. Knipping, & N. Presmeg (Red.), *Approaches to Qualitative Research in Mathematics Education: Examples of Methodology and Methods* (ss. 365-380). Dordrecht: Springer.
- Myklebust, K. (2015). *Skjult mobbing i skolen, jenter og de viktige relasjonene*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Nordby, H. (2017). *Konflikthåndtering for ledere*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Norsk senter for forskningsdata. (2018, 09 26). Slik vurderer vi ditt meldeskjema. Norge. Hentet 10 22, 2018 fra
http://www.nsd.uib.no/personvernombud/meld_prosjekt/slik_vurderer_vi.html
- Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen, hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school : what we know and what we can do*. Oxford : Blackwell Publ. .
- Oudmayer, K. (2014). *Du er viktigere enn du tror*. Oslo: Humanist forlag.
- Pedersen, K. (2015). *Ut fra egne forutsetninger, inkluderende pedagogikk i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Pettersen, R. J. (1997). *Mobbing i barnehagen*. Oslo: SEBU forlag.

- Roberts, W. B. (2006). *Bullying from both sides: strategic interventions for working with bullies & victims*. Thousand Oaks, Calif: Corwin Press.
- Roland, E. (1983). *Strategier mot mobbing*. Stavanger: Universitetsforlaget.
- Roland, E. (2014). *Mobbingsens psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skivik, H. M. (2016). *Konflikter på jobben-løsning og læring*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wendelborg , C. (2015). Mobbing, krenkelser og arbeidsro i skolen. Trondheim, Norge: NTNU samfunnsforskning . Hentet 11 11, 2017 fra NTNU samfunnsforskning : <https://samforsk.no/Sider/Publikasjoner/Mobbing-krenkelser-og-arbeidsro-i-skolen-2014-2015.aspx>
- Yin, R. K. (2014). *Case study:Design and Methods*. Los Angeles, Calif: SAGE.

9 Vedlegg

Vedlegg 1 Forespørsel om deltagelse på intervju

Invitasjon til deltagelse som informant i forskningsprosjekt

"Mobbebegrepets plass i barnehagen"

Til pedagogisk ledere på storbarnsavdelinger

Bakgrunn og formål

Jeg er en student som tar en mastergrad i pedagogikk ved Universitetet i Tromsø. Mitt tema for masteroppgaven er mobbebegrepets plass i barnehagen. Jeg er spesielt interessert i å undersøke hvordan dere som pedagogiske ledere tenker om begrepet mobbing i barnehagen. Jeg ønsker å få høre hvilke erfaringer dere har fra mobberelaterte hendelser i barnehagen, og hva dere mener om mobbebegrepet.

Jeg inviterer derfor deg/dere til å delta som informant til dette forskningsstudiet.

Undersøkelsene vil foregå på dagtiden, i arbeidstiden.

Hva innebærer deltagelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer å stille opp til et intervju. Intervjuet vil vare i ca. 30-45 minutter. For å få med all informasjon fra intervjuet, ønsker jeg å bruke lydopptaker.

Deltakelse i forskningsstudiet vil derfor innebære at du samtykker til bruk av lydopptak under intervjuet.

Hva skjer med informasjonen?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er bare jeg som student og min veileder som vil ha tilgang til personopplysninger. I presentasjon vil alle data være anonymisert slik at du som informant og barnehagen ikke kan identifiseres av lesere.

Lydopptaket vil bli transkribert til tekst uten person- og stedsnavn. Lydopptaket vil bli slettet etter at masteroppgaven er levert. Masteroppgaven leveres etter planen i 2018.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i forskningsstudiet, og dere kan når som helst trekke deres samtykke uten å oppgi noen grunn, og all informasjon og opplysninger vil bli slettet. Dersom du har noen spørsmål knyttet til forskningsprosjektet, ta kontakt med student Trine Lise [redacted] på tlf. [redacted], e-post: trinelize_rov@outlook.com eller min veileder Bent-Cato [redacted], tlf. [redacted] e-post: Bent.cato.hustad@uit.no

Svarfrist:

Svaret ditt kan sendes på e-post, eller du kan ta kontakt via telefon.

Med vennlig hilsen

Trine Lise [redacted]

Vedlegg 2 E-post forespørsel til barnehageleder

Hei

Mitt navn er Trine Lise [REDACTED].

Jeg er en master student på universitetet i Tromsø, hvor jeg for øyeblikket driver med å skrive masteroppgave i pedagogikk som skal leveres i løpet av dette halvåret. Jeg har tidligere tatt en bachelorutdanning i barnehagelærerstudiet og kom deretter inn på master pedagogikk.

Temaet jeg skriver om er mobbing i barnehagen og er et tema som jeg har stor interesse for, men for å få mer informasjon om dette temaet har jeg valgt å utføre intervju i barnehager. Jeg ønsker å intervju pedagogiske ledere eller barnehagelærer som jobber eller har jobbet på storbarnsavdelinger.

Jeg vil derfor spørre om jeg kan få tillatelse til å sende ut forespørsel til de pedagogiske lederne i denne barnehagen om de kunne tenke seg å delta på intervjuet, og komme med sine erfaringer og historier som jeg kan bruke i min masteroppgave?

Hvis du som leder i barnehagen ønsker å møte eller ha en samtale med meg først er det bare å gi beskjed så kan vi avtale tidspunkt. Hvis det også er noe mer du lurer på eller noe er uklart er det bare å ta kontakt.

Dette er helt frivillig og hvis det takkes ja vil all informasjon som jeg får være anonymt for andre.

Jeg sender også med et informasjonsskriv hvor det står forklart hva deltakelse i min forskning vil innebære og frist for å svare.

Hadde vært fint om du kan gi tilbakemelding innen....

Håper på positivt svar og på forhånd tusen takk.

Mvh Trine Lise [REDACTED]

Vedlegg 3 E-post forespørsel til pedagogiske ledere

Hei

Mitt navn er Trine Lise [REDACTED].

Jeg er en master student på universitetet i Tromsø, hvor jeg for øyeblikket driver med å skrive masteroppgave i pedagogikk som skal leveres i løpet av dette halvåret. Jeg har tidligere tatt en bachelorutdanning i barnehagelærerstudiet og kom deretter inn på master pedagogikk.

Temaet jeg skriver om er mobbing i barnehagen og er et tema som jeg har stor interesse for, men for å få mer informasjon om dette temaet har jeg valgt å utføre intervju i barnehager. Jeg ønsker å intervju pedagogiske ledere eller barnehagelærer som jobber eller har jobbet på storbarnsavdelinger.

På bakgrunn av dette har jeg snakket med leder..... for å få tillatelse til å gjennomføre intervju i..... barnehage, med forbehold om at noen takker ja til forespørselen. Hun har også gitt meg tillatelse til å sende en individuell e-post til pedagogiske leder på storbarnsavelingene slik at jeg kan spørre dere direkte. I henhold til dette har enhetsleder fått tilsendt et informasjonsskriv hvor det står forklart hva deltakelse i min forskning vil innebære.

Jeg vil derfor spørre om du kunne tenke deg å delta på intervjuet og komme med dine erfaringer og historier som jeg kan bruke i min masteroppgave?

Dette er helt frivillig og hvis du takker ja vil all informasjon som jeg får være anonymt for andre. Hvis det er noe mer du lurer på eller noe er uklart er det bare å ta kontakt.

Jeg sender også med informasjonsskrivet.

Mvh Trine Lise [REDACTED]

Intervjuguide

Informasjon til informanter:

- Minn dem på at jeg tar opp intervjuet på telefon
- *Hvis nødvendig*: ta opp at jeg skal være fremmed i egen kultur og at de må fortelle så mye som de kan.
- Jeg er ute etter konkrete praksisfortellinger

1. Fortell litt om deg selv: alder, hvilken type barnehage du jobber i og hvor lenge har du jobbet i barnehage?
2. Kan du som barnehagelærer fortelle om en situasjon hvor barn er i **konflikt** med hverandre i deres barnehage?
  - *Er det noen spesielle situasjoner du ser barn ender i disse hendelsene?*
  - *Kan du beskrive en typisk konfliktsituasjon i barnehagen?*
  - *Hva skjer i konflikten?*
  - *Hvor foregår disse hendelsen (ute, inne, eget rom)?*
  - *Hvor ofte opplever du slike situasjoner?*
  - *Hva er det som starter konflikten?*
  - *Hva handler konflikten om?*
  - *Kan du beskrive hvordan barna handler i konflikten (dersom de ikke beskriver det i spørsmålet foran)?*
  - *Hvordan ser du på konflikter mellom barn i bh?*
  - *Hvordan er relasjonen generelt mellom barna som er i konflikt?*
  - *Hvordan jobber bh. med å løse konflikter mellom barn?*
3. Kan du fortelle meg om en typisk situasjon hvor du har opplevd at barn har **utestengt** eller **plaget** hverandre?

- *Har du erfaring fra en situasjon hvor noen har blitt utestengt?*
  - *Hva gjorde barnet (utestengere og de som utestenges)?*
  - *Var det andre barn som observerte hendelsen?*
  - *Hvor foregår disse hendelsen (ute, inne, eget rom)?*
  - *Hva gjorde de? Hva gjorde de voksne i den situasjon?*
  - *Hva må til for at foreldre involveres/orienteres?*
  - ***Når blir det uakseptabelt. Hvor går grensene for hva som er akseptabel oppførsel?***
  - *Hvordan blir dette gjort? Hvor ofte opplever du slike situasjoner?*
4. Har du opplevd at noen barn prøver å **bestemme eller styre over** andre barn i lek?
- *Fortell om det.*
  - *Hva skjedde når barnet ville bestemme/styre det andre barnet i leken?*
  - *Hvordan er relasjonen til vanlig mellom disse barna?*
  - *Hvordan er relasjonen med hensyn til: makt, temperament, forståelse, språk/begreper?*
  - *Hva gjorde barnehage når de andre barna ikke vil høre på de som vil bestemme?*
5. Har du opplevd situasjoner hvor barn har **ertet** hverandre?
- *Kan du fortelle om en situasjon hvor barn ertet hverandre?*
  - ***Hva er det som gjør at det blir tolket som erting?***
  - *Hvorfor forstår du slike situasjoner som erting?*
  - *Gjør dere som voksne noe med erting?*
6. Hva tenker du som pedagogisk leder om at mobbing er et nytt begrep som er innført i rammeplanen?
- *Er det et fruktbart begrep i barnehagen?*
  - *Hva er positivt eventuelt negativt?*

7. Har dere hatt noen handlingsplan for forebygging av mobbing?

- *Er mobbing inkludert i handlingsplan?*
- *Har dere noen målsetting for mobbing?*
- *Har dere deltatt på kurs, hatt intern opplæring eller lignende?*

Intervjuguide

Til de pedagogiske lederne:

Til intervjuet ønsker jeg at dere kommer med en praksisfortelling til hver av spørsmålene fra 2 til 5. Dette vil si fire praksisfortellinger. Dere får spørsmålene på forhånd slik at dere kan forberede dere.

1. Fortell litt om deg selv: alder, hvilken type barnehage du jobber i og hvor lenge har du jobbet i barnehage?
2. Kan du som barnehagelærer fortelle om en situasjon hvor barn er i **konflikt** med hverandre i barnehagen deres?
3. Kan du fortelle meg om en typisk situasjon hvor du har opplevd at barn har **utestengt** eller **plaget** hverandre?
4. Har du opplevd at noen barn prøver å **bestemme eller styre over** andre barn i lek?
5. Har du opplevd situasjoner hvor barn har **ertet** hverandre?
6. Hva tenker du som pedagogisk leder om at mobbing er et nytt begrep som er innført i rammeplanen?
7. Har dere hatt noen handlingsplan for forebygging av mobbing?